

TRE SOCIOLO- GISKA RAPPORTER

utgivna av familjelagssakkunniga

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2013

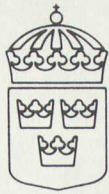
National Library
of Sweden

SOU 1975:24

TRE SOCIOLO- GISKA RAPPORTER

utgivna av familjelagssakkunniga

SOU 1975:24

Statens offentliga utredningar
1975: 24
Justitiedepartementet

Tre sociologiska rapporter

Familjelagssakkunniga
Stockholm 1975

Omslag av Kurt Simons
ISBN 91-38-02280-X

Förord

De två undersökningsrapporterna, den ena om allmänhetens inställning i några familjeekonomiska frågor och den andra om vårdnad och underhåll vid hemskillnad och äktenskapsskillnad, har utförts för familjelagssakkunnigas räkning. Rapporten från sociologiska institutionen vid Uppsala universitet är en sammanställning av svenska, danska och amerikanska undersökningar som belyser sammanlevande ogifta personers situation.

Rapporterna behandlar sådant som vi har att ta ställning till i vårt pågående utredningsarbete angående äktenskapets ekonomiska rättsverkningar m. m. Vi anser det dock angeläget att redan nu publicera dem.

Undersökningsrapporterna har sammanställts av docenten Jan Trost vilken som expert biträder de sakkunniga. För rapporten från sociologiska institutionen svarar Trost tillsammans med Ulla Jergeby och Agnethe Nordlund.

Stockholm i januari 1975.

För familjelagssakkunniga

Björn Kjellin
ordförande

Innehåll

1	En undersökning av allmänhetens inställning i några familjeekonomiska frågor (Jan Trost)	7
2	Vårdnad och underhåll; en undersökning vid tingsrätter och allmänna advokatbyråer hösten 1973 (Jan Trost)	33
3	Sammanboende ogifta förr och nu (Ulla Jergeby, Agnethe Nordland och Jan Trost)	121

I

En undersökning av allmän- hetens inställning i några familjeekonomiska frågor

Underhållsbidrag efter skilsmässa
Disposition av medel under äktenskapet
Bodelning efter skilsmässa
Bodelning mellan sammanboende ogifta
Bodelning efter dödsfall

Sammanställd av *Jan Trost*

Innehåll

1 Sammanfattning och slutsatser	11
2 Inledning	13
3 Resultat	14
4 Teknisk rapport	22
5 Bilaga: Gifta respektive sammanboende ogifta	25
6 Tabellbilaga	27

1 Sammanfattning ocn slutsatser

Våren 1974 insamlades genom s. k. "buss" data för familjelagssakkunnigas räkning om allmänhetens inställning till

1) om underhållsbidrag skall utgå till frånskild make. Data visar oavsett om exemplet avser ett långvarigt eller ett kortvarigt äktenskap där hustrun varit hemmafru, att ungefär 80 % av de tillfrågade anser att underhållsbidrag skall utgå till hustrun. På en följdfråga till dem som svarade att underhållsbidrag ej skulle betalas av mannen angav ungefär hälften av de tillfrågade att samhället skulle svara för hennes försörjning och ungefär en tredjedel att hustrun fick klara sig själv på något sätt.

2) hur makarna i ett äktenskap skall fördela sina inkomster sinsemellan. Ett fall skisserades innebärande att den ena maken hade större inkomster än den andra och det sammanlagda "överskottet" i hushållet uppgick till 10 000:—. Frågan gällde hur dessa medel skall disponeras av makarna. Makarna bör ha ungefär hälften var ansåg 88 %, medan ett fåtal angav att den som tjänar mest skall ha mest, och ett fåtal att den som har de största personliga utgifterna skall ha mest. I en följdfråga ombads de tillfrågade ta ställning till om lagen skall innehålla regler om hur makarna skall fördela sina inkomster sinsemellan. 30 % ansåg att så bör vara fallet medan 66 % ansåg att lagen ej skall innehålla några sådana regler.

3) hur tillgångarna skall fördelas mellan makarna vid skilsmässa. Två frågor ställdes, den ena gäller ett långvarigt äktenskap och den andra ett kortvarigt, i båda fallen var hustrun hemmafru och mannens tillgångar 35 000 kr. samt hustruns 5 000 kr. När det gäller det långvariga äktenskapet ansåg 83 % att tillgångarna skulle delas lika, när det gäller det kortvariga ansåg 72 % av de tillfrågade att likadelning var mest rimlig. Beträffande det långvariga äktenskapet ansåg 14 % att var och en skall behålla sina tillgångar, beträffande det kortvariga 25 %.

4) hur tillgångarna skall fördelas mellan två sammanboende ogifta parter som är i samma ekonomiska situation som makarna i det närmast ovan nämnda kortvariga äktenskapet. Likadelning ansåg 57 % vara att föredra, medan 41 % ansåg att var och en skulle behålla sina tillgångar.

5) hur tillgångarna då en av makarna dör skall fördelas mellan den efterlevande och barnen. Det första fallet gällde en situation med ett äldre par, hemmafru, vuxna barn, mannen har 35 000 kr. och hustrun

5 000 kr. Hur skall dessa 40 000 kr. efter mannens död delas mellan barn och hustru/mor? Hälftindelning (av giftorättsgodset) förespråkades av 63 % av de tillfrågade, 15 % ansåg att hustrun borde få 3/4 (ungefär vad den s. k. basbeloppsregeln anger) och 17 % ansåg att hustrun borde få allt. Endast ett fåtal ansåg att barnen skulle ha all faderns egendom och hustrun/modern endast få behålla sina 5 000 kr. Den andra situationen gällde ett äldre par där båda har förvärvsarbetat, var och en har 20 000 kr. och de har vuxna barn. Hur skall medlen fördelas? Svaren visar att 54 % ansåg att hälftindelning (här liktydigt med att den efterlevande skall behålla sitt och barnen ärva den avlidna) är att föredra, 27 % ansåg att den efterlevande skall ha 3/4 (ungefär vad basbeloppsregeln anger) och 16 % ansåg att den efterlevande skall ha allt.

I samtliga här skisserade fall är situationen sådan att många av de tillfrågade kunde känna igen sin egen typ av miljö; summorna är inte särskilt stora och inte heller särskilt små.

Man kan konstatera att en majoritet anser att underhållsbidrag skall ges en hemmafru i samband med en skilsmässa — åtminstone under en omställningstid. Det bör dock observeras att svaren kanske blivit mycket annorlunda om frågan först ställts hur en frånskild hemmafru skall klara sig. Hade dessutom angivits tanken att samhället skulle kunna tänkas gripa in skulle troligen svaren letts in på andra banor i många fall.

Man kan också konstatera att en majoritet anser att i äktenskapet bör råda ekonomisk jämlikhet så att den som tjänar mest delar med sig till den med mindre inkomster så att båda kommer på samma nivå. En majoritet anser dock att lagen icke skall föreskriva denna "jämlikhet" utan att den är en privatsak av allmänt etisk natur. Den tredjedel som anser att lagen bör innehålla föreskrifter av detta slag kan förmodas resonera på samma sätt som många familjerådgivare, advokater m. fl., nämligen att regler om underhållsskyldigheten under äktenskapets bestånd (som finns i nuvarande lagstiftning GB 5:2 och 5:3) saknar betydelse för normalfallen men att de ofta är bra att hänvisa till vid tvist.

Man kan också konstatera att likadelningsprincipen vid skilsmässa likaväl som vid dödsfall är något som en majoritet av svenska folket omfattar — detta tycks gälla ju fastare etablerade förbindelserna anses vara. För långvariga äktenskap anser nästan alla att likadelning skall gälla, för mera kortvariga äktenskap anser färre att likadelning skall gälla och i fall av femårigt ogift sammanboende anser endast hälften av de tillfrågade att likadelning är den rimligaste delningsformen.

Motsvarande tendenser tycks föreligga i de fall då dödsfall upplöser äktenskapet.

I en bilaga redovisas några uppgifter om andelen sammanboende ogifta och gifta samt likheter och skillnader mellan dessa kategorier. Det visar sig att 12 % är sammanboende ogifta och 88 % gifta (av alla som är sammanboende), samt att de sammanboende ogifta genomsnittligt är avsevärt yngre än de gifta.

2 Inledning

Hösten 1973 gav familjelagssakkunniga Marknads-test AB i uppdrag att i två av sina "bussar" ställa ett antal frågor till ett representativt urval av Sveriges vuxna befolkning. Data insamlades genom personliga intervjuer i början av 1974. För de tekniska detaljerna se avsnitt 4.

Frågorna, som familjelagssakkunniga ville få belysta, handlade om huruvida underhållsbidrag skall utgå efter skilsmässa (fråga 1 och 2), hur makarna i ett äktenskap skall förfara med sina inkomster (fråga 3), hur tillgångarna skall fördelas mellan de två makarna vid en skilsmässa (fråga 4 och 5), hur tillgångarna skall fördelas mellan två sammanboende ogifta som går skilda vägar (fråga 6), samt hur tillgångarna då en av makarna avlider skall fördelas mellan den efterlevande och barnen (fråga 7 och 8).

3 Resultat

3.1 Som framgår av tabell 1 ansåg 82 % av de tillfrågade att underhållsbidrag skall betalas av mannen till den frånskilda hustrun, och 17 % ansåg att han ej skall göra så. I tabellbilagan finner man hur dessa svar fördelar sig efter kön, ålder, inkomst och civilstånd (som här anges i tre klasser: gifta, sammanboende ogifta och ej sammanboende):

kvinnorna är något mer positiva till underhållsbidrag än vad männen är, skillnaderna är dock mycket små och kan mycket väl bero på tillfälligheter

personer i åldersklassen 25–34 år är något mer negativa än de i de övriga åldersklasserna

personer med hög inkomst (över 70 000) är mer negativa än de med lägre inkomst

inga skillnader efter civilståndsklasser.

De som ansåg att mannen i detta exempel ej skulle betala underhållsbidrag till den frånskilda hustrun ombads uppge hur de tänkte sig att hustrun skulle klara sig (tabell 2). Drygt hälften (54 % av de 140) svarade att samhället får svara för hennes försörjning, 31 % ansåg att hon kunde klara sig själv på annat sätt. En tendens finns att något fler män än kvinnor anser att hustrun bör kunna klara sig själv. För övriga är bastalen så små att de skillnader som finns måste betraktas som negligerbara.

Tabell 1 Fråga 1 a

”Tänk Er ett par som varit gifta i 25 år. Hustrun är 55 år och har varit hemmafru och skött hem och barn. De skall nu skiljas. Hustrun kan inte just nu få förvärsarbete. Mannen är industriarbetare.

Anser ni att mannen skall betala underhållsbidrag till hustrun efter skilsmässan?”

Bas = Samtliga	Totalt 842 = 100 %
	%
Ja (Underhållsbidrag)	82
Nej	17
Vet ej	2

Tabell 2 Fråga 1 b

Om nej

"Hur skall hon klara sig?"

Bas = Ant. som svarat "nej" på fr. 1 a	Totalt 140 = 100 %
	%
Samhället får svara för hennes försörjning	54
Hon får klara sig själv på något sätt	31
Annat svar	7
Vet ej	8

På fråga 1 b visades *inte* något kort med svarsalternativ, utan intervjuaren klassade respondenternas svar i ovan angivna grupper . . .

3.2 Fråga 2 liknar mycket fråga 1 – skillnaden ligger i hur länge makarna varit gifta med varandra och i fråga 2 anges att de har åtminstone ett minderårigt barn. Svarsfördelningen på denna senare fråga liknar mycket fördelningen på den första frågan (tabell 3). Av tabellbilagans uppgifter finner vi även här att

något fler bland kvinnorna än bland männen är positiva till underhållsbidrag,
inga skillnader efter inkomstklasser kan konstateras,

Tabell 3 Fråga 2 a

"Tänk Er ett par i trettioårsåldern som varit gifta i fem år. Hustrun avbröt sin yrkesutbildning vid giftermålet och har varit hemma och skött hem och barn. Paret skall nu skiljas. De är överens om att hustrun skall ha vårdnad om barnen. Daghemsp plats kan ordnas, men inte arbete åt hustrun förrän efter något år. Mannen är industriarbetare.

Anser Ni att mannen skall betala underhåll till hustrun under en omställningstid? (Underhåll till barnen är en annan sak)"

Bas = Samtliga	Totalt 842 = 100 %
	%
Ja (underhåll)	80
Nej	18
Vet ej	2

Tabell 4 Fråga 2 b

Om nej

"Hur skall hon klara sig?"

Bas = Ant. som svarat "nej" på fr. 2 a	Totalt 150 = 100 %
	%
Samhället får svara för hennes försörjning	51
Hon får klara sig själv på något sätt	37
Annat svar	3
Vet ej	9

Ej heller här visades några svarsalternativ . . .

inga skillnader efter åldersklasser kan konstateras, något fler bland de gifta än bland de andra är positiva till underhållsbidrag.

Även svarsfördelningen på följdfrågan (tabell 4) visar samma resultat som på fråga 1. Hälften av de tillfrågade ansåg att samhället skall gripa in och ungefär en tredjedel ansåg att kvinnan får klara sig på egen hand.

Tabellbilagan visar att

fler bland männen än bland kvinnorna anser att samhället skall gripa in och något fler bland kvinnorna anser att hustrun skall klara sig själv fler bland de ensamstående än bland de sammanboende (gifta eller ogifta) anser att samhället skall svara för hustruns försörjning något fler bland personerna i åldersklassen 25–34 år anser också att samhället skall svara för hustruns försörjning

3.3 I den nuvarande lagstiftningen sägs att makarna, som med vissa inskränkningar var och en råder över sina tillgångar, skall bidra var efter sin förmåga till familjens uppehälle. Den tredje frågan gäller ett fall där makarna har en ganska stor summa pengar över sedan de vanliga utgifterna skötts. Hur skall dessa återstående medel disponeras? Av svaren på frågan (tabell 5) framgår att en överväldigande majoritet (88 %) ansåg att de bör dela summan lika mellan sig, några få procent ansåg att den som tjänar mest skall ha mest och sju procent ansåg att den som har störst utgifter skall ha större delen av medlen.

Bland de sammanboende ogifta fanns den största andelen som ansåg att medlen skall delas lika – i övrigt fanns inga skillnader mellan de undergrupper som här finns redovisade.

Denna fråga följdes av en fråga gällande om lagen enligt de tillfrågades mening bör innehålla regler för hur makarna i ett äktenskap skall fördela sina inkomster. Två tredjedelar ansåg att lagen ej skall innehålla sådana bestämmelser och en tredjedel ansåg att lagen bör innehålla bestämmelser härom (tabell 6).

Som framgår av tabellbilagan

Tabell 5 Fråga 3 a

”Tänk Er ett gift par där den ena maken har en inkomst på 40 000 kronor och den andra en inkomst på 15 000 kronor om året. Efter det att skatten och sådana gemensamma utgifter som hyra, mat, telefon och elräkning etc. blivit betalda, återstår 10 000 kronor sammanlagt till mera personliga utgifter som kläder, hobbies etc.”

a. Hur tycker Ni att dessa 10 000 kronor skall disponeras av makarna?

Bas = Samtliga	Totalt 842 = 100 %
	%
Den som tjänar mest skall ha mer än hälften	4
De bör ha ungefär hälften var	88
Den som har störst utgifter, t. ex. på grund av en dyr hobby skall ha mer, även om denne är den som tjänar minst	7
Vet ej	1

Tabel 6 Fråga 3 b

”Tycker Ni att det bör finnas regler i lagen om hur makarna skall fördela sina inkomster sinsemellan för personliga utgifter i ett sådant fall?”

Bas = Samtliga	Totalt 842 = 100 %
	%
Ja	30
Nej	66
Vet ej	4

finns fler bland kvinnorna än bland männen som anser att lagen skall innehålla bestämmelser om den ekonomiska fördelningen, med stigande ålder finns en ökande andel som anser så – i den yngsta åldersklassen endast 13 % medan i den äldsta 43 %, fler i lägre inkomstklasser är positiva till lagstiftning på detta område än i de högre inkomstklasserna, sålunda anser ca 45 % av de i inkomstklasser under 25 000 att lagstiftning bör förekomma medan de i klasser över 25 000 endast till ca 27 % anser så, endast 19 % av de sammanboende ogifta anser att lagen skall innehålla bestämmelser om inkomstfördelningen i äktenskapet.

3.4 Fråga 4 och 5 gäller hur tillgångarna skall delas vid en skilsmässa, dels för ett äldre par och dels för ett yngre par. I båda fallen gäller att mannen har 35 000 kr. och hustrun 5 000 kr. Då bilden av ett par som varit gifta i 25 år och där hustrun varit hemmafru skisserades ansåg 83 % av de tillfrågade att tillgångarna skall delas lika (dvs. den delning lagen anvisar i normalfallen) och 14 % ansåg att var och en skall behålla sitt. Då däremot paret varit gifta i fem år och hustrun skall ta hand om barnen ansåg endast 72 % att makarna skall dela lika (lagens anvisning i normalfallen) och 25 % ansåg att var och en skall behålla sina tillgångar (tabell 7 och 8). En rimlig tolkning till denna skillnad skulle kunna vara att några anser det förra äktenskapet (dvs. det långvariga) mera ekonomiskt integrerat eller så att båda bidragit i lika mån till att skrapa ihop bådats tillgångar medan i det kortvariga äktenskapet de 35 000 kr. som mannen har verkligen också är hans – låg grad av ekonomisk integrering i äktenskapet.

Tabell 7 Fråga 4

”Tänk Er ett par som varit gifta i 25 år. Hustrun har varit hemmafru och skött hem och barn. De skall nu skiljas. Förutom det gemensamma bohaget (möbler m. m.) äger mannen 35 000 kr. och hustrun äger 5 000 kr.

Hur tycker Ni att dessa tillgångar skall delas mellan dem?”

Bas = Samtliga	Totalt 842 = 100 %
	%
Delas lika, så att vardera får 20 000 kr.	83
Var och en behåller sina tillgångar	14
Vet ej	3

Tabell 8 Fråga 5

”Tänk Er ett par i trettioårsåldern, som varit gifta i fem år. De skall nu skiljas. De är överens om att hustrun skall ha hand om barnen. Förutom det gemensamma bohaget (möbler m. m.) äger mannen 35 000 kr. och hustrun 5 000 kr.

Hur tycker Ni att dessa tillgångar skall delas mellan dem?”

Bas = Samtliga	Totalt
	842 = 100 %
	%
Delas lika så att vardera får 20 000 kr.	72
Var och en behåller sina tillgångar	25
Vet ej	2

Likadelningen i exemplet med det äldre paret förespråkas i större utsträckning av kvinnor än av män, fler gifta än icke-gifta förespråkar likadelning, endast 66 % av personer i åldrar under 24 år förespråkar likadelning.

Beträffande det yngre paret kan noteras att

något fler bland kvinnorna än bland männen förespråkar likadelning, endast 55 % av personer yngre än 24 år förespråkar likadelning, de gifta är också i detta fall mera positiva till likadelning.

3.5 Fråga 5 gäller ett gift par som skall skiljas och det ansågs av intresse att känna till inställningen beträffande ett ogift sammanboende par i samma situation. Därför ställdes fråga 6 som är identisk med fråga 5 så när som på att i ena fallet makarna är gifta och i andra fallet kontrahenterna är sammanboende ogifta. Hur skall tillgångarna delas? Som framgår av tabell 9 ansåg bara drygt hälften av de tillfrågade att tillgångarna skall delas lika och knappt hälften ansåg att var och en skall behålla sina tillgångar.

Av tabellbilagan framgår att

fler bland kvinnorna än bland männen anser att likadelning är mest tilltalande,

Tabell 9 Fråga 6

”Tänk Er ett par i trettioårsåldern som levtt samman i fem år utan att vara gifta. De skall nu skiljas åt. De är överens om att kvinnan skall ha hand om barnen. Förutom det gemensamma bohaget (möbler m. m.) äger mannen 35 000 kr. och kvinnan 5 000 kr.

Hur tycker Ni att dessa tillgångar skall delas mellan dem?”

Bas = Samtliga	Totalt
	842 = 100 %
	%
Delas lika, så att vardera får 20 000 kr.	57
Var och en behåller sina tillgångar	41
Vet ej	2

bland de sammanboende ogifta finns den största andelen som anser lika delning vara att föredra, de ensamstående är minst positiva till likadelning, de yngsta är genomsnittligt mera negativa till likadelning.

Skillnaden i resultat beträffande fråga 5 och fråga 6 kan hänga samman med att en del av de tillfrågade anser att sammanboende ogifta har lägre grad av ekonomisk integration än de gifta – en tolkning som ligger i linje med den som framfördes ovan vid jämförelse mellan det långvariga och det kortvariga äktenskapet. En annan och kanske troligare tolkning är att en del av de tillfrågade uppfattar de sammanboende ogiftas situation helt annorlunda än de giftas och därför förespråkar att var och en tar sitt. Oförändrad fördelning, dvs. var och en behåller sina tillgångar, är ju dessutom vad lagen indirekt föreskriver – några av de tillfrågade kan tänkas ha svarat med inte hur de själva tycker utan med vad de anser att lagen innehåller.

3.6 Samma situation som i fråga 4 med den viktiga skillnaden att äktenskapet upplöses, inte genom skilsmässa utan genom att mannen dör, skisserades och frågan ställdes hur tillgångarna skall delas mellan den efterlevande hustrun och barnen. Som framgår av tabell 10 ansåg en klar majoritet (63 %) av de tillfrågade att hustrun skall ha hälften och barnen dela på den återstående hälften. Denna delning är också den lagen i *princip* anvisar (om inga testamenten eller äktenskapsförord föreligger) – i *praktiken* finns dock en lagregel som anger annan fördelning i detta fall. Denna regel ger en fördelning som närmast motsvarar det tredje svarsalternativet i frågan, nämligen en fördelning så att hustrun får 3/4 och barnen får dela på 1/4 – härmed åsyftas bestämmelsen i GB 13: 12, den s. k. basbeloppsregeln, som garanterar den efterlevande egendom motsvarande fyra gånger basbeloppet. Denna regel torde dock bland allmänheten vara ganska okänd.

Vi finner att endast några få procent ansåg att hustrun skall få endast sina 5 000 kr. och att barnen skall få dela på faderns 35 000 kr. (denna

Tabell 10 Fråga 7

”Tänk Er ett par som varit gifta i 25 år. Hustrun har varit hemmafru och skött hem och barn. Barnen är nu vuxna. Mannen dör. Förutom det gemensamma bohaget (möbler m. m.) ägde mannen 35 000 kr. och hustrun äger 5 000 kr.

Hur tycker Ni att dessa 40 000 kr. skall delas mellan hustrun och barnen?”

Bas = Samtliga	Totalt
	842 = 100 %
	%
Hustrun skall ha sina 5 000 kr. och barnen får ärva 35 000 kr. efter sin far	4
Hustrun skall ha hälften av de sammanlagda tillgångarna, 20 000 kr., och barnen den andra hälften	63
Hustrun skall ha 3/4, dvs. 30 000 kr., och barnen 10 000 kr.	15
Hustrun skall ha allt, dvs. 40 000 kr.	17
Vet ej	2

fördelning skulle gälla om basbeloppsregeln ej fanns och om all mannens egendom vore enskild och sålunda undantagen från giftorätt). Ungefär var sjätte tillfrågad (17 %) ansåg att hustrun borde få behålla hela boet.

Vid ett studium av tabellerna i bilagan finner vi att

fler bland kvinnorna än bland männen är hälftenindelningssinriktade och männen mera splittrade i sina åsikter,
fler bland de yngre, 18–24-årsklassen, än bland de äldre är förespråkare för hälftindelning,
fler personer i den högsta inkomstklassen än i de lägre anser att hustrun skall ha allt,
de ensamstående är den civilståndsklass där vi finner det största relativa antalet förespråkare för hälftindelning, medan de gifta har minst antal förespråkare för den delningen och fler för att hustrun skall ha allt.

3.7 Den sista frågan gäller en situation som mycket liknar den förra – skillnaden består i att nu hade den avlidne 20 000 kr. och den efterlevande lika mycket. Fortfarande gäller att basbeloppsregeln skulle ge den efterlevande ungefär vad ett alternativ, här det andra alternativet, anger – när frågorna formulerades var det cirka 30 000 kr.

Som framgår av tabell 11 är det nu färre som förespråkar en likadelning, det rör sig dock fortfarande om en majoritet (54 %). Drygt en fjärdedel av de tillfrågade (27 %) förespråkar en 3/4 delning och endast 16 % anser att den efterlevande skall ha allt.

Fördelat på underklasser som i tabellbilagan visar vårt material att

fler kvinnor än män är positiva till hälftindelningen medan något fler män är positiva till att den efterlevande skall ha hela boet i fall som detta,
fler i den lägsta inkomstklassen än i högre anser att hälftindelning är att föredra och ju högre inkomst desto färre är det som förespråkar hälftindelning, en ökning av såväl förespråkare för 3/4 delning som av

Tabell 11 Fråga 8

”Tänk Er ett par som varit gifta i 25 år. De har vuxna barn. Båda har förvärvsarbetat under äktenskapet. Den ena av makarna dör. Förutom det gemensamma bohaget (möbler m. m.) ägde den som avled 20 000 kr. och den efterlevande äger 20 000 kr.

Hur tycker Ni att dessa 40 000 kr. skall delas mellan den efterlevande maken och barnen?”

Bas = Samtliga	Totalt 842 = 100 %
	%
Den efterlevande skall ha sina 20 000 kr. och barnen ärva 20 000 kr.	54
Den efterlevande skall ha 3/4, dvs. 30 000 kr. och barnen ärva 10 000 kr.	27
Den efterlevande skall ha allt, dvs. 40 000 kr.	16
Vet ej	3

förespråkare för att den efterlevande skall ha hela boet samgår med stigande inkomst,
de sammanboende ogifta skiljer sig från de gifta och de ensamstående så att de i större utsträckning anser 3/4 delning är att förorda och i mindre utsträckning hälftindelning.

4 Teknisk rapport

Vad som sägs i denna tekniska rapport är delvis hämtat från Marknads-tests rapport – en del tillägg i syfte att utvärdera tillförlitligheten i data har gjorts.

Undersökningen har utförts med personliga besöksintervjuer på ett slumpmässigt riksrepresentativt mantalsurval.

Urvalet är uppbyggt inom ramen för Marknads-tests basurval och representativt för hela landets befolkning.

Före fältarbetets start utsändes ett aviseringsbrev till alla de utvalda hushållen där de informerades om den förestående intervjun.

Intervjuarna hade instruktioner att först söka intervjupersonen minst tre gånger vid personliga besök på olika tider, först därefter skulle man försöka nå intervjupersonen per telefon för att boka tid för intervju.

Om personen avflyttat har nya adressen sökts via post, televerk och pastorsexpeditionen.

Från de 1 269 utlottade individerna har följande grupper uteslutits då de betraktas som enheter utanför populationen. (legalt bortfall)

Avlidna	14
Sjuk intagen på sjukhus, ålderdomshem	38
Militärtjänstgöring	12
Ej svensktalande	25
Avflyttade utomlands	21
Avflyttat ny adress helt okänd	40
	150

Detta sätt att se på det "naturliga" bortfallet är något tveksamt. Vanligen brukar man säga att de som avlidit och flyttat från landet ej ingår i populationen och därför s. a. s. av misstag kommit att ingå i urvalet, de ej svensktalande kan på samma sätt sägas gå utanför vad vi här är intresserade av. De som däremot är sjuka, gör militärtjänstgöring eller avflyttat till okänd adress utgör en del av det egentliga bortfallet tillsammans med vägrare och ej anträffbara.

Det "naturliga" bortfallet skulle med denna beräkning utgöra 60 personer och urvalet kommer då att bestå av 1 209 personer. Det egentliga bortfallet blir då 90 personer fler än vad som framgår av tabell 12. Med 1 209 nettoadresser och 352 som ej svarat uppgår bortfallet till

29 % snarare än de 23 % som tabell 12 anger. Denna storlek på bortfallet betraktas vanligen som mycket allvarlig därför att osäkerheten blir stor om vilket värde som egentligen är det riktiga. Förutom rena mätfel (som alltid kan finnas) blir risken så mycket större för att urvalet är snedvridande jämfört med då endast rena urvalsbrister kan föreligga — det kan ju i princip tänkas att vägrarna och de andra som vi ej fått svar från har speciella åsikter om familjeekonomi.

I syfte att klargöra storleken på osäkerheten med detta bortfall kan följande illustration göras. I tabell 1 anges att 82 % av de tillfrågade anser att hustrun i den typen av situation som där skisserats skall få underhållsbidrag av maken. Om man gör extremantagandet att hela bortfallet anser på samma sätt skulle procentvärdet ändras till ungefär 87 % och om man gör motsatt extremantagande om effekten av bortfallet, nämligen att hela bortfallet ej ansåg på detta sätt, skulle den verkliga andelen som svarar ja bli 58 %. Det sanna värdet skulle enligt detta resonemang ligga mellan 58 och 87 %.

Det är dock inte rimligt anta att hela bortfallet skulle ha svarat på likadant sätt. I sammanhanget bör noteras att våra frågor ingår i en "buss" vilket innebär att presentationen av undersökningen för de utvalda inte inneburit detaljerad information om alla de olika typerna av frågor som ingått i "bussen". De som vägrat att svara på några frågor — utgörande en majoritet av bortfallet — kan snarare antas ha vägrat att svara på marknadsundersökningsfrågor av traditionellt slag och det förefaller därför inte särskilt rimligt anta att bortfallet skulle ha särskilt stor snedvridande effekt. Dessutom bör i samband med tolkningen av data observeras att skillnader i små procentandelar mellan underklasser inte bör överdrivas. Syftet med undersökningen är inte heller att erhålla detaljerade och noggranna uppgifter om frekvensfördelningar utan att få en grov uppskattning av hur svenska folket ser på vissa familjeekonomiska frågor.

I tabell 13 redovisas intervjuernas fördelning på olika bakgrundsvariabler varav några använts i resultatredovisningen. Av särskilt intresse här är att andelen sammanboende ogifta av hela antalet sammanboende är 12 % — en storlek som ligger i linje med nedgången i giftermålsintensitet under senare tid.

Tabell 12

Antal nettoadresser	Totalt 1119 — 100 %
Vägrar	218—19
Ej anträffade trots minst 6 kontaktförsök	44— 4 23 %
Antal genomförda intervjuer	857—77

15 intervjuer har inkommit efter bearbetningarnas start.

Totalt har ca 90 intervjuare varit engagerade i denna undersökning.

Innan intervjuerna påbörjade arbetet så fick de såväl muntlig som skriftlig instruktion. De fick även utföra en provintervju.

Fältarbetet har utförts under mars—april 1974.

Tabell 13

	<i>Totalt</i> 842 = 100 %	
	<i>st.</i>	<i>%</i>
<i>Kön</i>		
Män	425	51
Kvinnor	417	49
<i>Ålder</i>		
Män 18-24	58	7
Kvinnor 18-24	68	8
		15
Män 25-34	91	11
Kvinnor 25-34	94	11
		22
Män 35-44	67	8
Kvinnor 35-44	70	8
		16
Män 45-54	71	8
Kvinnor 45-54	69	8
		16
Män över 54	138	16
Kvinnor över 54	116	14
		30
<i>Ortstorlek</i>		
Över 200 000 inv.	158	19
200 000-20 000	268	32
20 000-2 000	244	29
Under 2 000	170	20
<i>Geografiskt område</i>		
I Södra Götaland	161	19
II Västra Götaland	132	16
III Västra Götaland	124	15
IV Stor-Stockholm	95	11
V Övr. Svealand	181	22
VI Norrland	148	18
<i>Civilstånd</i>		
Gifta	552	66
Sammanboende ogifta	74	9
Ej sammanboende	216	26
<i>Inkomst</i>		
-12 000	62	7
13 000-24 000	83	10
25 000-50 000	366	43
51 000-70 000	160	19
71 000-	90	11
ej uppgift	81	10

5 Bilaga Gifta respektive sammanboende ogifta

I materialet finns 626 fall där den tillfrågade är en av de två i en syndyasmos (samlingsbeteckning för de två företeelserna sammanboende gifta och sammanboende ogifta). Av dessa fall utgör 74 – eller 12 % – sammanboende ogifta och resten – 88 % – sammanboende gifta.

Av de gifta är 52 % män och 48 % kvinnor, av de sammanboende ogifta är 47 % män och 53 % kvinnor.

Scm framgår av tabell 14 är de sammanboende ogifta genomsnittligt mycket yngre än de gifta. Detta är helt rimligt med tanke på att de flesta som gifter sig är ganska unga och genom den kraftigt minskade giftermålsintensiteten (även om den varit ganska jämnt fördelad över de olika åldersklasserna) har många av dem som skulle gift sig enligt tidigare giftermålstradition icke gjort det utan sammanbor ogift – det är ju huvudsakligen så rekryteringen av de sammanboende ogifta skett, även om en viss ökning av antalet syndyasmos skett.

Tabell 14 Gifta och sammanboende ogifta i förhållande till ålder, procent

	18–24	25–34	35–44	45–54	över 55
Gifta	4	23	19	22	33
Sammanboende ogifta	32	42	14	5	7

Medianåldern (dvs. den gräns över vilken hälften av materialet finns och under vilken den andra hälften finns) är för de gifta ca 47 år och för de sammanboende ogifta ca 29 år.

Man kan också från tabellbilagan utläsa att av personer yngre än 25 år som lever i syndyasmos gör 53 % det som ogifta och 47 % som gifta. I de följande åldersklasserna är andelen sammanboende ogifta successivt sjunkande: 20 %, 9 %, 3 % och slutligen i åldersklassen över 55 år 3 %.

Några skillnader i fråga om hushållsinkomst föreligger ej mellan de två syndyasmosklasserna.

Då vi ovan redogjort för skillnader i inställning till de presenterade frågorna i intervjuundersökningen har vi icke kunnat konstanthålla ålder för att se om civilståndet har någon egen inverkan. Det förefaller dock sannolikt att de skillnader som finns mellan sammanboende ogifta och de gifta i mycket stor utsträckning är att hänföra till ålderskillnader mellan

de två kategorierna. Detta antagande står delvis i strid med tidigare uppfattningar och sådana som man kan möta på andra håll i världen där de sammanboende ogifta kan sägas utgöra en socialt och ekonomiskt ganska homogen och samtidigt särpräglad kategori. I vårt land är däremot de sammanboende ogifta en vanlig företeelse (som bl. a. visats av ovanstående data) och därigenom mycket heterogen i en mängd avseenden — anledning till att inte gifta sig, utbildning, ekonomi, etc.

6 Tabellbilaga

	Män						Kvinnor				
	To- tal	18- 24	25- 34	35- 44	45- 54	Över 55	18- 24	25- 34	35- 44	45- 54	Över 55
Samtliga	842	58	91	67	71	138	68	94	70	69	116
Fråga A											
Ja	82	74	78	76	83	81	90	76	90	84	85
Nej	17	24	22	24	17	14	9	24	9	13	12
Vet ej	2	2				4	1		1	3	3
Fråga 1 B											
Nej på 1 A	140	14	20	16	12	20	6	23	6	9	14
Samhället	54	57	65	63	17	60	67	57	67	33	50
Klara sig själv	31	21	25	38	50	35		22	33	22	50
Annat	7	14	5		17		17	9		22	
Vet ej	8	7	5		17	5	17	13		22	
Fråga 2 A											
Samtliga	842	58	91	67	71	138	68	94	70	69	116
Ja	80	76	74	76	77	82	84	86	81	78	80
Nej	18	24	24	22	21	14	16	14	17	16	15
Vet ej	2		2	1	1	4			1	6	5
Fråga 2 B											
Nej på 2 B	150	14	22	15	15	20	11	13	12	11	17
Samhället	51	71	59	53	33	50	27	92	42	45	35
Klara sig själv	37	21	27	27	60	50	45	8	50	36	41
Annat	3						27				6
Vet ej	9	7	14	20	7				8	18	18
Fråga 3 A											
Samtliga	842	58	91	67	71	138	68	94	70	69	116
Tjänar mest	4	5	3	6	3	7	9	2	3		5
Hälften var	88	90	87	90	87	86	81	89	89	96	86
Störst utgift	7	5	10	4	7	5	10	7	9	3	5
Vet ej	1				3	3		1		1	3
Fråga 3 B											
Ja	30	16	15	18	27	38	12	30	39	41	47
Nej	66	81	84	79	68	56	88	67	60	55	45
Vet ej	4	3	1	3	6	6		3	1	4	8

	To- tal	Män	Kvin- nor	Ålder				
				18- 24	25- 34	35- 44	45- 54	Över 55
Samtliga	842	425	417	126	185	137	140	254
Fråga 1 A								
Ja	82	79	84	83	77	83	84	83
Nej	17	19	14	16	23	16	15	13
Vet ej	2	2	2	2		1	1	4
Fråga 1 B								
Nej på 1 A	140	82	58	20	43	22	21	34
Samhället	54	55	53	60	60	64	24	56
Klara sig själv	31	33	28	15	23	36	38	41
Annat	7	6	9	15	7		19	
Vet ej	8	6	10	10	9		19	3
Fråga 2 A								
Samtliga	842	425	417	126	185	137	140	254
Ja	80	78	82	80	80	79	78	81
Nej	18	20	15	20	19	20	19	15
Vet ej	2	2	3		1	1	4	4
Fråga 2 B								
Nej på 2 A	150	86	64	25	35	27	26	37
Samhället	51	53	48	52	71	48	38	43
Klara sig själv	37	37	36	32	20	37	50	46
Annat	3		6	12				3
Vet ej	9	9	9	4	9	15	12	8
Fråga 3 A								
Samtliga	842	425	417	126	185	137	140	254
Tjänar mest	4	5	4	7	3	4	1	6
Hälften var	88	87	88	85	88	89	91	86
Störst utgift	7	6	7	8	9	7	5	5
Vet ej	1	1	1		1		2	3
Fråga 3 B								
Ja	30	25	35	13	23	28	34	43
Nej	66	71	61	85	75	69	61	51
Vet ej	4	4	4	2	2	2	5	7

	Hushållsinkomst							Civilstånd		
	To- tal	12	13- 24	25- 50	51- 70	Över 70	Ej uppgift	Gift	Samman- boende	Ej samman- boende
Samtliga	842	62	83	366	160	90	81	552	74	216
Fråga 1 A										
Ja	82	82	80	83	82	78	80	82	80	81
Nej	17	15	16	16	16	22	17	16	19	17
Vet ej	2	3	5	1	1		2	2	1	2
Fråga 1 B										
Nej på 1 A	140	9	13	58	26	20	14	90	14	36
Samhället	54	33	77	62	38	55	43	52	57	58
Klara sig själv	31	44	15	29	35	20	50	33	21	28
Annat	7	11	8	3	12	15		8		8
Vet ej	8	11		5	15	10	7	7	21	6
Fråga 2 A										
Samtliga	842	62	83	366	160	90	81	552	74	216
Ja	80	74	82	78	86	81	77	82	78	75
Nej	18	24	17	18	13	19	20	16	19	22
Vet ej	2	2	1	4	1		4	2	3	2
Fråga 2 B										
Nej på 2 B	150	15	14	67	21	17	16	88	14	48
Samhället	51	53	43	58	43	47	44	48	50	58
Klara sig själv	37	47	43	28	33	41	56	42	36	27
Annat	3			3	10					8
Vet ej	9		14	10	14	12		10	14	6
Fråga 3 A										
Samtliga	842	62	83	366	160	90	81	552	74	216
Tjänar mest	4	6	5	3	5	4	6	4	1	7
Hälften var	88	85	84	89	87	88	86	87	93	88
Störst utgift	7	5	7	6	8	7	6	8	4	4
Vet ej	1	3	4	1	1	1	1	2	1	1
Fråga 3 B										
Ja	30	42	48	26	29	27	27	31	19	32
Nej	66	53	43	70	68	71	69	65	78	64
Vet ej	4	5	8	4	3	2	4	4	3	3

	Ålder										
	Män					Kvinnor					
	To- tal	18- 24	25- 34	35- 44	45- 54	Över 55	18- 24	25- 34	35- 44	45- 54	Över 55
Samtliga	842	58	91	67	71	138	68	94	70	69	116
Fråga 4											
Delas lika	83	53	78	88	86	89	76	85	89	88	87
Behåller	14	41	19	12	14	8	24	13	10	6	6
Vet ej	3	5	3			3		2	1	6	7
Fråga 5											
Delas lika	72	45	68	72	77	78	63	79	70	86	75
Behåller	25	52	31	28	18	20	37	21	30	12	19
Vet ej	2	3	1		4	3				3	6
Fråga 6											
Delas lika	57	34	59	51	62	59	50	64	53	68	62
Behåller	41	66	41	49	35	38	50	36	46	29	34
Vet ej	2				3	2			1	3	4
Fråga 7											
5 000	4	7	7	4	6	3	1	3	1	4	2
Hälften	63	66	56	64	49	59	75	68	56	68	68
3/4	15	16	15	12	24	17	10	12	23	10	14
Allt	17	12	21	18	20	19	13	17	19	16	13
Vet ej	2		1	1	1	3			1	1	3
Fråga 8											
20 000	54	59	47	55	41	54	56	56	49	61	59
3/4	27	28	29	24	32	24	29	29	31	25	22
Allt	16	12	22	16	23	17	13	14	17	13	15
Vet ej	3	2	2	4	4	5	1	1	3	1	3
Civilstånd											
Gift	66	12	60	78	90	79	19	73	77	84	61
Sammanboende	9	16	20	4	4	2	21	15	9	1	3
Ej sammanboende	25	71	20	18	6	18	57	12	13	14	34

	Total	Män	Kvinnor	Ålder				
				18-24	25-34	35-44	45-54	Över 55
Samtliga	842	425	417	126	185	137	140	254
Fråga 4								
Delas lika	83	81	85	66	82	88	87	88
Behåller	14	16	11	32	16	11	10	7
Vet ej	3	2	4	2	3	1	3	5
Fråga 5								
Delas lika	72	70	75	55	74	71	81	76
Behåller	25	28	23	44	26	29	15	19
Vet ej	2	2	2	2	1		4	4
Fråga 6								
Delas lika	57	55	60	43	62	52	65	61
Behåller	41	44	38	57	38	47	32	36
Vet ej	2	1	2			1	3	3
Fråga 7								
5 000	4	5	2	4	5	3	5	2
Hälften	63	58	67	71	62	60	59	63
3/4	15	17	14	13	14	18	17	15
Allt	17	18	15	13	19	18	18	16
Vet ej	2	2	1		1	1	1	3
Fråga 8								
20 000	54	51	57	57	52	52	51	56
3/4	27	27	27	29	29	28	29	23
Allt	16	18	14	13	18	17	18	16
Vet ej	3	4	2	2	2	4	3	4
Civilstånd								
Gift	66	68	64	16	67	77	87	71
Sammanboende	9	8	9	18	17	7	3	2
Ej sammanboende	25	24	26	63	16	15	10	26

	Hushållsinkomst							Civilstånd		
	To- tal	12	13- 24	25- 50	51- 70	Över 70	Ej uppg.	Gift	Samman- boende	Ej samman- boende
Samtliga	842	62	83	366	160	90	81	552	74	216
Fråga 4										
Delas lika	83	82	83	82	86	83	85	90	73	70
Behåller	14	16	10	15	13	14	14	8	19	27
Vet ej	3	2	7	3	2	2	1	2	8	3
Fråga 5										
Delas lika	72	74	78	71	75	71	67	79	62	60
Behåller	25	24	18	25	25	28	31	20	34	37
Vet ej	2	2	4	3		1	2	2	4	3
Fråga 6										
Delas lika	57	61	65	56	62	56	48	60	58	50
Behåller	41	37	34	43	37	42	49	38	41	49
Vet ej	2	2	1	1	1	2	2	2	1	1
Fråga 7										
5 000	4	5		4	4	3	4	4	5	3
Hälften	63	69	64	63	67	52	59	59	66	71
3/4	15	8	16	15	12	19	23	16	16	12
Allt	17	15	19	16	17	23	12	20	9	13
Vet ej	2	3	1	2		2	1	1	3	1
Fråga 8										
20 000	54	69	58	55	51	42	48	53	47	58
3/4	27	15	22	27	26	34	32	27	35	24
Allt	16	13	17	14	20	23	14	18	12	14
Vet ej	3	3	4	3	3		6	3	5	3
Civilstånd										
Gift	66	35	61	65	76	81	57	100		
Sammanboende	9	3	8	9	11	6	11		100	
Ej sammanboende	25	60	28	26	13	13	28			97

II

Vårdnad och underhåll

En undersökning vid tingsrätter och
allmänna advokatbyråer hösten 1973

Sammanställd av *Jan Trost*

Innehåll

<i>Inledning</i>	37
Förfarandet i hem och äktenskapsskillnadsmål	38
<i>Tekniska kommentarer</i>	40
Representativitet och bortfall	40
Allmänna kommentarer	42
<i>A. Hemskillnadsmål från tingsrätterna</i>	44
Sammanfattning av frekvensfördelningar	44
Tvisten	45
Vårdnad om barn	46
Underhållsbidrag till barn	48
Periodiskt underhållsbidrag till make	52
Frekvensfördelningar	55
<i>B. Äktenskapsskillnadsmål från tingsrätterna</i>	63
Sammanfattning av frekvensfördelningar	63
Tvisten	64
Vårdnad om barn	65
Underhållsbidrag till barn	66
Underhållsbidrag till make	70
Frekvensfördelningar	72
<i>C. Hemskillnadsmål från allmänna advokatbyråer</i>	81
Sammanfattning av frekvensfördelningar	81
Vårdnad om barn	82
Underhållsbidrag till barn	83
Periodiskt underhållsbidrag till make	86
Frekvensfördelningar	89
<i>D. Äktenskapsskillnadsmål från allmänna advokatbyråer</i>	97
Sammanfattning av frekvensfördelningar	97
Delning av giftorättsgods	98
Den gemensamma bostaden	99
Enskild egendom	100
Vårdnad om barn	101
Underhållsbidrag till barn	102

Underhållsbidrag till make	103
Frekvensfördelningar	105
<i>Några jämförelser</i>	114
Antal barn, ålder m. m.	114
Tvisten	116
Vårdnad om barn	116
Underhållsbidrag till barn	118
Underhållsbidrag till make	119

Inledning¹

En partiell reform av den familjerättsliga lagstiftningen, i första hand äktenskapsrätten, trädde i kraft den 1 januari 1974. Till grund för reformen låg förslag av familjelagssakkunniga. De viktigaste lagändringarna avser upplösning av äktenskap genom äktenskapsskillnad.

Reglerna om äktenskapets ekonomiska rättsverkningar omfattas i princip inte av reformen utan är föremål för familjelagssakkunnigas fortsatta utredningsarbete. Frågor som sålunda är föremål för utredning är frågor om egendomsordningen och om underhållsskyldigheten under äktenskapets bestånd och efter dess upplösning genom äktenskapsskillnad. För att få underlag för sina ställningstaganden, främst när det gäller underhållsskyldigheten, har de sakkunniga bl. a. låtit utföra vissa undersökningar. En undersökning avser tingsrätternas praxis vid utdömande av underhållsbidrag till make och barn vid hem- och äktenskapsskillnad. En annan undersökning avser sådana underhållsbidrag som fastställs efter gemensam ansökan om hem- eller äktenskapsskillnad, med den begränsningen att undersökningen avser endast ansökningar som inlämnats av allmän advokatbyrå. Undersökningarna ger vidare en bild av hur vårdnadsfrågor avgörs.

Tingsrättsundersökningen omfattar samtliga mål om hem- och äktenskapsskillnad, i vilka dom meddelats under tiden den 2 juli–31 december 1973, med undantag för dom meddelad efter gemensam ansökan. Detta innebär att undersökningen avser de mål som anhängiggjorts genom stämning. Mål i vilka rätten bedömt underhållsfråga med tillämpning av utländsk lag har undantagits. Om underhållsfråga inte avgjorts genom domen på hem- respektive äktenskapsskillnad utan i särskild (del-)dom har endast den senare domen medtagits. Uppgifterna har lämnats av tingsrätterna genom ifyllande av formulär, det ena (A) avseende hemskillnad och det andra (B) avseende äktenskapsskillnad.

Undersökningen av ärenden vid de *allmänna advokatbyråerna* omfattar de ärenden i vilka gemensam ansökan om hem- och äktenskapsskillnad ingivits till tingsrätten under tiden den 2 juli–31 december 1973. Uppgifterna har även här insamlats medelst formulär, det ena (C) avseende hemskillnad och det andra (D) avseende äktenskapsskillnad.

¹ Inledningen är skriven av hovrättsassessorn Lena Ekman.

Förfarandet i hem- och äktenskapsskillnadsmål

För att rätt förstå undersökningens resultat bör man ha klart för sig följande i fråga om tillvägagångssättet i hem- och äktenskapsskillnadsmål. Redogörelsen avser de regler som gällde vid tiden för insamlandet av undersökningsmaterialet. Några av dessa regler har nu ändrats.

Mål om hem- eller äktenskapsskillnad anhängiggjordes vid domstol antingen genom ena makens ansökan om stämning eller genom en gemensam ansökan av båda makarna.

Om målet anhängiggjorts (= talan väckts) genom stämning handlades det vid muntlig förhandling inför domstolen, dvs. båda makarna kom regelmässigt personligen till domstolen, som dömde i målet efter en eller flera förberedelser jämte huvudförhandling. Huvudförhandlingen hölls oftast i omedelbart sammanhang med förberedelsen.

Hade talan väckts genom gemensam ansökan av makarna var domstolens handläggning av målet så gott som alltid skriftlig och dom meddelades utan att makarna inställde sig vid domstolen.

Vissa mål enligt den här aktuella, äldre ordningen kunde inte anhängiggöras genom gemensam ansökan utan stämning måste användas. Detta gällde framför allt mål där ena makens skuld åberopades som grund för talan. Dit hörde t. ex. mål vari ena maken yrkade äktenskapsskillnad på grund av andra makens otrohet. Förekomsten av otrohet var inte någonting som makarna kunde ena sig om i en gemensam ansökan, utan skulle i princip bevisas inför domstolen. Talan måste därför väckas genom stämning även om otroheten vitsordades av andra maken och makarna var ense i alla övriga frågor. Talan väcktes också genom stämning när makarna var oense i någon fråga som hade samband med skillnaden, t. ex. vårdnad om barn eller underhållsbidrag.

Att talan väckts genom stämning behöver inte betyda att det blir en tvist i målet, som domstolen skall lösa. Inte sällan blir makarna eniga under handläggningen, kanske redan vid första inställelsen, antingen genom att den instämde maken går med på den andres yrkanden, eller genom att man jämkar sina yrkanden och ståndpunkter tills enighet uppnås. I sådana fall får domstolen ofta ingen närmare redogörelse för omständigheterna i målet. Detta är anledningen till att uppgift saknas i så många fall i undersökningen vid tingsrätterna.

Det är vidare så att parterna i viktiga hänseenden själva bestämmer ramen för rättegången. Detta gäller särskilt frågan om underhållsbidrag. Ett av ena maken framställt yrkande om underhållsbidrag måste avse ett visst belopp. Vill andra maken inte utge något underhållsbidrag utan bestrider yrkandet, har rätten att pröva vad som utgör ett skäligt bidrag men kan därvid inte döma ut ett högre belopp än det yrkade.

Om den andra maken medger att betala beloppet, skall domstolen utdöma beloppet. Någon prövning av beloppets skälighet görs då inte. Om andra maken medger att utge ett lägre belopp än det yrkade, kan domstolen, när den bestämmer bidragets storlek, inte underskrida det medgivna beloppet.

De allra flesta hem- och äktenskapsskillnadsmål avgörs efter gemensam

ansökan. Domstolen fastställer regelmässigt vad makarna förklarar sig vara ense om och får ingen kännedom om bakomliggande förhållanden, exempelvis makarnas ekonomiska omständigheter. När det gäller dessa mål kan följaktligen vad som förekommit inför domstolen inte ligga till grund för en undersökning av makarnas ekonomiska förhållanden m. m. I stället har valts att göra undersökningen hos den advokat som make konsulterar och som ombesörjer den gemensamma ansökningen, och som har kännedom om relevanta förhållanden. Av praktiska skäl har den nu redovisade undersökningen begränsats till allmänna advokatbyråer. Denna begränsning måste beaktas när man bedömer resultatet.

Ytterligare en faktor som bör framhållas i detta sammanhang är att olika regler gällde för underhållsskyldighet mot make under hemskillnadstiden och efter äktenskapsskillnad. Under hemskillnadstiden, då ju äktenskapet alltjämt bestod, skulle båda makarna i princip leva på samma standard, och underhållsbidrag från ena maken till den andras underhåll utdömas i enlighet härmed. För att underhållsskyldighet skulle föreligga efter äktenskapsskillnad krävdes att den ena maken var i behov av bidrag till sitt tillbörliga underhåll och att det med hänsyn till andra makens förmåga och övriga omständigheter kunde anses skäligt att ålägga andra maken att utge underhållsbidrag. Reglerna om underhållsbidrag efter äktenskapsskillnad var alltså snävare än de regler som gällde hemskillnadstiden.

Tekniska kommentarer

Representativitet och bortfall

I tingsrättsmaterialen (A och B) finns såvitt bekant inget bortfall av domar. Av flera orsaker saknas dock möjligheter att med hjälp av tillgängliga statistiska uppgifter kontrollera om antalet inkomna formulär stämmer med antalet domar i stämningssmål. Det kan givetvis tänkas att man försummat att från tingsrätterna insända uppgift om enstaka domar men det förefaller inte troligt att det kan röra sig om många fall. Man kan därför betrakta dessa två material som ett totalurval under andra halvåret 1973.

Med materialen från de allmänna advokatbyråerna (*C och D*) förhåller det sig på annat sätt. De är givetvis till en början inte representativa för gemensamma ansökningar i allmänhet. De flesta allmänna advokatbyråer som var i verksamhet under andra halvåret 1973 ersatte de rättshjälpsanstalter som fanns tidigare. På många orter saknades alltså allmän advokatbyrå. Därigenom blir bara vissa delar av landet representerade. Det finns därjämte anledning förmoda att de som uppsöker allmän advokatbyrå i stället för annan advokat inte är representativa för hela befolkningen. Många lever sannolikt genomsnittligt på en lägre ekonomisk nivå. Vidare är kvinnorna på grund av sin ekonomiska situation i allmänhet överrepresenterade bland den allmänna advokatbyråns klienter. Det kan alltså konstateras att det stora antal gemensamma ansökningar som ombesörjts av annan advokat än sådan som är anställd på allmän advokatbyrå inte finns med i materialen. En annan grupp som inte finns med är ansökningar som inlämnats till rätten av makarna själva, vilket förekommer i viss utsträckning. Men även i de allmänna advokatbyråernas material finns ett tämligen stort bortfall. Sålunda föreligger inga uppgifter från allmänna advokatbyråen i Göteborg, som enligt uppgift under avsedd tid handlade 446 gemensamma ansökningar om hem- och äktenskapsskillnad. Från allmänna advokatbyråen i Örebro har uppgift inkommit om endast ett fåtal av de 120 ansökningar om hemskillnad och 102 ansökningar om äktenskapsskillnad, som ingivits till rätten under undersökningstiden. Det är också möjligt att rapporteringen från de allmänna advokatbyråerna liksom från tingsrätterna kan förete vissa luckor. Inte heller här är det möjligt att med hjälp av statistiska uppgifter kontrollera siffrorna. Även om materialen sålunda inte är representativa i

statistisk mening kan de ändå vara värdefulla och ge viss vägledning. De kan med de begränsningar som är givna på grund av urvalstyp och bortfall ge lagstiftaren en uppfattning om variationer i den ekonomiska situationen i skilsmässofall.

De allmänna advokatbyråer från vilka såvitt känt fullständigt material föreligger är följande.

Södra allmänna advokatbyrån i Stockholm		
Norra ” ” ” ”		
Allmänna advokatbyrån i Malmö		
” ” ” Västerås		
” ” ” Norrköping		
” ” ” Linköping		
” ” ” Karlstad		
” ” ” Vänersborg		
” ” ” Borås		
” ” ” Haparanda		
” ” ” Luleå		
” ” ” Helsingborg		
” ” ” Halmstad		
” ” ” Gävle		
” ” ” Växjö		
” ” ” Jönköping		
” ” ” Eskilstuna		
” ” ” Sundsvall		

De allmänna advokatbyråerna i Kristianstad, Karlskrona och Kalmar, som började sin verksamhet först under fjärde kvartalet 1973, hade inte något ärende att rapportera.

Undersökningsmaterialet fördelar sig på följande sätt.

- A 1 203 domar på hemskillnad
- B 1 763 domar på äktenskapsskillnad
- C 1 440 gemensamma ansökningar om hemskillnad
- D 1 078 gemensamma ansökningar om äktenskapsskillnad

Till jämförelse kan nämnas att totala antalet hemskillnader under hela år 1973 uppgick till 16 997 och att antalet äktenskapsskillnader under samma tid uppgick till 16 021.

Det faktum att riksdagen under andra kvartalet 1973 antog bl. a. nya regler om äktenskapsskillnad kan tänkas i någon mån ha inverkat på vårt material. Det kan t. ex. tänkas att fall av äktenskapsskillnad enligt GB 11: 8 (otrohet) påskyndats med tanke på att de nya reglerna inte medger utdömande av skadestånd. En del skilsmässor kan ha uppskjutits med tanke på att den nya lagen ger möjlighet till avvikelser från hälftendelningen av giftorättsgodset oavsett anledningen till skilsmässan. Vidare tyder underhandsuppgifter från bl. a. advokater på att makar, som diskuterat skilsmässa under 1973, uppskjutit det rättsliga förfarandet till efter nyåret för att därigenom få skilsmässa utan omvägen om hemskillnad. Det är dock omöjligt att säga i vilken utsträckning sådana förhållanden påverkat materialet.

Allmänna kommentarer

Fråga 5

En av frågorna i formulären (samtliga) har inte använts i bearbetningen. Det gäller fråga nr 5 som ger uppgifter om omskolning, nedsatt förvärvsförmåga etc. Trots att vi i förberedelsearbetet ansåg denna fråga mycket viktig har den bedömts ge mycket litet. Det beror på att alla materialen med såväl män som kvinnor är mycket snedfördelade och uppgift saknas i stor utsträckning.

Socialklass

Beträffande socialklassindelningen bör följande kommentar göras. Tingsrätterna och de allmänna advokatbyråerna ombads att ange yrke eller sysselsättning för såväl mannen som hustrun. Fyra möjligheter fanns förkodade: hemmamake, studerande, pensionär och uppgift saknas. Beträffande yrkesutövare fanns utrymme för specificering. Genom familjelagssakkunnigas försorg har dessa yrkesangivelser kodats till de vanliga socialgrupperna I, II och III som brukar användas i Sverige och som följer statistiska centralbyråns gamla mall. I tveksamma fall har en skönsbedömning gjorts. Denna indelning, såväl som alla andra indelningar, lider av en mängd brister. Den har dock bedömts som rimlig att använda då den ger viss information om levnadsnivå som komplettering till inkomst- och förmögenhetsuppgifter.

Förmögenhet

En kommentar till förmögenhetsuppgifterna kan också vara på sin plats. I alla fyra materialen är en klar majoritet utan förmögenhet eller har en negativ förmögenhet och endast ett fåtal kommer över en förmögenhet på 25 000 kr. Det bör observeras att den verkliga förmögenheten ofta är betydligt större än den taxerade, t. ex. om fastighet ingår, på grund av att det är det taxerade värdet som upptas som tillgång medan det verkliga värdet kan vara betydligt högre. Fastigheten kan ju också vara belånad upp emot det verkliga värdet, vilket kan ha till resultat att skulderna överstiger tillgångarna när det gäller taxeringen.

Centralmått

I rapporten används två centralmått. Vanligtvis är det fråga om medianen. Med median menas den punkt i en fördelning som delar den i två lika stora delar; om medianen för äktenskapens varaktighet anges till 10 år innebär det att hälften av äktenskapen har varat 10 år eller kortare tid och den andra hälften mera än 10 år. Vid klassindelade variabler har medianen beräknats under det tekniska antagandet att individerna i en given klass varit jämnt fördelade inom klassen. Det andra centralmåtten

som används på några ställen i rapporten är typvärdet. Detta anger var toppen eller den vanligaste klassen i en fördelning befinner sig.

Dataframkörningar

Till hjälp för den som önskar data framkörda på annat sätt än vad som redovisas i denna rapport finns kodnyckel till alla fyra delmaterialen i avsnitten benämnda frekvensfördelningar. Kopia av hålkortsmassan finns hos familjelagssakkunniga och hos Jan Trost.

1 Hemskillnadsmål från tingsrätterna

Detta material utgörs av 1 203 fall av dom på hemskillnad i mål, som anhängiggjorts genom stämningsansökan. Någon fråga har sålunda i flertalet fall från början varit föremål för tvist, men detta utesluter inte att parterna kan ha blivit ense om villkoren under målets handläggning.

Sammanfattning av frekvensfördelningar

Medianåldern för männen är 38,4 år och för kvinnorna 34,8 år.

Äktenskapen har, uttryckt i medianer, varat i 10,0 år.

Endast någon enstaka kvinna och ungefär fyra procent av männen tillhör socialgrupp I. Av männen tillhör 25 procent socialgrupp II och av kvinnorna endast 15 procent. Nästan 60 procent av männen tillhör socialgrupp III och endast cirka 35 procent av kvinnorna. Drygt 25 procent av kvinnorna är hemmafruar. Några enstaka procent av såväl männen som kvinnorna är studerande respektive pensionärer (ålders- eller sjuk-).

Då uppgift föreligger gäller att 80 procent av männen är förvärvsarbetsande, praktiskt taget samtliga på heltid, och ungefär 20 procent saknar förvärvsarbete. För kvinnornas vidkommande gäller, då uppgift föreligger, att drygt hälften är förvärvsarbetsande och knappt hälften saknar förvärvsarbete. Av de kvinnor som förvärvsarbetar har ungefär 60 procent heltidsarbete, och ungefär 30 procent halvtid eller mindre.

Inkomstmässigt ligger typvärdena för männens del på 20 000–40 000 kr., medan typvärdet för kvinnornas del utgör "ingen inkomst". Medianinkomsten för män respektive kvinnor för vilka uppgift föreligger, och då även de som inte har någon inkomst medräknas, är för männen ungefär 27 800 kr. och för kvinnorna 9 300 kr. Om man bara beräknar medianen för dem som har inkomst blir värdena för männen 29 000 kr. och för kvinnorna 16 800 kr. 81 procent av männen och 87 procent av kvinnorna har ingen förmögenhet eller har skulder som överstiger tillgångarna. Dessa värden gäller i de fall där uppgift föreligger. Då förmögenhet finns gäller för såväl männen som kvinnorna att den i de allra flesta fall ligger under 25 000 kr.

I 76 fall eller sammanlagt 6,3 procent av totala antalet fall betalas underhållsbidrag till annan än make eller gemensamma barn av mannen

ensam, i ett fall av hustrun ensam och i ett fall av båda.

Vid parternas slutliga ställningstagande föreligger inte tvist i någon fråga i drygt 40 procent av fallen. Den vanligaste tvisteanledningen är underhållsbidrag till barn, och därefter underhållsbidrag till make. Minst vanligt är tvist i vårdnadsfråga.

I mer än 85 procent av fallen döms det till hemskillnad enligt GB 11: 1 och i drygt 10 procent av fallen enligt GB 11: 2, andra stycket. I ungefär en procent vardera döms det enligt GB 11: 2, första stycket, respektive GB 11: 8, andra stycket.

I de allra flesta fallen får kvinnan vårdnaden om barnen, oavsett deras ålder.

Periodiskt underhållsbidrag till make skall i ungefär 40 procent av fallen utges av mannen och i intet fall av kvinnan. Storleken på det månatliga belopp som skall utges är medianmässigt, i de fall då det skall utges, 440 kr. Underhållsbidrag i form av engångsbelopp skall utges av männen i 1/2 procent av fallen.

Underhållsbidrag till barn skall i de dryga 80 procent av fallen då barn finns till 83 procent utges av endast mannen och till fyra procent av endast hustrun. I fyra procent av fallen skall både mannen och hustrun utge underhållsbidrag och i 9 procent ingen av dem. Storleken på beloppen är, uttryckt i median, för mannen 390 kr. per månad och för kvinnan 165 kr. per månad.

Tvisten

Som framgår av tabell 1 är drygt 40 procent av fallen inte tvistiga i slutskedet. Den vanligaste tvisten gäller underhållsbidrag till barn, medan tvist i vårdnadsfråga är ganska sällsynt – i endast cirka fem procent av fallen. Om man summerar värdena i tabell 1 blir slutsumman större än 100, vilket beror på att det i en hel del av fallen (14,4 %) föreligger mer än en tvistefråga.

Tabell 1

	Procent
Vårdnadsfråga	5,1
Underhåll till make	23,9
Underhåll till barn	43,4
Inte i någon fråga	42,7
Bastal	1 203

Som framgår av tabell 2 döms det i det stora flertalet av fallen, närmare bestämt 86 procent, till hemskillnad enligt GB 11:1 vilket innebär att båda makarna är ense om att inte fortsätta sammanlevnaden. I ett mycket litet antal fall (ca 1 %) döms det enligt GB 11:2, första stycket, vilket förutsätter, att ena maken gjort sig skyldig till grov försummelse av sin försörjningsplikt eller annan förseelse av mera

Tabell 2 Tvisteanledning jämfört med lagrum, procent

Tvist	Lagrum GB				Bastal
	11: 1	11: 2	11: 2	11: 8	
		första st.	andra st.	andra st.	
Vårdnad	86	0	14	0	22
Underhåll till make	88	1	11	0	139
Underhåll till barn	90	1	9	1	351
Ingen tvist	83	1	14	1	513
Flera tvister	86	2	12	0	173
Hela mtrl.	86	1	12	1	1 202

obestämd art. I ungefär vart åttonde fall (12 %) döms det till hemskillnad enligt GB 11: 2 andra stycket, där grunden är djup och varaktig söndring mellan makarna. I ungefär en procent av fallen döms det till hemskillnad enligt den förhållandevis nya bestämmelsen (i kraft sedan 1969) i GB 11: 8, andra stycket, vilken säger att om hänsyn till barnens bästa eller andra särskilda skäl talar för det, rätten kan döma till hemskillnad i stället för till äktenskapsskillnad.

Det framgår också av tabell 2 att något samband mellan typ av tvist och vilket lagrum tingsrätten dömer efter inte föreligger. Dom enligt GB 11: 2, första stycket eller 11: 8, andra stycket, är mycket sällsynt – det rör sig i hela materialet om endast 12 fall enligt det förstnämnda och 10 fall enligt det sistnämnda lagrummet.

Vårdnad om barn

I detta material finns 992 barnfamiljer, vilket utgör 81 procent av de 1 203 fallen. I 883 fall, utgörande 84 procent, av samtliga barnfamiljer, får kvinnan vårdnaden om barnet eller barnen. I 71 fall, utgörande 7 procent, får mannen vårdnaden om barnet eller barnen och i 88 fall, utgörande 9 procent av samtliga barnfamiljer, fördelas vårdnaden mellan mannen och kvinnan. Uttryckt i antalet barn blir bilden något annorlunda: Av de 2 055 barn som är aktuella får mannen vårdnaden om 1 823 eller 89 procent. Det bör noteras, att tvist i vårdnadsfrågan i detta material är mycket sällsynt. Det rör sig om cirka 60 fall eller ungefär fem procent.

Det finns ett samband mellan barnantal och fördelning av barnen mellan föräldrarna, men även när det finns flera barn är det mycket vanligt att kvinnan får vårdnaden om samtliga. Sålunda kan nämnas att i enbarnsfamiljerna får kvinnan vårdnaden om barnet i 89 procent av fallen. I tvåbarnsfamiljerna får kvinnan vårdnaden om båda barnen i 85 procent av fallen. I trebarnsfamiljerna får kvinnan vårdnaden om samtliga barn i 76 procent av fallen, och i fyrbarnsfamiljerna får kvinnan vårdnaden om samtliga fyra barn i 74 procent av fallen.

På motsvarande sätt kan nämnas att i enbarnsfamiljerna får mannen

vårdnaden om barnet i 11 procent av fallen, i tvåbarnsfamiljerna får mannen båda barnen i sex procent av fallen, i trebarnsfamiljerna får mannen vårdnaden om alla barnen i fem procent av fallen, och i fyrbarnsfamiljerna får mannen vårdnaden om alla fyra barnen i tre procent av fallen (totalt två fall i materialet).

Det framgår ej av undersökningen att de olika domstolsområdena skulle döma olika i dessa frågor. Det förefaller ju inte heller särskilt rimligt att så skulle vara fallet, med tanke på att ytterligt få av fallen är tvistiga på denna punkt.

Som framgår av tabell 3 är det vanligare, ju äldre barnen är, att mannen får vårdnaden. Det bör noteras, att i tabell 3 varje kolumn gäller barn i angivet åldersintervall, men att i familjerna självfallet barn kan finnas i mera än ett åldersintervall. Tabellen säger således att i fyra procent av fallen, där barn finns som är yngre än tre år, går samtliga dessa barn till mannen. I en procent av fallen fördelas barnen mellan mannen och kvinnan, och i 95 procent av fallen går samtliga barn som är under tre år till kvinnan. Man kan alltså säga att

i familjer med barn under tre år får 5 procent av fäderna vårdnaden om minst ett av barnen

i familjer med barn i åldern 3–6 år får 9 procent av fäderna vårdnaden om minst ett barn

i familjer med barn i åldern 7–12 år får 14 procent av fäderna vårdnaden om minst ett barn

i familjer med barn i åldern 13–16 år får 18 procent av fäderna vårdnaden om minst ett barn

i familjer med barn över 16 år får 19 procent av fäderna vårdnaden om minst ett barn

medan således motsvarande värden för kvinnan utgör 96, 93, 89, 87 och 82 procent.

I materialet finns 178 män som ej har förvärvsarbete, beroende på att de är sjuka, arbetslösa, pensionärer eller studerande. Dessa får vårdnaden om barn i mindre utsträckning än de som förvärvsarbetar heltid – 7 procent mot 16 procent av de heltidsarbetande. Det bör dock observeras att det i de icke förvärvsarbetande grupperna finns färre barn, delvis beroende på ålderssituationen.

Tabell 3 Vårdnad om barn i olika åldersklasser

	–3 år	3–6	7–12	13–16	16–
Endast till mannen	4	7	10	14	18
Delas	1	2	4	4	1
Endast till kvinnan	95	91	85	83	81
Summa	100	100	99	100	100
Bastal	270	380	507	252	194

Underhållsbidrag till barn

I ungefär 17 procent av de 1 203 fallen finns inga barn. Bland de nästan 1 000 familjerna med barn skall mannen ensam betala underhållsbidrag i 83 procent av fallen, kvinnan ensam i fyra procent av fallen och båda makarna i fyra procent av fallen. I nio procent av fallen av de fall där ingen av föräldrarna skall betala underhållsbidrag erhåller kvinnan vårdnaden om minst ett barn, och i 45 procent får mannen vårdnaden om minst ett barn. I sju procent av de fall då ingen av föräldrarna skall betala underhållsbidrag fördelas barnen mellan makarna.

Tabell 4 Tvisttyp och vem som betalar underhåll. Procent

Skall betala underhåll till barn	Tvisttyp Vårdnad	Underhåll till make	Underhåll till barn	Ingen	Blandat	Total
Mannen	82	86	82	84	84	83
Kvinnan	9	0	5	2	5	4
Ingen	5	14	8	11	8	9
Båda	5	0	5	4	4	4
Bastal	22	59	349	389	173	995

Tabell 4 visar att oavsett vad tvisten rör skall mannen ensam betala underhållsbidrag till barn i ungefär lika stor utsträckning. Kvinnan skall i intet fall betala underhåll till barn då tvisten enbart gäller underhåll till make (det bör noteras att i detta material intet fall förekommer då kvinnan skall betala underhåll till mannen och sannolikt är att tvister om underhåll till make gäller underhåll till hustru. Det förekommer över huvud taget nästan inte alls att någon domstol förpliktar kvinnan att betala underhåll till mannen (jfr B, C, D,).

Då tvisten gäller vårdnad om barn är det mera ofta förekommande att kvinnan skall betala underhåll till barn än i andra fall. Detta förefaller vara helt rimligt. Bland de få fall där man tvistar i vårdnadsfrågan bör ju rimligen finnas några fall där mannen får vårdnaden.

Data visar att ju fler barn kvinnan får vårdnaden om, desto vanligare är det, att mannen skall utge underhållsbidrag till barnen. Sålunda visar det sig att när kvinnan får vårdnaden om ett barn skall 84 procent av männen betala underhållsbidrag till barnet, i successivt stigande frekvens: då kvinnan får vårdnaden om fem barn skall 100 procent av männen betala underhåll till barnen (dock rör det sig endast om 14 fall).

De män som ensam skall utge underhållsbidrag till barn har till fem procent också själva vårdnaden om ett eller flera barn, medan av de kvinnor som ensam skall utge underhållsbidrag till barn ingen dessutom har vårdnaden om något barn. Däremot finns ett antal fall där båda makarna skall utge underhållsbidrag för barn — det rör sig om 41 fall. I 40 av dessa fall, utgörande 98 procent, får kvinnan vårdnaden om ett eller flera barn, och i 37 av de 41 fallen, utgörande 90 procent, får mannen vårdnaden om ett eller flera barn. Således finns 37 fall i materialet, där både mannen och kvinnan betalar underhåll till barn, och

i dessa fall får både mannen och kvinnan vårdnaden om minst ett barn vardera. I dessa fall utgör storleken på underhållsbidraget som kvinnorna betalar medianmässigt 163 kr. och männen får i median betala ett underhållsbidrag per månad på 328 kr.

Antalet fall per tingsrätt är ganska litet, förutom när det gäller några större tingsrätter. Detta gör att några tendenser till skillnader mellan tingsrätterna inte kan spåras. Vi har därför sammanfört tingsrätterna till åtta större klasser;

Storstadslänen (A, B, M och O – Stockholms kommun och län, Malmöhus län och Göteborgs och Bohus län)

Mälardalens län (C, D, T och U – Uppsala län, Södermanlands län, Örebro län och Västmanlands län)

Östra Götaland (E, F, G, H och I – Östergötlands län, Jönköpings län, Kronobergs län, Kalmar län och Gotlands län)

Södra Götaland (K, L och N – Blekinge län, Kristianstads län och Hallands län)

Västra Götaland (T, P och R – Älvsborgs län och Skaraborgs län)

Södra Skogslänen (S, W och X – Värmlands län, Kopparbergs län och Gävleborgs län)

Mellersta Norrland (Y och Z – Västernorrlands län och Jämtlands län)

Övre Norrland (AC och BD – Västerbottens län och Norrbottens län).

Andelen män som skall utge underhållsbidrag till barn varierar mellan dessa distrikt. I mellersta Norrland skall 70 procent av fäderna utge underhållsbidrag till barn, medan i Västra Götaland 87 procent av fäderna skall betala underhållsbidrag till barn (tabell 5).

Som synes av tabell 5 finns ett visst rangordningssamband mellan det antal barn som kvinnan får vårdnaden om och hur pass vanligt det är att mannen skall betala underhållsbidrag för barn. Något samband mellan andelen män som skall utge underhållsbidrag och storleken på underhållsbidraget i de olika distrikten tycks inte föreligga (tabell 5). Det lägsta medianbeloppet ligger på 368 kr. i månaden och det högsta på 447 kr. i månaden. Som synes är spridningen inte särskilt stor, ± 10 procent runt medianen för hela materialet.

Tabell 5 Andelen av barnfamiljerna där mannen skall betala underhållsbidrag till barn, antal barn till kvinnan samt utdömda medianbelopp

	Bastal	Procent där mannen skall ge bidrag	Antal barn till kvinnan median	Av mannen utdömda medianbelopp
Storstadslänen	584	85	1,24	388:–
Mälardalens län	86	83	1,67	407:–
Östra Götaland	152	85	1,72	380:–
Södra Götaland	93	79	1,28	447:–
Västra Götaland	79	87	1,79	380:–
Södra skogslänen	103	78	1,58	431:–
Mellersta Norrland	48	70	1,42	385:–
Övre Norrland	58	79	1,57	368:–

I 71 fall skall kvinnan betala underhållsbidrag till barn. Mediansumman per månad ligger på 167 kr. I de fall mannen får vårdnaden om ett barn ligger medianbeloppet på 155 kr. Om mannen får vårdnaden om två eller flera barn ligger medianbeloppet på 188 kr. Mannen betalar dock avsevärt högre belopp i de fall kvinnan får vårdnaden om barnen. Då kvinnan får vårdnaden om ett barn är medianbeloppet som skall betalas av mannen (i de fall han skall betala underhåll) 305 kr. Då hon får vårdnaden om två barn är beloppet medianmässigt 457 kr. tillhopa. Då hon får vårdnaden om tre barn är medianbeloppet 569 kr. tillhopa, och då hon får vårdnaden om fyra eller flera barn 690 kr. tillhopa.

Samband föreligger mellan grad av förvärvsarbete hos kvinnorna, och antal barn de får vårdnaden om. Detta samband är ömsesidigt i den meningen att sannolikheten att kvinnan förvärvsarbetar heltid är mindre om hon får vårdnaden om flera barn, samtidigt som sannolikheten att hon skall få vårdnaden om många barn är mindre om hon är heltidsarbetande än om hon är deltidsarbetande. Sålunda visar siffrorna att medianantalet barn kvinnan får vårdnaden om ligger på 1,40 när hon är halvtidsarbetande och på 1,85 när hon är mindre än halvtidsarbetande. De kvinnor som ej är förvärvsarbetande får medianmässigt vårdnaden om 1,56 barn — anledningen till att de medianmässigt får så pass få har att göra med att bland dem är många äldre, som är barnlösa, eller åtminstone har få barn i vårdnadsålder. Om man räknar medianantalet barn bland enbart de kvinnor som får vårdnaden om åtminstone ett barn, blir siffrorna något annorlunda. För de heltidsarbetande ligger medianantalet på 1,58, för halvtidsarbetande 2,31, för mindre än halvtidsarbetande 2,15 och för ej förvärvsarbetande 2,0.

Samband föreligger, om än icke särskilt starkt, mellan storleken av mannens underhåll till barn och kvinnans inkomst. Då kvinnan inte har någon inkomst alls är mannens bidrag uttryckt i mediantal 438 kr., då hon tjänar under 10 000 kr. om året 385 kr., då hon tjänar 10 000—20 000 kr. om året 393 kr., och då hon tjänar mer än 20 000 kr. 351 kr. per år.

Ett betydligt starkare samband finns mellan mannens inkomst och storleken av hans underhållsbidrag till barnen. Om mannens inkomst är mindre än 10 000 kr. om året skall han utge medianmässigt 234 kr. i månaden i underhållsbidrag till barn. Då hans inkomst ligger på 10 000—20 000 kr. per år skall han betala 276 kr., vid inkomst på 20 000—40 000 kr. 423 kr., vid inkomst på 40 000—60 000 kr. per år 506 kr., och då han tjänar mer än 60 000 kr. om året 650 kr. Som jämförelse bör kanske nämnas att i det totala materialet bland dem som betalar underhållsbidrag ligger medianen på 390 kr. i månaden.

Ett samband mellan mannens socialklass och storleken av underhållet föreligger också. Dock är antalet fall ur socialklass I så litet att det är meningslöst att beräkna medelvärdet på den klassen. Om man däremot slår ihop socialgrupp I och II blir medianbeloppet för dessa 443 kr. och för socialgrupp III 395 kr.

Ju fler barn kvinnan får vårdnaden om desto större blir den totala summa som mannen skall betala i underhåll till barnen. Sålunda är

medianbeloppet då kvinnan får vårdnaden om ett barn 305 kr., då kvinnan får vårdnaden om två barn 457 kr., vid tre barn 569 kr. och vid fall av fyra eller fler barn är medianbeloppet per månad 690 kr. Dessa värden kan jämföras med bidragsförskottet som vid denna tid uppgick till, för ett barn 263 kr., för två barn 526 kr. och för tre barn 789 kr. Man kan också jämföra beloppen genom att sätta de 305 kr. som gäller för ett barn till index 100 – då blir de tre övriga beloppen index 150, 187 och 226 respektive. Bidragsförskotten däremot blir om man sätter förskottet för ett barn till index 100 helt annorlunda, nämligen för två barn 200, för tre barn 300 osv. (I de fall då de beslutade beloppen understiger det maximala bidragsförskottet utgår fyllnadsbidrag upp till 40 procent av basbeloppet.)

I de fall då kvinnan skall betala underhållsbidrag till barn är medianbeloppet för ett barn 155 kr. (bastal 41) och för två eller fler barn 188 kr. (bastal 30). Medianvärdena ligger således ganska långt från bidragsförskottet.

Då i materialet finns så få kvinnor som betalar underhållsbidrag för barn blir det ganska meningslöst att beräkna samband mellan storleken på de underhållsbidrag till barn kvinnorna skall betala och deras inkomster, männens inkomster, socialklass etc.

I materialet skall 338 män utge underhållsbidrag till såväl barn som hustru. Detta utgör 41 procent av de män som skall utge underhållsbidrag till barn. De utgör 34 procent av de män som har barn och 69 procent av de män som skall betala underhållsbidrag till hustrun.

Dessa sifferuppgifter kan jämföras med att 53 procent av männen i de barnlösa fallen skall ge underhållsbidrag till sina hustrur.

I materialet finns 19 män som skall betala underhållsbidrag till hustru även då hon skall betala underhållsbidrag till barn. Medianbeloppet för kvinnans bidrag till barn ligger på 148 kr. och medianbeloppet för mannens underhållsbidrag till kvinnan ligger i dessa 19 fall på 388 kr.

Som synes av tabell 6 finns ett samband mellan storleken av det underhållsbidrag mannen skall utge till barn och storleken av det underhållsbidrag mannen skall utge till hustrun.

Tabell 6 Relationen mellan de underhållsbidrag männen skall betala till barn respektive hustru

Underhålls- bidrag till hustrun, kronor	Underhållsbidrag till barn kronor		
	–400	400–600	600–
–100	2	2	0
100–300	32	25	24
300–500	36	30	35
500–800	21	28	20
800–	9	14	20
Bastal	155	83	99
Mdn	390	450	450

Det kan nämnas som komplettering till tabell 6 att tio procent av dem som skall utge underhållsbidrag till såväl maka som barn skall betala mindre belopp till barn än vad bidragsförskottet uppgår till men ändå skall de utge underhållsbidrag till hustrun.

Periodiskt underhållsbidrag till make

I detta material skall ingen hustru betala periodiskt underhållsbidrag till mannen under hemskillnadstiden, medan däremot 40,5 procent av männen skall betala periodiskt underhållsbidrag till hustrun. Storleken på beloppen varierar en hel del. Medianvärdet ligger på 439 kr. för dem som skall utge underhållsbidrag. 27 procent skall betala underhållsbidrag understigande 300 kr., 33 procent mellan 300 och 500 kr., 24 procent mellan 500 och 800 kr. och 16 procent mera än 800 kr. per månad.

I de fall då tvisten i slutskedet gällde enbart underhåll till make visade det sig att 84 procent av männen skulle betala underhållsbidrag till hustrun. I de fall då ingen tvist förelåg är andelen 37 procent. I de fall tvisten gällde enbart underhåll till barn är det endast 16 procent som skall betala underhållsbidrag till hustrun och då flera frågor är föremål för tvist skall 67 procent av männen betala underhållsbidrag till hustrun.

Vad gäller storleken av beloppet i relation till de tvistiga fallen kan noteras att i de fall då tvist ej förelegat vid slutbehandlingen av målet har medianbeloppet legat på 484 kr. per månad. I de fall där tvisten gällt underhåll till make är beloppet medianmässigt 421 kr., i fall då flera frågor varit föremål för tvist 400 kr. och slutligen i fall då tvisten gällt underhåll till barn 395 kr. Variationen i fråga om underhållsbidrag till make är ganska stor mellan de olika tingsrättsdistrikten (tabell 7).

Variationen är med den lägsta frekvensen av underhållsbidrag i Västra Götaland 32 procent av fallen, upp till den högsta som är Södra Götaland, där 57 procent av männen skall betala underhållsbidrag till hustrun.

Variationen är som framgår av tabell 7 också ganska stor vad gäller medianstorleken av beloppen. Det område där medianbeloppet är lägst är Mälardalen, där det ligger på 344 kr., upp till det högsta på 515 kr. i Övre Norrland. Något samband mellan andelen underhållsbidrag och storleken på dem tycks inte föreligga.

Tabell 7 Underhållsbidrag till make, distriktvis

	Procentfall där mannen skall betala underhållsbidrag	Underhållsbidragets storlek, medianer, kr.
Storstadslänen	40	476
Mälardalen	40	344
Östra Götaland	32	395
Södra Götaland	57	400
Västra Götaland	32	388
Södra Skogslänen	50	410
Mellersta Norrland	38	467
Övre Norrland	47	515

Tabell 8 Relationen äktenskapets längd och underhållsbidrag till make

Äktenskapets längd	Andel underhålls- bidrag	Bastal
till 2 år	37	128
3- 5 år	32	182
6-10 år	41	309
11-15 år	36	206
16-20 år	37	157
21-	62	213

Som framgår av tabell 8 finns en ganska klar tendens i materialet till att det i de långvariga äktenskapen, dvs. de som varat mera än 20 år, är vanligt med underhållsbidrag, medan det däremot i kortare äktenskap är avsevärt mindre vanligt. Något förenklat kan man säga att i kortare äktenskap skall var tredje man betala underhållsbidrag till hustrun, medan i de äldre äktenskapen skall två tredjedelar göra det. För dem som skall betala underhållsbidrag finns också ett visst samband mellan äktenskapets längd och beloppets storlek, så att i de äktenskap som varat kortare tid än fem år medianbeloppet är 406 kr. per månad, medan i de äktenskap som varat 21 år eller längre tid medianvärdet är 469 kr. Några större skillnader i storleken på beloppen är det således inte fråga om.

Klara samband finns mellan mannens inkomst, andelen fall där han skall betala underhållsbidrag och storleken på underhållsbidraget (tabell 9).

Samband mellan underhållsbidrag till make och mannens ålder föreligger så att en gräns går vid ungefär 45-årsåldern. För män under 45 år är andelen underhållsbidrag mellan 35 och 39 procent, i högre åldrar 49-56 procent av fallen. Det förefaller rimligt att anta att denna skillnad mellan de högre och de lägre åldrarna har att göra med att det i de lägre åldrarna finns flera minderåriga barn eller oftare minderåriga barn och således underhåll till barn i större utsträckning, (som "konkurrerar" med underhållsbidrag till make) och att dessutom många anser att i synnerhet äldre kvinnor i de långvariga äktenskapen bör få underhåll av maken under hemskillnadstiden och efter upplösning av äktenskapet.

Vad gäller storleken av beloppen i olika åldersklasser för männen finns en variation i medianvärdena mellan 378 kr. och 495 kr. per månad. Denna variation är dock icke entydigt korrelerad med ålder. Däremot

Tabell 9

Mannens inkomst, kr.	Andel bidrag, procent	Medianbelopp, kr.	Bastal
under 10 000	11		108
10 000-20 000	36	300	115
20 000-40 000	53	400	470
40 000-60 000	59	731	88
60 000-	87		32

finns ett klart samband mellan kvinnans ålder och storleken av det belopp hon skall erhålla, så att hon får större belopp ju äldre hon är, vilket väl sannolikt har att göra med samma fenomen som tidigare, nämligen att det i lägre åldrar är vanligare med underhållsbidrag till barn och att det således föreligger en slags konkurrens mellan underhållsbidragen till maka å ena sidan och barn å andra. Kvinnor i åldrar under 30 år får medianmässigt 388 kr. I 30–40-årsåldern ligger medianbeloppet på 455, i 40–50-årsåldern på 458 kr. och i åldrar där kvinnan är över 50 år på 478 kr. per månad.

Även andelen kvinnor som får underhållsbidrag varierar med kvinnornas ålder på motsvarande sätt som för männen, vilket förefaller rimligt, och gränsen går vid ungefär 45 år; bland dem som är yngre än 45 år får mellan 29 och 42 procent underhållsbidrag från maken, medan bland dem som är äldre än 45 år andelen varierar mellan 55 och 64 procent i de olika åldersklasserna.

Av hemmafruarna får 69 procent underhållsbidrag av mannen, och av de förvärvsarbetande kvinnorna 30 procent, oavsett om de tillhör socialgrupp I och II eller socialgrupp III.

Storleken på beloppen varierar också i viss utsträckning med kvinnans yrkes- och socialklassstillhörighet. Beloppen är störst för hemmafruarna – medianmässigt 465 kr. Därefter kommer socialgrupp I och II sammanslagna (det finns bara fyra kvinnor i socialgrupp I, varför den klassen är sammanslagen med socialgrupp II) där medianbeloppet per månad är 452 kr., och i socialgrupp III är det 386 kr. Detta hänger sannolikt delvis samman med mannens inkomst så att mannens inkomst varierar med socialklass, och att graden av hel- och deltidsarbete varierar med socialklass – kontroll på detta kan vi dock inte göra i denna studie, eftersom bastalen då blir alltför små.

Ett klart samband, ehuru icke särskilt starkt, mellan kvinnans inkomst och underhållsbidragets storlek finns. Sålunda är medianbidragsbeloppet för kvinnor utan egen inkomst 463 kr. per månad och för kvinnor i inkomstklasser över 10 000 kr. 371 kr. per månad. Dels finns det i materialet mycket få kvinnor med höga inkomster, dels får få av dessa underhållsbidrag av mannen, varför utrymmet för sambandsresonemang mellan kvinnans inkomst och storleken på underhållsbidraget blir mycket begränsat. Man rör sig hela tiden på skillnader i små inkomstlägen för kvinnornas vidkommande. Andelen som får bidrag av mannen är som sagt

Tabell 10 Samband mellan mannens socialgrupp och underhållsbidrag till kvinnan

Mannens socialgrupp	Andel underhållsbidrag, procent	Storlek på underhållsbidraget, median	Bastal
I	58		46
II	51	521	305
III	41	410	692
Studerande	8	–	48
Pensionär	45	300	41

varierande. I kvinnornas inkomstlägen under 10 000 kr. får 65 procent underhållsbidrag av mannen. I klassen 10 000–20 000 kr. i årsinkomst får 37 procent underhållsbidrag, och av kvinnor med inkomst över 20 000 kr. per år får endast 8 procent underhållsbidrag.

Samband finns mellan storleken av underhållsbidrag till hustrun och antalet barn hon får vårdnaden om, så att ju fler barn hon får vårdnaden om, desto lägre sätts underhållsbidraget, när det över huvud taget utgår. Medianbeloppet är vid 0-barnsklassen 476 kr., vid ettbarnsklassen 460 kr. vid tvåbarnsklassen 430 kr., vid trebarnsklassen 396 kr. och vid 4 eller flera barn 358 kr. Siffran i det sista fallet är dock ganska osäker, eftersom bastalet här är 29 fall.

Andelen hustrur som får underhållsbidrag av mannen varierar också, men i begränsad omfattning med antalet barn kvinnan får vårdnaden om: vid 0 barn 52 procent, i enbarnsfallen 60 procent, i tvåbarnsfallen 65 procent, i trebarnsfallen 59 procent och i fall med fyra barn eller flera 58 procent.

Det finns i materialet 62 män som själva får vårdnaden om ett eller flera barn och samtidigt skall utge underhållsbidrag till hustrun. Dessa skall medianmässigt betala 410 kr. i underhållsbidrag per månad till hustrun. Som vi tidigare konstaterat får 19 av dessa 62 män s. a. s. tillbaka en del av pengarna i form av underhållsbidrag till det eller de barn de har fått vårdnaden om. 19 fall av 62 utgör 31 procent.

Frekvensfördelningar

Kolumn	Fråga	Svarsalternativ	Position	Frekvens
1–3	Tingsrättens respektive avdelnings nr			
4–7	Domens nummer			
8	1 Födelseår	Man		
		–1954	0	.2
		1953–1949	1	4.4
		1948–1944	2	14.6
		1943–1939	3	19.5
		1938–1934	4	16.8
		1933–1929	5	13.8
		1928–1924	6	11.0
		1923–1919	7	9.8
		1918–1914	8	5.2
		1913–	9	4.6
		Uppgift saknas, ej svar	–	

Kolumn	Fråga	Svarsalternativ	Position	Frekvens		
9	Hustru	–1954	0	.8		
		1953–1949	1	8.8		
		1948–1944	2	2.9		
		1943–1939	3	18.2		
		1938–1934	4	15.9		
		1933–1929	5	10.1		
		1928–1924	6	10.0		
		1923–1919	7	7.9		
		1918–1914	8	3.2		
		1913–	9	2.2		
		Uppgift saknas, ej svar	–			
10	2 Vigselår	1973	0	1.5		
		1972	1	3.6		
		1971	2	5.8		
		1970	3	5.6		
		1969	4	4.9		
		1968	5	5.6		
		1967–1963	6	25.7		
		1962–1958	7	17.1		
		1957–1953	8	13.0		
		1952–	9	17.7		
		Uppgift saknas, ej svar	–			
11	3 Yrke eller sysselsättning anges så noggrant som möjligt, om inte något av nedanstående alternativ är tillämpligt (om det är fråga om flera sysselsättningar anges den där större delen av inkomsten in-tjänas)	Man				
		Socialgrupp I	1	3.8		
		Socialgrupp II	2	25.3		
		Socialgrupp III	3	57.6		
		Omskolning	6	.5		
		Hemmamake	7	.2		
		Studerande	8	4.0		
		Pensionär	9	3.4		
		Uppgift saknas, ej svar	0	5.2		
		12	Hustru	Socialgrupp I	1	.3
				Socialgrupp II	2	15.4
Socialgrupp III	3			35.2		
Omskolning	6			.6		
Hemmamake	7			24.9		
Studerande	8			3.2		
Pensionär	9			2.5		
Uppgift saknas, ej svar	0			17.9		

Kolumn	Fråga	Svarsalternativ	Position	Frekvens	
13	4 Är förvärvsarbetet Man	Heltid	1	56.4	
		Halvtid	2	.3	
		Mindre än halvtid	3	.9	
		Förvärvsarbete saknas	4	14.8	
		Uppgift saknas, ej svar	0	27.5	
14	Hustru	Heltid	1	19.6	
		Halvtid	2	9.9	
		Mindre än halvtid	3	5.1	
		Förvärvsarbete saknas	4	30.1	
		Uppgift saknas, ej svar	0	33.9	
15	5 Föreligger något/ några av följande förhållanden beträffande man/hustru Man	Saknar förvärvsarbete	1	10.0	
		Planerar utbildning eller omskolning	2	1.6	
		Har ej förvärvsarbetat under större delen av äktenskapet	3	0	
		Nedsatt förvärvsförmåga på grund av varaktig sjukdom eller handikapp	4	3.2	
		Inget av dessa förhållanden föreligger	5	45.8	
		1+2	6	.8	
		1+3	7	.4	
		1+4	8	2.7	
		2+3	9	0	
		2+4	12+	0.2	
		3+4	11-	0	
		Annat	ostansat	0.2	
		Uppgift saknas, ej svar	0	35.1	
		16	Hustru	Saknar förvärvsarbete	1
Planerar utbildning eller omskolning	2			2.2	
Har ej förvärvsarbetat under större delen av äktenskapet	3			3.4	
Nedsatt förvärvsförmåga på grund av varaktig sjukdom eller handikapp	4			1.2	
Inget av dessa förhållanden föreligger	5			23.3	
1+2	6			2.6	
1+3	7			5.1	
1+4	8			2.8	
2+3	9			.4	
2+4	+			0	
3+4	-			.2	
Annat	ostansat			1.3	
Uppgift saknas, ej svar	0			39.3	

Kolumn	Fråga	Svarsalternativ	Position	Frekvens
17	6 Nuvarande årsinkomst (härmed avses den beräknade bruttoinkomsten, d v s den inkomst som ligger till grund för rättens bedömning i underhållsfråga)			
	Man	Ingen inkomst	1	4.6
		0- 9999 kr	2	4.4
		10000-19999 kr	3	9.6
		20000-39999 kr	4	39.1
		40000-59999 kr	5	7.3
		60000-99999 kr	6	2.4
		100000-	7	.2
		Uppgift saknas, ej svar	0	32.4
18	Hustru	Ingen inkomst	1	24.0
		0- 9999 kr	2	11.7
		10000-19999 kr	3	13.8
		20000-39999 kr	4	15.9
		40000-59999 kr	5	.8
		60000-99999 kr	6	0
		100000-	7	0
		Uppgift saknas, ej svar	0	33.8
19	7 Förmögenhetsförhållanden (härmed avses den taxerade förmögenheten)			
	Man	Skulderna större än tillgångarna	1	5.8
		Ingen förmögenhet	2	24.1
		0- 24999 kr	3	3.5
		25000- 49999 kr	4	1.7
		50000- 99999 kr	5	1.1
		100000-199999 kr	6	.5
		200000-	7	.2
		Uppgift saknas, ej svar	0	63.2
20	Hustru	Skulderna större än tillgångarna	1	2.1
		Ingen förmögenhet	2	30.6
		0- 24999 kr	3	3.2
		25000- 49999 kr	4	1.1
		50000- 99999 kr	5	.7
		100000-199999 kr	6	.1
		200000-	7	0
		Uppgift saknas, ej svar	0	62.3
21	8 a Betalas underhållsbidrag till annan än make och gemensamma barn av			
		Mannen	1	6.3
		Hustrun	2	.1
		Båda	3	.1
		Ingendera	4	49.3
		Uppgift saknas, ej svar	0	44.1

Kolumn	Fråga	Svarsalternativ	Position	Frekvens		
22	8 b Hur stort är det månatliga beloppet (bidrag till flera personer summeras) Man	0- 249 kr	1	3.0		
		250- 499 kr	2	2.4		
		500- 999 kr	3	.8		
		1000-1999 kr	4	0		
		2000-	5	0		
		Uppgift saknas, ej svar	0	44.4		
		Skall ej besvaras	9	49.4		
		23	Hustru	0- 249 kr	1	.1
				250- 499 kr	2	0
500- 999 kr	3			0		
1000-1999 kr	4			0		
2000-	5			0		
Uppgift saknas, ej svar	0			44.3		
Skall ej besvaras	9			55.6		
24	9 I vilken/vilka av nedanstående frågor förelåg tvist (enligt parternas slutliga ståndpunkt)			I vårdnadsfråga	1	1.8
				I fråga om underhållsbidrag till make	2	11.5
		I fråga om underhållsbidrag till barn	3	29.2		
		Inte i någon fråga	4	42.7		
		1+2	5	.2		
		1+3	6	2.0		
		2+3	7	11.1		
		1+2+3	8	1.1		
		Uppgift saknas, ej svar	0	.3		
		25	10 Enligt vilket lagrum döms det till hemskilnad	GB 11: 1	1	85.9
GB 11: 2 första stycket	2			1.0		
GB 11: 2 andra stycket	3			12.1		
GB 11: 8 andra stycket	4			.9		
Uppgift saknas, ej svar	0			.1		
26	11 Vem får vårdnaden om eventuella barn (exempel: född 1960= 13 år) Antal till Man under 3 år			0 barn	0	98.8
		1 barn	1	1.2		
		2 barn	2	0		
		3 barn	3	0		
		4 -	4	0		
		Ej svar	9	0		

Kolumn	Fråga	Svarsalternativ	Position	Frekvens
27	3-6 år	0 barn	0	97.3
		1 barn	1	2.3
		2 barn	2	.4
		3 barn	3	0
		4 -	4	0
		Ej svar	9	0
28	7-12 år	0 barn	0	93.9
		1 barn	1	5.0
		2 barn	2	1.1
		3 barn	3	.1
		4 -	4	
		Ej svar	9	
29	13-16 år	0 barn	0	96.3
		1 barn	1	3.3
		2 barn	2	.2
		3 barn	3	.1
		4 -	4	0
		Ej svar	9	0
30	över 16 år	0 barn	0	97.0
		1 barn	1	2.5
		2 barn	2	.5
		3 barn	3	0
		4 -	4	0
		Ej svar	9	0
31	Hustru Under 3 år	0 barn	0	78.6
		1 barn	1	19.0
		2 barn	2	2.2
		3 barn	3	.1
		4 -	4	.1
		Ej svar	9	0
32	3-6 år	0 barn	0	70.5
		1 barn	1	24.3
		2 barn	2	4.8
		3 barn	3	.4
		4 -	4	0
		Ej svar	9	0
33	7-12 år	0 barn	0	62.3
		1 barn	1	25.0
		2 barn	2	10.3
		3 barn	3	2.2
		4 -	4	.2
		Ej svar		
34	13-16 år	0 barn	0	82.0
		1 barn	1	13.9
		2 barn	2	3.6
		3 barn	3	.5
		4 -	4	.1
		Ej svar	9	0
35	Över 16 år	0 barn	0	86.7
		1 barn	1	10.5
		2 barn	2	2.5
		3 barn	3	.3
		4 -	4	0
		Ej svar	9	0

Kolumn	Fråga	Svarsalternativ	Position	Frekvens
36	12 a Periodiskt underhållsbidrag till make skall utges av	Mannen	1	40.5
		Hustrun	2	0
		Ingendera	3	57.0
		Uppgift saknas, ej svar	0	2.5
			9	
37	12 b Hur stort månatligt belopp skall utgå	0- 99 kr	1	.4
		100-299 kr	2	10.7
		300-499 kr	3	13.2
		500-799 kr	4	9.6
		800-	5	6.6
		Uppgift saknas, ej svar	0	2.4
38	12 c Underhållsbidrag i form av engångsbelopp skall utges av	Mannen	1	.5
		Hustrun	2	0
		Ingendera	3	97.0
		Uppgift saknas, ej svar	0	2.4
		Skall ej besvaras	9	.1
39	13 a Underhållsbidrag till barn skall utges av man/hustru (avser även bidrag som utges till makens barn i tidigare gifte eller utom äktenskap)	Endast mannen	1	68.8
		Endast hustrun	2	2.9
		Ingendera	3	7.6
		Både mannen och hustrun	4	3.4
		Uppgift saknas, ej svar	0	.1
		Har inga barn	9	17.3
40	13 b Hur stort sammanlagt belopp skall utges av man/hustru (bidrag till flera barn summeras)	Man		
		0-249 kr	1	12.5
		250-399 kr	2	25.2
		400-599 kr	3	19.4
		600-999 kr	4	13.5
		1000-	5	1.7
		Uppgift saknas, ej svar	0	.1
		Skall ej besvaras	9	27.7

Kolumn	Fråga	Svarsalternativ	Position	Frekvens
41	Hustru	0-249 kr	1	4.6
		250-399 kr	2	1.2
		400-599 kr	3	.3
		600-999 kr	4	.1
		1000-	5	0
		Uppgift saknas, ej svar	0	.1
		Skall ej besvaras	9	93.8

2 Äktenskapsskillnadsmål från tingsrätterna

Detta material utgörs av 1 764 fall av dom på äktenskapsskillnad i mål som anhängiggjorts genom stämmingsansökan. Någon fråga har sålunda i flertalet fall varit föremål för tvist, men parterna kan i många fall ha blivit ense om villkoren under målets handläggning.

Sammanfattning av frekvensfördelningar

Medianmässigt är männens ålder 37,4 år och kvinnornas 33,8 år.

Medianvaraktigheten av äktenskapen är 10,2 år.

Endast i några enstaka fall tillhör kvinnorna socialgrupp I, medan männen gör det i ungefär sju procent av fallen. Kvinnorna liksom männen tillhör i ungefär 25 procent av fallen socialgrupp II. Ungefär 50 procent av männen och ungefär 40 procent av kvinnorna tillhör socialgrupp III. Hemmafruar finns i en omfattning av ungefär 20 procent, medan studerande och pensionärer förekommer i några få procent.

I de fall uppgift föreligger är ungefär 17 procent av männen utan förvärvsarbete, och ungefär 80 procent arbetar heltid, samt några få procent halvtid eller ännu mindre. I de fall uppgifter föreligger om kvinnornas förvärvsarbete gäller att ungefär 40 procent saknar förvärvsarbete, 40 procent förvärvsarbetar heltid, 15 procent halvtid och återstoden, ungefär 5 procent, mindre än halvtid.

Inkomstmässigt ligger typvärdena för såväl männen som för kvinnorna i intervallet 20–40 000 kr. men kvinnornas inkomstfördelning har två toppar med den andra toppen, "ingen inkomst", nästan lika hög som typen.

Då uppgift om inkomsten föreligger gäller att medianinkomsten för män är 28 400 kr. och för kvinnor 12 600 kr. (då även de som är utan inkomst är medräknade). Om de som inte har inkomst frånräknas blir medianvärdet för män 29 900 kr. och för kvinnor 19 000 kr.

I de fall då uppgift föreligger finner vi att 85 procent av männen och 86 procent av kvinnorna saknar förmögenhet eller att deras skulder överstiger tillgångarna. I de fall förmögenhet finns är den i de flesta fall under 25 000 kr.

Underhållsbidrag till annan än make och gemensamma barn betalas av ungefär fem procent av männen och av några enstaka kvinnor.

Enligt parternas slutliga ståndpunkt föreligger inte någon tvist i bortemot hälften av fallen, och då tvist föreligger är det vanligast i fråga om underhållsbidrag till barn, ganska sällan i fråga om underhållsbidrag till make, och mycket sällan i vårdnadsfrågan.

Tingsrätten dömer till äktenskapsskillnad enligt GB 11: 3 (dvs. efter föregående hemskillnad) i drygt 60 procent av fallen, enligt GB 11: 8 (otrohet) i drygt 30 procent av fallen, enligt GB 11: 4 (faktisk separation) i knappt 3 procent och återstoden, cirka 3 procent, enligt annat lagrum.

I de allra flesta fall får kvinnan vårdnaden om barnen, oavsett barnens ålder.

Periodiskt underhållsbidrag till make skall i bortemot 15 procent av fallen betalas av mannen och i intet fall av kvinnan. Medianstorleken på det månatliga beloppet som skall utgå är, i de fall då det skall utgå, ungefär 480 kr.

I ungefär 40 procent av de fall där underhållsbidrag skall utgå finns inte någon tidsgräns för underhållsbidraget, annat än så länge maken lever ogift. Den vanligaste tidsperioden i de fall sådan finns angiven är att det periodiska bidraget skall utgå under en tid av ett till två år, och i några enstaka fall finns angivet att bidragets storlek skall ändras vid viss tidpunkt. I inget fall skall hustrun utge underhållsbidrag i form av engångsbelopp till mannen, medan mannen skall göra det i ett fall.

Drygt 80 procent av familjerna är barnfamiljer. I dessa skall mannen ensam utge underhållsbidrag till barn i 80 procent av fallen, hustrun ensam i 5 procent av fallen, både mannen och hustrun i fyra procent av fallen, och ingen av dem i 10 procent av fallen. Storleken på det månatliga beloppet är för männens vidkommande medianmässigt 410 kr. och för kvinnornas 175 kr. Endast i enstaka fall finns angivet att bidraget skall ändras vid särskild tid. I 1,5 procent av fallen begärs förordnande om rätt för hustrun — i inget fall för mannen — till familjepension enligt allmänna pensionsreglementet.

Skadestånd skall utges av mannen i 1,3 procent av fallen och av hustrun i mindre än 0,3 procent. I de få fall där skadestånd skall utges är det vanligen uttryckt som partens andel i det behållna giftorättsgodset eller ett mycket litet belopp på under 5 000 kr. Endast i ett fall är skadeståndet på mera än 30 000 kr.

Twisten

Som tidigare nämnts döms det till äktenskapsskillnad enligt GB 11: 3 i drygt 60 procent av fallen, enligt GB 11: 8 i cirka 30 procent, enligt GB 11: 4 i några få procent och enligt annat lagrum i några få procent.

I slutskedet är nästan hälften av fallen utan tvist (46 procent). (Det skall anmärkas att tvist i skillnadsfrågan inte har medtagits i formuläret.) Den vanligaste anledningen till tvist i slutskedet är underhåll till barn (44 procent). Ett litet antal (10 procent) gäller underhåll till make. Ett

mycket litet antal fall (5 procent) gäller vårdnad om barn, och totalt endast nio fall gäller skadeståndsanspråk.

Det kan noteras att då tvisten gäller underhåll till make döms det i större utsträckning än genomsnittligt till äktenskapsskillnad enligt GB 11:3 och i mindre utsträckning än genomsnittligt enligt GB 11:8. Samma tendens gäller då tvisten gäller underhåll till barn. Omvänt gäller att då ej tvist föreligger i slutskedet dom enligt GB 11:3 är underrepresenterad och dom enligt GB 11:8 är överrepresenterad jämfört med totalmaterialet (tabell 11).

Tabell 11 Tvisteanledning jämfört med lagrum, procent

Tvisttyp	Lagrum				Bastal
	11:3	11:4	11:8	Annat	
Vårdnad	62	3	32	3	34
Underh t make	79	4	16	1	124
Underh t barn	82	1	14	2	664
Skadestånd	25	0	75	0	4
Ingen tvist	43	5	47	5	813
Flera tvister	63	2	33	2	109
Hela mtrl	62	3	31	3	1 764

Endast i ett relativt litet antal fall föreligger tvist i mer än en fråga — totalt rör det sig om ungefär 6 procent av fallen — och dessa kombinationer fördelar sig på de olika lagrummen på samma sätt som totalmaterialet.

Vårdnad om barn

I materialet finns 1 420 barnfamiljer. I en mycket stor majoritet av fallen får kvinnan vårdnaden om barnen.

I 138 fall (10 procent) får mannen vårdnaden om samtliga barn. I 1 153 fall (81 procent) får kvinnan vårdnaden om samtliga barn, och i 129 fall (9 procent) fördelas barnen mellan mannen och kvinnan. Annorlunda uttryckt kan vi säga att i 19 procent av fallen får mannen vårdnaden om minst ett barn, och i 90 procent av fallen får kvinnan vårdnaden om minst ett barn.

Antalet barn som är berörda utgör 2 833. Mannen får, när han får vårdnaden om familjens samtliga barn, vårdnaden om 239 barn (utgörande 8 procent av samtliga barn). Kvinnan får i motsvarande fall vårdnaden om 2 241 barn, utgörande 79 procent av samtliga barn. Mannen får vårdnaden om 157 barn, utgörande 6 procent, när också kvinnan får vårdnaden om minst ett barn. Kvinnan får vårdnaden om 196 barn (7 procent av samtliga barn), när också mannen får vårdnaden om något barn. Man kan också formulera detta så att av antalet barn får mannen vårdnaden om 14 procent och kvinnan 86 procent.

En klar tendens till samband mellan andelen fall där mannen får vårdnaden om barn och barnens ålder föreligger. Av tabell 12 kan vi se

att i fall där barn under tre år finns får mannen vårdnaden i sju procent av fallen. I åldersklassen 3–6 år får 12 procent av männen vårdnaden om minst ett barn, i åldersklassen 7–12 år får mannen i minst 16 procent av fallen vårdnaden om minst ett barn. Då barnet eller barnen är 13–16 år gamla får i 18 procent av fallen mannen vårdnaden om minst ett barn, och slutligen, i de fall då barn är äldre får en fjärdedel av männen vårdnaden om minst ett barn.

Tabell 12 Vårdnad om barn i olika åldersklasser

	–3	3–6	7–12	13–16	16–
Mannen	7	10	12	16	20
Båda	0	2	4	2	4
Kvinnan	93	88	84	82	76
Summa	100	100	100	100	100
Bastal	263	598	758	374	249

Underhållsbidrag till barn

I materialet är 81 procent av fallen barnfamiljer. I 80 procent av dessa fall (dvs. 1 136 fall), skall mannen ensam betala underhållsbidrag till barn, i fem procent hustrun ensam, i fyra till fem procent skall både mannen och hustrun betala underhållsbidrag och i de återstående sex procenten skall ingen av dem göra det. Det kan noteras, att då tvist föreligger i vårdnadsfråga skall både mannen och hustrun utge underhållsbidrag till barn i 12 procent av fallen, vilket också visar att det då är något mera vanligt förekommande att barnen fördelas mellan makarna.

Bland barnfamiljerna finns samband mellan föräldrarnas ålder och frekvensen av underhåll till barn. Således är medianåldern för männen i de fall där de skall betala underhållsbidrag till barn knappt 36 år, medan männens medianålder då ingen av makarna skall betala underhållsbidrag till barnen är nästan 45 år. Detta kan jämföras med de fall då makarna är barnlösa, då medianåldern för männen ligger på 47 år. Motsvarande samband föreligger för kvinnornas ålder. Sålunda är de kvinnor som skall betala underhållsbidrag till barn medianmässigt 33 år gamla. I de fall då inget underhållsbidrag skall betalas, trots att det rör sig om barnfamiljer, är kvinnornas medianålder 40 år. Detta kan jämföras med de fall då familjerna är barnlösa då kvinnornas ålder är i genomsnitt 45 år.

På motsvarande sätt gäller att samband mellan äktenskapets varaktighet och underhållsbidrag föreligger. I fall då mannen ensam eller kvinnan ensam skall betala underhållsbidrag till barn är medianvaraktigheten av äktenskapet 10–11 år. I de fall då båda skall betala underhållsbidrag till barn är medianvaraktigheten 12,5 år. Medianvaraktigheten för de barnlösa familjerna däremot är endast 10,5 år men det bör noteras att ungefär 40 procent av dessa utgörs av äktenskap med längre varaktighet än 20 år — många av de äldre männen och kvinnorna som är barnlösa har gift sig och skilt sig vid relativt hög ålder.

Inget samband föreligger mellan mannens eller kvinnans socialklass, enligt det system som här använts, och frekvensen av underhållsbidrag till barn. Inte heller finns något samband mellan grad av förvärvsarbetsintensitet hos kvinnan eller mannen och vem som får vårdnad om barnen. Man kan alltså konstatera att oavsett kvinnans grad av förvärvsarbete får mannen endast ytterst sällan vårdnad om barnen, och får därför i en mycket stor del av fallen betala underhållsbidrag till barn.

Dessa uppgifter kan jämföras med data från delundersökning A där vi fann att ju högre grad av förvärvsintensitet desto mindre vanligt var det att kvinnan fick vårdnaden om barnen. Denna skillnad mellan materialen kan mycket väl hänga samman med att i äktenskapsskillnadsfallen har makarna i större utsträckning hunnit anpassa sig till de förändrade levnadsförhållanden som sammanhänger med upplösningen av äktenskapet. Dessutom görs det ofta gällande att den placering av barnen som gjorts i samband med en hemskillnad inte bör utan mycket tungt vägande skäl ändras vid en senare äktenskapsskillnadsdom — drygt 60 procent av fallen i material B utgörs av mål där en tidigare hemskillnadsdom ligger bakom den aktuella äktenskapsskillnadsdomen.

Samband föreligger mellan mannens inkomst och underhållsbidrag till barn. Sålunda gäller, att i de fall då ingen av makarna skall betala underhållsbidrag till barn, är mannens medianinkomst förhållandevis låg — bara drygt 20 000 kr. per år — medan den i övriga fall ligger på ungefär 30 000 kr. per år. På motsvarande sätt är kvinnornas inkomst i dessa fall mycket låg — mera än hälften av kvinnorna har i dessa fall ingen inkomst alls, medan deras inkomst då de själva eller mannen eller både mannen och kvinnan skall betala underhållsbidrag är avsevärt högre, varierande mellan 14 000 och 20 000 kr. per år. Någon markant skillnad mellan de olika domstolsdistrikten och underhållsbidragsbedömningarna kan inte skönjas.

Om materialet i dess helhet gäller att medianbeloppet på underhållsbidraget i de fall då männen skall utge sådant ligger på ungefär 410 kr. En liten variation föreligger i storleken av underhållsbidraget med tvisteanledningen — variationen är dock så liten att den är praktiskt taget negligierbar. Samband föreligger mellan mannens respektive kvinnornas ålder och storleken av det underhållsbidrag mannen skall betala. Sålunda gäller att de högsta beloppen som männen skall betala fastställs för män i åldern 30–45 år. Kvinnorna är då i åldern 30–45 år. Det är först i de högre åldrarna mannens underhållsbidrag är ganska små — medianmässigt 312 kr. i åldersklasser över 55 år. På motsvarande sätt är fördelningen av beloppet i förhållande till äktenskapets varaktighet. Sålunda ligger de högsta medianbeloppen i varaktighetsklassen 16–20 år (527 kr. per månad) och det lägsta i de höga varaktighetsklasserna samt i de mycket kortvariga äktenskapen.

Beträffande mannens socialklastillhörighet finns klara tendenser till samband mellan storleken av det underhållsbidrag männen skall betala och socialklastillhörigheten. Sålunda ligger medianbeloppen för män i socialklass I på 687 kr. per månad, för män i socialklass II på 467 kr. per månad, och för män i socialklass III på 396 kr. per månad. I de fall då

männen är pensionärer eller studerande ligger medianbeloppet på knappt 250 kr. per månad. Motsvarande typ av samband föreligger för kvinnornas socialklassstillhörighet och storleken av de belopp männen skall betala i underhåll för barn. Om man slår ihop kvinnornas socialklass I och II är medianbeloppet 437 kr. För socialklass III är det 386 kr. per månad. Då kvinnan inte har någon egen socialklass annat än vad som här klassificerats som hemmafru, ligger det belopp mannen skall betala för barn på 463 kr. per månad. Man kan således konstatera att ju högre socialklass såväl modern som fadern tillhör, desto större blir det genomsnittliga underhållsbidraget för barnet eller barnen.

De heltidsarbetande fäderna skall betala i median 456 kr. per månad i underhållsbidrag till barn, medan de ej förvärvsarbetande fäderna skall betala 278 kr.

De förvärvsarbetande kvinnor som arbetar heltid får i underhållsbidrag till barn i median 376 kr. per månad, medan de ej förvärvsarbetande och de kvinnor som arbetar deltid får mellan 420 och 480 kr. per månad, allt beräknat i medianer.

Samband föreligger normalt mellan socialklassstillhörighet och inkomst och det är rimligen därför som samband föreligger mellan socialklass och underhållsbidragets storlek.

I de högsta inkomstklasserna för männen, dvs. över 60 000 kr. per år, ligger medianbeloppet per månad i underhållsbidrag till barn på drygt 780 kr. I inkomstklassen 40 000–60 000 ligger underhållsbidraget på 586 kr. Det blir successivt lägre till endast drygt 200 kr. i månaden för de män som har mycket små inkomster.

Samband mellan kvinnans inkomst och storleken av det underhållsbidrag mannen skall betala för barnen är praktiskt taget obefintligt. Vi kan således konstatera, att nästan oavsett storleken på kvinnans inkomst ligger det underhållsbidrag mannen skall betala till barn på drygt 400 kr. Det bör dock här observeras att det inte finns några kvinnor med inkomst över 60 000 kr. per år och mycket få med inkomst över 40 000 kr.

Som tidigare påpekats finns mycket få fall med förmögenhet, och ibland torde gälla, att mindre förmögenheter ter sig som en formell brist på förmögenhet. Vi finner därför inga egentliga samband mellan förmögenhetsstorlek och storleken av underhållsbidrag till barn. Detta gäller för såväl män som kvinnor – små skillnader finns, men de är så små och bastalen så små att slumpeffekter mycket väl kan råda.

Storleken av underhållsbidragen till barn varierar också med distrikten i viss utsträckning. Något entydigt samband tycks dock inte föreligga, annat än sådant att de tre storstadsområdena medianmässigt utdömer något större underhållsbidrag.

I de fall kvinnan får vårdnaden om ett barn skall mannen i underhållsbidrag till barnet i median uttryckt betala 305 kr., vid två barn 499 kr., vid tre barn 610 kr. och vid fyra eller flera barn 711 kr. (bastal 76). Detta kan jämföras med bidragsförskottet som vid denna tid låg på 263 kr. för ett barn, 526 kr. för två barn, 789 kr. för tre barn och 1 052 för fyra barn.

I de fall mannen får vårdnaden om ett barn skall kvinnan i underhåll

till barnet betala i median 151 kr. (basta 81) och i fall av två eller flera barn till mannen 213 kr. (58 fall).

I de fall där mannen ensam skall betala underhållsbidrag till barn ligger medianbeloppet på 416 kr., medan i de fall båda makarna skall betala underhållsbidrag storleken på det belopp mannen skall betala är i median 350 kr. per månad. På motsvarande sätt finns ett visst samband mellan storleken på kvinnans underhållsbidrag och om mannen ensam eller tillsammans med kvinnan skall betala underhållsbidrag till barn: i fall då kvinnan ensam skall betala underhållsbidrag ligger hennes belopp på 189 kr. och då båda skall betala ligger det på 152 kr.

I hela materialet där kvinnorna skall betala underhållsbidrag till barn ligger medianbeloppet per månad på 175 kr. I de fall där tvisten i äktenskapsskillnadsmålet gäller underhåll till barn är beloppet något lägre – knappt 160 kr.

Genom att antalet fall där kvinnan skall betala underhållsbidrag för barn är litet får vi en låg grad av nyansering i sambandsberäkningar.

Något samband mellan mannens ålder och storleken av kvinnans underhållsbidrag finns inte. Ett svagt samband finns däremot mellan kvinnans ålder och storleken på det bidrag hon skall betala, så att kvinnor i åldrar över 35 år genomsnittligt betalar något mera i bidrag per månad än yngre kvinnor. På motsvarande sätt finns en mycket svag tendens till lägre medianbelopp när äktenskapet varat längre tid. Skillnaderna är dock mycket små.

Något samband mellan mannens socialklass och storleken på det underhållsbidrag kvinnan skall betala finns inte, medan däremot ett samband finns mellan kvinnans socialklass och det underhållsbidrag hon skall betala. Då kvinnorna tillhör socialklass II (några fall där kvinnor i socialklass I skall betala underhållsbidrag till barn finns inte) ligger beloppet på 224 kr. i månaden, medan i de återstående fallen beloppet ligger på ungefär 150 kr. i månaden, allt beräknat i medianer.

På motsvarande sätt skall kvinnor med heltidsarbete betala något mera i bidrag än andra kvinnor. Sålunda skall de betala 220 kr. i månaden, medan de övriga skall betala ungefär 130 kr.

Även för kvinnorna gäller att ju högre mannens inkomst är och ju högre deras egen inkomst är, desto större underhållsbidrag skall de betala. Skillnaderna mellan de olika inkomstklasserna är dock ganska små. I klasser där mannen tjänar under 20 000 kr. ligger medianbeloppet på 150 kr., i de fall då mannen tjänar mera än 40 000 kr. per år ligger medianbeloppet på ungefär 190 kr. I fall då kvinnan tjänar under 10 000 kr. ligger hennes bidrag på 140 kr. per månad, och i fall då hon tjänar mera än 20 000 kr. ligger hennes bidrag på ungefär 200 kr. per månad.

Vad gäller förmögenhet är även här situationen den att antalet fall av förmögenhet är litet, och dessutom är antalet fall där kvinnan skall ge underhållsbidrag litet, vilket gör att några meningsfulla samband inte går att finna.

Motsvarande gäller eventuella samband mellan storleken på mannens underhållsbidrag till barn och kvinnans underhållsbidrag till barn. Totala antalet fall ligger på ungefär 60 och i synnerhet kvinnornas underhållsbidrag är mycket snedfördelade.

Underhållsbidrag till make

Som tidigare påpekats finns inte något fall där hustrun skall betala underhållsbidrag till mannen, medan vi har 250 fall, utgörande ungefär 15 procent, där mannen skall betala underhållsbidrag till hustrun. I det relativt lilla antalet fall då tvisten gällt underhållsbidrag till make är det mycket vanligt att mannen skall betala underhållsbidrag till hustrun. I vårt material rör det sig om ungefär 70 procent av fallen. Männens skall då betala medianmässigt 485 kr. per månad till hustrun (som jämförelse kan nämnas att i hela materialet där ungefär 15 procent skall ge underhållsbidrag till hustrun ligger medianen på samma belopp).

Storleken av det belopp mannen skall betala i underhållsbidrag till kvinnan varierar med mannens och kvinnans ålder, så att i de lägre åldrarna beloppet är relativt litet. Det rör sig om ungefär 400 kr. per månad, medan det i högre åldrar blir avsevärt större. Som exempel kan nämnas att i åldrar där mannen är över 55 år är medianbeloppet 618 kr. i månaden, och i åldrar där kvinnan är över 50 år rör sig beloppet om 600 kr. per månad. Naturligtvis finns också samband mellan äktenskapets varaktighet och storleken på det belopp som mannen skall betala, så att en klar gräns synes gå vid varaktigheter på ungefär 20 år, efter vilken tid beloppen är ganska höga – bortemot 600 kr.

Samband mellan socialklass och underhållsbidragets storlek finns också. Sålunda finner vi, att då männen tillhör socialklass I ligger beloppet på över 800 kr. i månaden, då de tillhör socialklass II på 556 kr., och då de tillhör socialklass III på 371 kr.

I förhållande till kvinnornas socialklass ser siffervärdena något annorlunda ut. Vi har endast 35 fall där kvinnorna tillhör socialklass I eller II. I dessa fall får de 613 kr. per månad i median. Då de själva tillhör socialklass III får de 400 kr. och då de är hemmafruar ungefär 580 kr. per månad.

Ett mycket litet antal av männen utan förvärsarbete skall betala underhållsbidrag till sina hustrur, varför det inte är rimligt att beräkna storleken på beloppen i dessa fall.

Ett mycket litet antal kvinnor med förvärsarbete får underhållsbidrag. I de fall de har förvärsarbete och får underhållsbidrag är medianbeloppen endast något mindre än vad de är i det totala materialet, dvs. i runt tal 480 kr. per månad.

Samband mellan mannens inkomst och storleken på underhållsbidraget till kvinnan finns naturligtvis också, så att i de lägre inkomstklasserna, dvs. under 40 000 kr. beloppet är cirka 370 kr. per månad, i inkomstklassen 40 000–60 000 kr. 612 kr. per månad, och i inkomstklasser över 60 000 kr. (dock ett mycket litet antal fall) över 800 kr.

De kvinnor som inte har någon inkomst får den största mediansumman (när de över huvud taget får någonting alls), nämligen ungefär 540 kr. per månad, medan i de fall då kvinnorna har inkomst beloppet ligger på 435 kr.

Ett samband mellan förmögenhet och storleken av underhållsbidraget syns finnas, så att om mannen och/eller kvinnan har förmögenhet (här

innehållande mera än 0 kr. i förmögenhet) blir beloppen avsevärt större än om de står på minus eller inte har någon förmögenhet.

Några samband mellan domstolsdistrikten och storleken av underhållsbidraget går inte att finna, beroende på att antalet fall i varje distrikt är mycket litet, och därför är siffervärdena osäkra för beräkningar.

Något samband mellan storleken av underhållsbidraget till kvinnorna och hur länge underhållsbidrag skall utgå finns inte. Däremot finns en tendens till att i det fåtal fall då beloppet efter viss tid skall sänkas beloppet i början är ganska högt — det ligger på i median över 800 kr. I de 138 fall i materialet där mannen skall betala underhållsbidrag både till barn och till hustrun ligger medianbeloppet för underhållsbidraget till hustrun på 463 kr., medan i de 89 fall där makarna är barnlösa medianbeloppet ligger på 542 kr.

I detta material finns tre fall där kvinnan skall betala underhållsbidrag till barn och mannen samtidigt skall betala underhållsbidrag till kvinnan. Beloppen mannen i dessa fall skall betala till kvinnan ligger på över 300 kr. per månad.

Ett visst positivt samband föreligger mellan storleken av beloppet mannen skall betala i underhållsbidrag till barn och det han skall betala i underhållsbidrag till kvinnan. Sålunda kan vi konstatera att i de 55 fall där mannen skall betala 400 kr. eller därunder i underhållsbidrag till barn, skall han betala medianmässigt 390 kr. per månad till hustrun. (Detta gäller självfallet endast i de fall där hustrun skall erhålla underhållsbidrag från mannen.) I de fall mannen skall betala underhållsbidrag på mellan 400 och 600 kr. till barn är beloppet till hustrun 444 kr. i månaden, och i de fall där mannen skall betala 600 kr. eller mera till barn är beloppet till hustrun 588 kr. per månad.

I 65 procent av fallen då makarna ej har barn och då mannen skall betala underhållsbidrag till hustrun är detta underhållsbidrag ej tidsbegränsat. Då däremot mannen också skall betala underhållsbidrag till barn är underhållsbidraget till kvinnan tidsbegränsat i 75 procent av fallen, och således ej tidsbegränsat i 25 procent av fallen.

Det förefaller som om tvisten i fråga om underhållsbidrag till make i rätt stor utsträckning gäller tiden för underhållet — detta tyder data på, eftersom i 69 procent av de fall då tvisten i slutskedet gäller underhållsbidrag till maken, underhållsbidraget utdöms på obegränsad tid, medan bara i drygt 20 procent av fallen på två år eller kortare tid. Detta kan jämföras med de fall då tvist ej föreligger i slutskedet, då endast ungefär 25 procent av fallen, där underhållsbidrag skall utges, bestäms för obegränsad tid och 60 procent för en tid av två år eller mindre.

Frekvensfördelningar

Kolumn	Fråga	Svarsalternativ	Position	Frekvens
1-3	Tingsrättens respektive avdelnings nr			
4-7	Domens nummer			
8	1 Födelseår Man	-1954	0	0
		1953-1949	1	3.1
		1948-1944	2	18.0
		1943-1939	3	21.7
		1938-1934	4	14.9
		1933-1929	5	14.1
		1928-1924	6	11.4
		1923-1919	7	8.4
		1918-1914	8	4.9
		1913-	9	3.5
		Uppgift saknas, ej svar	-	
9	Hustru	-1954	0	.1
		1953-1949	1	9.5
		1948-1944	2	25.0
		1943-1939	3	20.2
		1938-1934	4	14.7
		1933-1929	5	11.5
		1928-1924	6	7.7
		1923-1919	7	6.4
		1918-1914	8	2.6
		1913-	9	2.2
		Uppgift saknas, ej svar	-	.1
10	2 Vigselår	1973	0	.5
		1972	1	1.9
		1971	2	3.6
		1970	3	5.0
		1969	4	6.3
		1968	5	5.6
		1967-1963	6	28.8
		1962-1958	7	18.4
		1957-1953	8	13.9
		1952-	9	16.1
		Uppgift saknas, ej svar	-	0

Kolumn	Fråga	Svarsalternativ	Position	Frekvens
11	3 Yrke eller sysselsättning anges så noggrant som möjligt, om inte något av nedanstående alternativ är tillämpligt (om det är fråga om flera sysselsättningar anges den där större delen av inkomsten intjänas) Man	Socialgrupp I	1	7.0
		Socialgrupp II	2	28.0
		Socialgrupp III	3	52.2
		Omskolning	4	0.7
		Hemmamake	7	0.2
		Studerande	8	3.0
		Pensionär	9	2.9
		Uppgift saknas, ej svar	0	5.9
		12	Hustru	Socialgrupp I
Socialgrupp II	2			20.3
Socialgrupp III	3			33.1
Omskolning	4			.9
Hemmamake	7			17.8
Studerande	8			4.6
Pensionär	9			2.3
Uppgift saknas, ej svar	0			20.0
13	4 Är förvärvsarbetet Man	Heltid	1	52.7
		Halvtid	2	.9
		Mindre än halvtid	3	.9
		Förvärvsarbete saknas	4	11.3
		Uppgift saknas, ej svar	0	34.1
		14	Hustru	Heltid
Halvtid	2			7.3
Mindre än halvtid	3			4.1
Förvärvsarbete saknas	4			23.9
Uppgift saknas, ej svar	0			42.2

Kolumn	Fråga	Svarsalternativ	Position	Frekvens
15	5 Föreligger något/ några av följande förhållanden beträf- fande man/hustru			
	Man	Saknar förvärvsarbete	1	7.0
		Planerar utbildning eller omskolning	2	1.3
		Har ej förvärvsarbetat under större delen av äktenskapet	3	.3
		Nedsatt förvärvsförmåga på grund av varaktig sjukdom eller handikapp	4	2.6
		Inget av dessa förhål- landen föreligger	5	45.4
		1+2	6	1.3
		1+3	7	.1
		1+4	8	2.7
		2+3	9	0
		2+4	+	.2
		3+4	-	0
		Annat	ostansat	.3
		Uppgift saknas, ej svar	0	39.0
16	Hustru	Saknar förvärvsarbete	1	13.9
		Planerar utbildning eller omskolning	2	1.8
		Har ej förvärvsarbetat under större delen av äktenskapet	3	3.5
		Nedsatt förvärvsförmåga på grund av varaktig sjukdom eller handikapp	4	1.7
		Inget av dessa förhål- landen föreligger	5	22.3
		1+2	6	2.0
		1+3	7	2.4
		1+4	8	2.1
		2+3	9	.5
		2+4	+	0
		3+4	-	.4
		Annat	ostansat	1.4
		Uppgift saknas, ej svar	0	46.4
17	6 Nuvarande årsinkomst (härmed avses den be- räknade bruttoinkoms- ten, d v s den inkomst som ligger till grund för rättens bedömning i underhållsfråga)			
	Man	Ingen inkomst	1	4.8
		0- 9999 kr	2	2.8
		10000-19999 kr	3	8.0
		20000-39999 kr	4	32.4
		40000-59999 kr	5	8.2
		60000-99999 kr	6	2.2
		100000-	7	.5
		Uppgift saknas, ej svar	0	41.6

Kolumn	Fråga	Svarsalternativ	Position	Frekvens		
18	Hustru	Ingen inkomst	1	17.9		
		0- 9999 kr	2	8.2		
		10000-19999 kr	3	13.9		
		20000-39999 kr	4	18.9		
		40000-59999 kr	5	.6		
		60000-99999 kr	6			
		100000-	7			
	Uppgift saknas, ej svar	0	40.6			
19	7 Förmögenhetsförhållanden (härmed avses den taxerade förmögenheten) Man	Skulderna större än tillgångarna	1	7.0		
		Ingen förmögenhet	2	19.6		
		0- 24999 kr	3	2.7		
		25000- 49999 kr	4	.7		
		50000- 99999 kr	5	.9		
		100000-199999 kr	6	.3		
		200000-	7	.1		
		Uppgift saknas, ej svar	0	68.7		
		20	Hustru	Skulderna större än tillgångarna	1	2.5
				Ingen förmögenhet	2	25.7
				0- 24999 kr	3	2.7
25000- 49999 kr	4			.6		
50000- 99999 kr	5			.6		
100000-199999 kr	6			.5		
200000-	7			.2		
Uppgift saknas, ej svar	0			67.3		
21	8 a Betalas underhållsbidrag till annan än make och gemensamma barn av	Mannen	1	4.6		
		Hustrun	2	.4		
		Båda	3	.1		
		Ingendera	4	45.0		
		Uppgift saknas, ej svar	0	49.9		
		22	8 b Hur stort är det månatliga beloppet (bidrag till flera personer summeras) Man	0- 249 kr	1	1.9
250- 499 kr	2			1.9		
500- 999 kr	3			.4		
1000-1999 kr	4			.1		
2000-	5			0		
Uppgift saknas, ej svar	0			50.3		
Skall ej besvaras	9			45.4		

Kolumn	Fråga	Svarsalternativ	Position	Frekvens			
23	Hustru	0- 249 kr	1	.1			
		250- 499 kr	2	.2			
		500- 999 kr	3				
		1000-1999 kr	4				
		2000-	5				
		Uppgift saknas, ej svar	0	50.0			
		Skall ej besvaras	9	49.7			
24	9 I vilken/vilka av nedanstående frågor förelåg tvist (enligt parternas slutliga ståndpunkt)	I vårdnadsfråga	1	1.9			
		I fråga om underhållsbidrag till make	2	7.0			
		I fråga om underhållsbidrag till barn	3	37.6			
		I skadestandsfråga	4	.2			
		Inte i någon fråga	5	46.1			
		1+2	6	0			
		1+3	7	2.9			
		2+3	8	2.9			
		1+2+3	9	.1			
		1+3+4	+	.2			
		1+2+3+4	-	.1			
		Uppgift saknas, ej svar	0	.6			
				.3			
		25	10 Enligt vilket lagrum döms det till äkten-skapsskillnad	GB 11: 3	1	61.8	
GB 11: 4	2			3.5			
GB 11: 8	3			31.5			
Annat lagrum	4			3.3			
26	11 Vem får vårdnaden om eventuella barn (exempel: född 1960= 13 år) Antal till	Man Under 3 år	0 barn	0	99.0		
			1 barn	1	1.0		
			2 barn	2			
			3 barn	3			
			4 -	4			
			Ej svar	9			
			27	3-6 år	0 barn	0	95.8
					1 barn	1	3.6
					2 barn	2	.6
					3 barn	3	0
4 -	4	0					
Ej svar	9	0					

Kolumn	Fråga	Svarsalternativ	Position	Frekvens
28	7-12 år	0 barn	0	93.3
		1 barn	1	5.3
		2 barn	2	1.2
		3 barn	3	.2
		4 -	4	0
		Ej svar	9	0
29	13-16 år	0 barn	0	96.1
		1 barn	1	3.4
		2 barn	2	.5
		3 barn	3	0
		4 -	4	0
		Ej svar	9	0
30	Över 16 år	0 barn	0	96.6
		1 barn	1	2.9
		2 barn	2	.5
		3 barn	3	0
		4 -	4	0
		Ej svar	9	0
31	Hustru Under 3 år	0 barn	0	86.1
		1 barn	1	13.1
		2 barn	2	.7
		3 barn	3	.1
		4 -	4	0
		Ej svar	9	0
32	3-6 år	0 barn	0	69.6
		1 barn	1	25.6
		2 barn	2	4.5
		3 barn	3	.3
		4 -	4	0
		Ej svar	9	0
33	7-12 år	0 barn	0	62.2
		1 barn	1	25.5
		2 barn	2	10.1
		3 barn	3	1.9
		4 -	4	.2
		Ej svar	9	0
34	13-16 år	0 barn	0	82.1
		1 barn	1	14.5
		2 barn	2	3.3
		3 barn	3	.1
		4 -	4	.1
		Ej svar	9	0
35	Över 16 år	0 barn	0	88.8
		1 barn	1	8.8
		2 barn	2	2.2
		3 barn	3	.2
		4 -	4	0
		Ej svar	9	0

Kolumn	Fråga	Svarsalternativ	Position	Frekvens
36	12 a Periodiskt underhållsbidrag till make skall utges av	Mannen	1	14.3
		Hustrun	2	0
		Ingendera	3	80.4
		Uppgift saknas, ej svar	0	5.3
37	12 b Hur stort månatligt belopp skall utgå	0- 99 kr	1	.4
		100-299 kr	2	3.1
		300-499 kr	3	4.0
		500-799 kr	4	3.3
		800-	5	3.5
		Uppgift saknas, ej svar	0	5.3
		Skall ej besvaras	9	80.4
38	12 c Underhållsbidrag i form av engångsbelopp skall utges av	Mannen	1	.1
		Hustrun	2	0
		Ingendera	3	94.4
		Uppgift saknas, ej svar	0	5.6
		Skall ej besvaras	9	
39	13 Hur länge skall periodiskt bidrag utgå	Kortare tid än 1 år	1	1.6
		1-2 år	2	4.9
		3-5 år	3	1.2
		10 år	4	.3
		Längre tid än 10 år	5	.4
		Ingen annan tidsgräns än så länge maken lever ogift	6	5.8
		Uppgift saknas, ej svar	0	5.3
		Skall ej besvaras	9	80.4

Kolumn	Fråga	Svarsalternativ	Position	Frekvens		
40	14 a Skall bidragets och storlek ändras 14 b vid viss tidpunkt under bidragstiden	Nej	2	12.1		
		Bidraget sänks med mindre än hälften av det först utgående beloppet	3	.9		
		Bidraget sänks med hälften eller mer av det först utgående beloppet	4	.9		
		Bidraget höjs med mindre än hälften av det först utgående beloppet	5	.2		
		Bidraget höjs med hälften eller mer av det först utgående beloppet	6	.2		
		Uppgift saknas, ej svar	0	5.4		
		Skall ej besvaras	9	80.4		
		41	15 a Underhållsbidrag till barn skall utges av man/hustru	Endast mannen	1	64.7
				Endast hustrun	2	4.4
Ingendera	3			8.5		
Både mannen och hustrun	4			3.5		
Uppgift saknas, ej svar	0			.1		
Har inga barn	9			18.9		
42	15 b Hur stort sammanlagt månatligt belopp skall utges av man/hustru (bidrag till flera barn summeras) Man	Under 249 kr	1	10.6		
		250-399 kr	2	22.5		
		400-599 kr	3	18.7		
		600-999 kr	4	14.0		
		1000-	5	2.3		
		Uppgift saknas, ej svar	0	.1		
		0 barn eller nej på 15 a	9	31.9		
		43	Hustru	Under 249 kr	1	5.8
				250-399 kr	2	1.6
400-599 kr	3			.3		
600-999 kr	4			.3		
1000-	5			0		
Uppgift saknas, ej svar	0			.1		
0 barn eller nej på 15 a	9			91.8		

Kolumn	Fråga	Svarsalternativ	Position	Frekvens		
44	16 a Skall bidragets och storlek ändras vid 16 b viss tidpunkt under bidragstiden	Nej	2	69.4		
		Bidraget sänks med mindre än hälften av det först utgående beloppet	3	.7		
		Bidraget sänks med hälften eller mer av det först utgående beloppet	4	.1		
		Bidraget höjs med mindre än hälften av det först utgående beloppet	5	1.0		
		Bidraget höjs med hälften eller mer av det först utgående beloppet	6	1.3		
		Uppgift saknas, ej svar	0	.2		
		Inget bidrag utgår	9	27.3		
		45	17 Begärs förordnande om rätt för man/hustu- ru till familjepension enligt allmänna pen- sionsreglementet?	För mannen	1	0
				För hustrun	2	1.4
För ingendera	3			97.2		
Uppgift saknas, ej svar	0			1.4		
46	18 a Skadestånd skall utges av			Mannen	1	1.3
		Hustrun	2	.3		
		Ingendera	3	98.1		
		Uppgift saknas, ej svar	0	.4		
		47	18 b Hur stort skadestånd skall utges	0— 4999 kr	1	.5
5000— 9999 kr	2			.2		
10000—19999 kr	3			.2		
20000—29999 kr	4			.1		
30000—	5			.1		
Partens andel i det be- hållna giftorätts- godset	6			.7		
Uppgift saknas, ej svar	0			.4		
Skall ej besvaras	9			98.0		

3 Hemskillnadsmål från allmänna advokatbyråer

Detta material utgörs av 1 440 fall av gemensam ansökan om hemskillnad som lämnats in till rätten av allmän advokatbyrå. Materialet kan inte sägas vara representativt för alla gemensamma ansökningar om hemskillnad som lämnats in till rätten. Beträffande frågan hur representativt det är för de ansökningar som inlämnats av de allmänna advokatbyråerna hänvisas till vad som sagts i avsnittet Tekniska kommentarer om begränsningarna i materialet. Det bör betonas att man inte kan dra några slutsatser om gemensamma ansökningar om hemskillnad i allmänhet och frekvensfördelningar av deras karakteristika utifrån detta material.

Sammanfattning av frekvensfördelningar

Männens ålder är, uttryckt i mediantal, 35,0 år och kvinnornas 31,9 år.

Äktenskapen har varat i 9,0 år uttryckt i mediantal.

Endast en procent av kvinnorna och fyra-fem procent av männen tillhör socialgrupp I, 25-30 procent av såväl männen som kvinnorna tillhör socialgrupp II och cirka 40 procent av kvinnorna och 60 procent av männen tillhör socialgrupp III. Ungefär 25 procent av kvinnorna är hemmafruar och några enstaka procent av såväl män som kvinnor är studerande eller ålders- eller sjukpensionärer. Något över 10 procent av de män för vilka uppgift föreligger saknar förvärvsarbete och nästan 90 procent av dem har heltidsarbete. Några enstaka män har mindre än heltid. För kvinnorna gäller att en tredjedel saknar förvärvsarbete, ungefär 40 procent har heltidsarbete och knappt 20 procent arbetar halvtid.

Inkomstmässigt ligger typvärdena för männen i klassen 20-40 000 kr. För kvinnorna ligger typvärdet i klassen "ingen inkomst" men deras fördelning är ej lika entoppig som männens - klassen 20-40 000 kr. innehåller nästan lika många.

I de fall där uppgift föreligger är medianinkomsten för männen 31 300 kr. och för kvinnorna 13 500 kr. Om man bortsorterar dem som inte har någon inkomst blir medianvärdena 32 000 kr. för män och 19 500 kr. för kvinnorna.

78 procent av männen och 85 procent av kvinnorna är utan förmögenhet eller har skulder som överstiger tillgångarna. I de fall

förmögenhet finns är det vanligtvis en förmögenhet på mindre än 25 000 kr. I mindre än 10 procent av fallen är egendomen enskild. Detta gäller för både männens och kvinnornas vidkommande, och när den är enskild är det vanligtvis beroende på äktenskapsförord.

Knappt fyra procent av männen betalar underhållsbidrag till annan än make och gemensamma barn och en kvinna gör det.

Kvinnan får i de allra flesta fallen vårdnaden om barnen, oavsett barnens ålder.

Periodiskt underhåll till hustrun skall utges av nästan 30 procent av männen men ingen kvinna skall betala till mannen. Storleken på beloppet är medianmässigt per månad 493 kr. En man och en kvinna skall utge underhållsbidrag i form av engångsbelopp till den andra parten. Ungefär 80 procent av familjerna är barnfamiljer och av dessa skall i 87 procent av fallen mannen ensam betala underhållsbidrag till barn, kvinnan ensam i tre procent av fallen, både mannen och kvinnan i tre procent av fallen, och ingendera i sju procent av fallen. Storleken på beloppet är för männens vidkommande 409 kr. per månad och för kvinnorna 216 kr. per månad.

Vårdnad om barn

I materialet finns 1 147 barnfamiljer. De utgör 80 procent av samtliga fall. I 992 fall, utgörande 86 procent av de 1 147 fallen, får kvinnan vårdnaden om samtliga barn, i 59 fall utgörande 5 procent får mannen vårdnaden om samtliga barn och i de återstående 96 fallen, utgörande 8 procent, fördelas barnen mellan makarna. Man kan också formulera det så att i 13 procent av fallen får mannen vårdnaden om minst ett barn och i 94 procent av fallen får kvinnan vårdnaden om minst ett barn.

Dessa 1 147 barnfamiljer har sammanlagt 2 058 barn. Av dessa får mannen vårdnaden om 10 procent och kvinnan vårdnaden om 90 procent. 244 av dessa barn fördelas mellan mannen och kvinnan, så att mannen får vårdnaden om 113 (= 46 procent av 244) och kvinnan får vårdnaden om 131 barn.

Som framgår av tabell 13 ökar andelen fall där mannen får vårdnaden om barn med stigande ålder hos barnen. Man kan säga att tendensen är

Tabell 13 Vårdnad om barn i förhållande till barnens ålder

Vårdnadshavare	Barnets ålder år				
	-3	3-6	7-12	13-16	16-
Mannen	1	7	8	14	16
Delat	4	2	2	1	4
Kvinnan	95	91	90	85	80
	100	100	100	100	100
Bastal	283	478	551	259	150

uppenbar, men inte stark. Det bör observeras att i många familjer finns barn i mera än en åldersklass, men det tar inte tabell 13 hänsyn till. Det bör också observeras att även bland barn som närmar sig gränsen för vad som åldersmässigt klassificeras som barn, är fortfarande en mycket klar majoritet av kvinnorna vårdnadshavare.

Underhållsbidrag till barn

Som tidigare nämnts skall 87 procent av männen i barnfamiljerna betala underhållsbidrag till barn och i tre procent av fallen skall både mannen och hustrun betala. I tre procent av fallen är det enbart hustrun som skall betala underhållsbidrag till barn och slutligen i sju procent av barnfamiljerna skall ingen av föräldrarna betala underhållsbidrag till barn.

Det finns ett samband mellan mannens ålder och andelen män som skall betala underhållsbidrag till barn. Ju äldre männen är desto mindre vanligt är det att de skall betala underhållsbidrag, även då de har minderåriga barn. I åldrar över 55 år, är det bara 64 procent som skall betala underhållsbidrag, medan det i åldrar under 25 år är 97 procent som ensamma skall betala underhållsbidrag. Det är dock inte så att andelen kvinnor som skall betala underhållsbidrag ökar med mannens ålder, utan förhållandet är i stället det att med ökande ålder hos mannen blir det allt fler fall där ingen av föräldrarna skall betala underhållsbidrag.

Samma samband finns mellan kvinnans ålder och underhållsbidrag från mannen, dvs. ju äldre kvinnan är desto vanligare är det att mannen inte skall betala underhållsbidrag till barn, och desto vanligare är det att ingen av makarna gör det. Likaså bör rimligen finnas samband mellan äktenskapets varaktighet och andelen män som betalar underhållsbidrag till barn. Detta samband är dock inte helt rätlinjigt, utan en gräns tycks gå vid ungefär 15 års varaktighet. För varaktighet under 15 år ligger andelen män som ensamma skall betala underhållsbidrag till barn på ungefär 90 procent, och i äldre äktenskap på bara drygt 70 procent av fallen. Som vi tidigare påpekat är det vanligare att männen får vårdnaden om äldre barn och mycket få kvinnor skall betala underhållsbidrag till barn som mannen får vårdnaden om. Uppenbarligen hänger underhållsbidraget samman med dels barnets ålder, dels med om mannen får vårdnaden om barn eller ej.

Inga tendenser till skillnader finns mellan socialklasstillhörighet och förekomst av underhållsbidrag till barn. Detta gäller för såväl männen som för kvinnorna. Inte heller mannens och kvinnans grad av förvärvsarbete visar något samband med om underhållsbidrag skall betalas eller ej.

Samband finns inte heller mellan inkomst och förmögenhet å ena sidan och vem som skall betala underhållsbidrag till barn.

Däremot finns, som vi strax skall se, samband mellan storleken av underhållsbidraget och en del av bakgrundsfaktorerna.

Det största underhållsbidraget betalar män i åldern 35–39 år, då medianen ligger på 503 kr. per månad (för hela materialet är det underhållsbidrag som män skall betala till barn medianmässigt 409 kr.).

Över medianvärdet för hela materialet ligger medianvärdena för män i åldersklasserna 30–49 år. I relation till kvinnans ålder ligger största medianvärdena av underhållsbidrag som männen betalar i kvinnornas ålderslägen 35–44 år. På ömse sidor om dessa klasser minskar storleken av bidragen successivt.

Klart samband finns också mellan äktenskapets varaktighet och storleken av underhållsbidraget. Som synes av tabell 14 är varaktighetsklassen 16–20 år den där de största bidragen utgår. I långvariga äktenskap är bidragen mycket små, liksom i kortvariga äktenskap.

Tabell 14 Äktenskapets varaktighet och storleken av mannens underhållsbidrag till barn

Varaktighetsklass år	Medianbelopp kr.	Bastal
0– 2	329	82
3– 5	347	185
6–10	446	364
11–15	485	202
16–20	555	125
21–	376	69

Ett klart samband, om än icke särskilt starkt, föreligger mellan mannens socialklass och storleken av underhållsbidragen han skall betala. I socialklass I skall de 45 fäder som skall betala underhållsbidrag till barn betala i median 519 kr. per månad, fäderna i socialklass II 443 per månad och fäderna i socialklass III 402 kr. per månad. Kvinnornas socialklassesstillhörighet ger däremot en annan bild. Inga skillnader föreligger mellan å ena sidan socialklass I och II (det finns mycket få i socialklass I, varför den inte kan räknas för sig) och socialklass III å den andra. Däremot får hemmafruarna något mera än de tre socialklasserna, dvs. de som yrkesarbetar. De yrkesarbetande får nästan 400 kr. i månaden för barnen, medan hemmafruarna får 450 kr., allt uttryckt i medianer. De 83 män som inte är förvärvsarbetande (arbetslösa, pensionärer m. fl.) skall i median betala 289 kr. per månad, medan de som har förvärvsarbete på heltid skall betala 430 kr. Även kvinnans grad av förvärvsarbete har betydelse för storleken av mannens underhållsbidrag till barn. Sålunda skall mannen i de fall där kvinnan förvärvsarbetar på heltid betala 386 kr., medan kvinnor som inte förvärvsarbetar eller som har mindre än heltidsarbete skall erhålla ungefär 450 kr. av mannen för barnen.

Mannens inkomst har självfallet också stor betydelse. I de lägsta inkomstklasserna, dvs. under 10 000 kr. skall männen betala i median 306 kr. och i den högsta 667 kr. (jfr tabell 15).

Relationen mellan kvinnans inkomst och storleken av mannens underhållsbidrag till barn varierar i viss mån men ganska litet. I klasser där kvinnan tjänar under 20 000 kr. ligger beloppet på mellan 420 och 440 kr. i mediantal, medan i klasser över 20 000 kr. mannen skall betala i median 375 kr. per månad. Variationerna är små, och det beror delvis på att det finns mycket få kvinnor som har höga inkomster.

Tabell 15 Männens årsinkomst och storleken av underhållsbidrag till barn

Årsinkomst kr.	Medianbelopp kr.	Bastal
Under 10 000	306	49
10 000–20 000	313	55
20 000–40 000	400	598
40 000–60 000	509	182
60 000–	667	39

Som påpekats är det mycket få, såväl män som kvinnor, som har någon förmögenhet enligt den klassificering som gjorts. Ett visst samband finns mellan mannens förmögenhet och storleken av underhållsbidrag till barn. I fall där ingen förmögenhet finns ligger beloppet på under 400 kr. I fall där förmögenhet finns är medianbeloppet 460 kr. Även kvinnans förmögenhet har betydelse. Den visar samband med storleken av mannens underhållsbidrag. Då kvinnan inte har någon förmögenhet ligger beloppet på 400 kr. och därunder, medan då kvinnan har förmögenhet beloppet ligger något högre, dock med mycket liten variation.

I de fall där kvinnan skall ha vårdnaden om ett barn skall mannen i underhåll till barnet ge i median uttryckt 325 kr., vid fall av två barn 531 kr., vid tre barn 688 kr. och vid fall av fyra eller fler barn (31 fall) 600 kr. Detta kan jämföras med bidragsförskottet som ligger på 263 kr. för ett barn, 526 kr. för två barn, 789 kr. för tre barn och 1 052 kr för fyra barn.

I de få fall då mannen får vårdnaden om ett barn skall kvinnan ge underhållsbidrag till barnet med i median 169 kr. (bastal 46) och i fall av två eller tre barn 277 kr.

Det är endast 75 kvinnor som betalar underhållsbidrag till barn, varför sambandet mellan storleken av kvinnornas underhållsbidrag till barn och bakgrundsvariablerna ger begränsade tolkningsmöjligheter. Kvinnornas ålder och storleken på underhållsbidraget till barn visar ett visst samband. Dock kan man endast arbeta med tudelad åldersvariabel och kan då konstatera att i lägre åldrar är beloppet mindre och i högre åldrar är beloppet större. I åldrar under 35 år är beloppet medianmässigt 186 kr. och över 35 år är det 269 kr. Även mannens ålder visar motsvarande samband med storleken av kvinnans underhållsbidrag. Även äktenskapets varaktighet samgår på motsvarande sätt med storleken av det underhållsbidrag som kvinnan skall betala. I äktenskap som varat tio år eller kortare tid ligger medianbeloppet på under 200 kr., och i varaktigheter över tio år ligger beloppet på 230 kr. Något samband mellan mannens socialklass och kvinnans underhållsbidrag finns inte. Samband mellan kvinnans socialklass och storleken av underhållsbidraget finns på så sätt att kvinnorna i de tre socialklasserna skall betala i median drygt 220 kr. i månaden, medan hemmafruarna som skall betala underhållsbidrag skall betala 167 kr. – de utgör dock bara 12 av de 352 hemmafruarna.

Även kvinnornas grad av förvärvsarbete uttryckt i hel- och halvtid visar visst samband med bidragets storlek. Sålunda skall de heltidsarbetande

betala 271 kr. per månad, de med mindre än heltid 158 kr., och det lilla antalet ej förvärvsarbetsbetande 173 kr.

Såväl mannens som kvinnans inkomst visar samband med underhållsbidraget som kvinnan skall betala till barnen. Sålunda är medianbeloppet kvinnan skall betala, då mannen tjänar under 40 000, 214 kr., medan om han tjänar mera medianbeloppet är 169 kr. Då kvinnans inkomst är under 20 000 kr. skall hon betala 164 kr. per månad, och då den är mera än 20 000 kr. är medianbeloppet per månad 276 kr.

Det är alltför få kvinnor som skall betala underhållsbidrag till barn och alltför sned fördelning i förmögenhetsavseende, såväl för män som för kvinnor, för att en jämförelse mellan förmögenhet och kvinnornas underhållsbelopp skall vara meningsfullt.

Underhållsbidrag till make

Som tidigare nämnts finns i detta material ingen kvinna som skall betala underhåll till sin make, medan det är 424 män som skall betala underhållsbidrag till sin hustru (29 procent). Inget samband mellan mannens ålder och andelen män som skall betala underhållsbidrag till hustrun finns. Medianåldern för de män som skall betala underhållsbidrag är 35,8 år, medan medianåldern för dem som ej skall utge underhållsbidrag är 34,8 år. Ett svagt samband mellan kvinnans ålder och andelen män som skall betala underhållsbidrag föreligger. De kvinnor som får underhållsbidrag är i median 33,2 år gamla, medan de som ej får bidrag är 31,4 år.

Som synes av tabell 16 finns ett klart samband mellan mannens inkomst och andelen män som skall betala underhållsbidrag till kvinnan, så att ju högre inkomst desto fler män betalar underhållsbidrag till kvinnan. Samtidigt finns ett negativt samband mellan kvinnans inkomst och andelen män som betalar underhållsbidrag till kvinnan. Sålunda får hälften av de kvinnor som inte har inkomst eller tjänar mindre än 10 000 kr. per år underhållsbidrag av mannen. I inkomstklassen 10 000–20 000 kr. får ungefär 30 procent av kvinnorna underhållsbidrag av mannen, och av kvinnorna som tjänar mera än 20 000 kr. får endast ungefär fem procent underhållsbidrag av mannen.

Samband finns också mellan mannens förmögenhet och andelen män som skall betala underhållsbidrag till kvinnan; 19 procent av männen med

Tabell 16 Mannens inkomst och andelen män som skall betala underhållsbidrag till hustrun

Årsinkomst, kr.	Andel män i procent	Bastal
Under 10 000	8	93
10 000–20 000	17	87
20 000–40 000	30	805
40 000–60 000	47	229
60–	55	53

negativ förmögenhet, 28 procent av männen utan förmögenhet och drygt 40 procent av de män som har förmögenhet skall sålunda betala underhållsbidrag till kvinnan. Samtidigt finns dock ett likartat positivt samband mellan kvinnans förmögenhet och underhållsbidrag till henne, så att 13 procent av kvinnorna med negativ förmögenhet får underhållsbidrag, 30 procent av kvinnorna utan förmögenhet och ungefär 40 procent av kvinnorna med förmögenhet får underhållsbidrag av mannen.

Samband mellan äktenskapets varaktighet och andelen män som skall betala underhållsbidrag till sin hustru är rätlinjigt: 16 procent av de män som varit gifta kortare tid än två år skall betala underhållsbidrag, 24 procent av dem som varit gifta 3–5 år, 30 procent av dem som varit gifta 6–20 år och 43 procent av dem som varit gifta 21 år och längre tid. Uttryckt i median innebär det att i de fall mannen skall betala underhållsbidrag har äktenskapen varat 10,6 år, medan i de fall då han inte skall betala underhållsbidrag till hustrun äktenskapet varat i genomsnitt 9,0 år.

En tendens i riktningen att ju högre socialklass desto fler män som skall betala underhållsbidrag till hustrun föreligger: i socialgrupp III är det 28 procent, i socialgrupp I 42 procent. Om man ser på kvinnornas socialklasstillhörighet finns dock inget samband. Det ligger på 20 procent för alla tre socialklasserna, medan däremot 57 procent av männen gifta med hemmafruar skall betala underhållsbidrag till dem.

Nio procent av de ej förvärvsarbetsande männen skall betala underhållsbidrag till hustrun, medan av dem som är heltidsarbetande 33 procent skall göra det. Kvinnor med heltidsarbete skall i 8 procent av fallen få underhållsbidrag av mannen, kvinnor med halvtidsarbete i 34 procent, och kvinnor med mindre än halvtidsarbete eller som inte förvärvsarbetar alls i nästan 50 procent av fallen.

Vad gäller storleken av beloppet som skall betalas i underhållsbidrag till kvinnan finner vi en viss variation med mannens och kvinnans ålder. Variationen är dock mycket liten och den går i vågor, så att beloppet i lägre åldrar är något större än i 30-årsåldern, i 40–50-årsåldern är det något större igen för att sedan i högre åldrar återigen bli lägre. Denna variation är som sagt liten, och den kan hänga samman med att i de unga fallen har man småbarn och därför är beloppet till kvinnan satt något högre. I åldrarna 30–39 år är detta inte fallet i så stor utsträckning. I åldrarna 40–49 år kan det tänkas att ett slags omställningsbidrag blir mera aktuellt, medan i högre åldrar pensioner och bristande betalningsförmåga kommer in i bilden. I de kortvariga äktenskapen är beloppen relativt höga. Sålunda är medianbeloppet i äktenskap som varat kortare tid än tre år 590 kr., 3–5 år 507 kr., för att sedan sjunka ner till 468 kr., vid 6–10 års varaktighet varefter beloppet åter stiger till ungefär 500 kr. i de långvariga äktenskapen, dvs. över 16 års varaktighet.

Eftersom inkomst och socialklass i viss mån hänger ihop är det rimligt att det finns samband mellan socialklasstillhörighet och storleken på underhållsbidraget till hustrun. Sålunda skall män ur socialgrupp I och II medianmässigt betala 626 kr. till hustrun per månad, medan de från socialgrupp III skall betala 443 kr. Liksom tidigare finns det vad gäller

kvinnans socialklassstillhörighet ingen differentiering mellan de tre socialklasserna. Beloppet är ungefär 440 kr. i de fall bidrag skall utgå, medan däremot hemmafruarna får nästan 600 kr. per månad i median.

En klar skillnad finns mellan ej förvärvsarbetande och dem som har något eller mycket förvärvsarbete. Sålunda får de ej förvärvsarbetande kvinnorna 569 kr., medan de som har mindre än halvtidsarbete får 457 kr. per månad, och de som har hel- eller halvtidsarbete 431 kr. per månad.

Ett starkt samband finns mellan mannens inkomst och storleken på underhållet till kvinnan. I inkomstklasser under 20 000 kr. är medianbeloppet 153 kr. I de högsta inkomstklasserna, dvs. över 60 000 kr., är medianbeloppet 800 kr.

Helt i enlighet med sambandet mellan storleken på beloppet och kvinnans grad av förvärvsarbete framgår också att kvinnor utan inkomst i median skall erhålla 578 kr. per månad, medan beloppet för dem med inkomst varierar mellan 424 och 471 kr.

I de fall mannen har förmögenhet är underhållsbidragsbeloppet avsevärt större än då han inte har det. I de senare fallen är det i median 450 kr., i fallen med liten förmögenhet är det 517 kr. och i fall med förmögenhet på mera än 25 000 kr. är månadsbeloppet 725 kr.

Det finns även ett likartat positivt samband mellan kvinnans förmögenhet och storleken på underhållsbeloppet, så att kvinnor utan förmögenhet får 474 kr., medan kvinnor med förmögenhet i median får 556 kr.

Medianbeloppet i hela materialet för män som skall betala underhållsbidrag till kvinnorna ligger på ungefär 490 kr. I de fall där mannen också skall utge underhållsbidrag till barn är medianbeloppet 484 kr., och i det lilla antal fall (20) där makarna har barn men ingen av dem skall betala underhållsbidrag till barn, är beloppet avsevärt större, nämligen 650 kr., och slutligen, i fall då makarna ej har några barn, och mannen skall ge underhållsbidrag till kvinnan, är medianbeloppet 545 kr. (bastal 60). I 87 procent av de 78 fall, där mannen skall betala underhållsbidrag till kvinnan överstigande 800 kr., skall han också ensam betala underhållsbidrag till barn, och i tre procent av fallen skall både mannen och hustrun betala underhållsbidrag till barn. Detta kan jämföras med de fall där underhållsbeloppen till hustrun är låga, där andelarna varierar mellan 92 och 96 procent, samt fallen där mannen inte skall betala något underhållsbidrag alls till hustrun, där 84 procent av männen ensamma skall betala underhåll till barn.

Något samband mellan storleken på underhållsbidraget till barn och underhållsbidraget till hustrun finns inte.

Tabell 17 Mannens inkomst och storleken på underhållsbidraget till kvinnan

Inkomstklass kr.	Medianbelopp kr.	Bastal
–20 000	153	23
20–40 000	440	242
40–60 000	681	109
60 000–	800	29

Frekvensfördelningar

Kolumn	Fråga	Svarsalternativ	Position	Frekvens
1-3	Allmänna Advokatbyrå nr			
4-7	Ärendets nummer			
8	1 Födelseår Man	-1954	0	.1
		1953-1949	1	5.3
		1948-1944	2	22.2
		1943-1939	3	22.4
		1938-1934	4	15.8
		1933-1929	5	12.3
		1928-1924	6	9.2
		1923-1919	7	6.5
		1918-1914	8	3.1
		1913-	9	3.3
		Uppgift saknas, ej svar	-	0
9	Hustru	-1954	0	.4
		1953-1949	1	10.6
		1948-1944	2	31.5
		1943-1939	3	19.8
		1938-1934	4	12.0
		1933-1929	5	9.9
		1928-1924	6	7.6
		1923-1919	7	4.4
		1918-1914	8	2.2
		1913-	9	1.6
		Uppgift saknas, ej svar	-	0
10	2 Vigselår	1973	0	1.2
		1972	1	3.8
		1971	2	5.6
		1970	3	5.8
		1969	4	6.7
		1968	5	5.2
		1967-1963	6	30.0
		1962-1958	7	16.0
		1957-1953	8	11.5
		1952-	9	13.3
		Uppgift saknas, ej svar	-	.9

Kolumn	Fråga	Svarsalternativ	Position	Frekvens
11	3 Yrke eller sysselsättning anges så noggrant som möjligt, om inte något av nedanstående alternativ är tillämpligt (om det är fråga om flera sysselsättningar anges den där större delen av inkomsten intjänas)	Man		
		Socialgrupp I	1	4.2
		Socialgrupp II	2	28.7
		Socialgrupp III	3	58.4
		Omskolning	6	.3
		Hemmamake	7	.1
		Studerande	8	3.3
		Pensionär	9	2.7
		Uppgift saknas, ej svar	0	2.2
12	Hustru	Socialgrupp I	1	.9
		Socialgrupp II	2	25.3
		Socialgrupp III	3	40.1
		Omskolning	6	.6
		Hemmamake	7	24.4
		Studerande	8	4.4
		Pensionär	9	2.4
		Uppgift saknas, ej svar	0	1.9
		13	4 Är förvärvsarbetet	Man
Heltid	1			84.0
Halvtid	2			.3
Mindre än halvtid	3			.2
Förvärvsarbete saknas	4			10.3
Uppgift saknas, ej svar	0			5.3
14	Hustru	Heltid	1	37.6
		Halvtid	2	15.1
		Mindre än halvtid	3	7.4
		Förvärvsarbete saknas	4	32.8
		Uppgift saknas, ej svar	0	7.2

Kolumn	Fråga	Svarsalternativ	Position	Frekvens		
15	5 Föreligger något/några av följande förhållanden beträffande man/hustru Man	Saknar förvärvsarbete	1	6.7		
		Planerar utbildning eller omskolning	2	.8		
		Har ej förvärvsarbetat under större delen av äktenskapet	3	.1		
		Nedsatt förvärvsförmåga på grund av varaktig sjukdom eller handikapp	4	1.9		
		Inget av dessa förhållanden föreligger	5	77.2		
		1+2	6	1.0		
		1+3	7	.1		
		1+4	8	1.5		
		2+3	9	0		
		2+4	+	.1		
		3+4	-	0		
		Annat	ostansat	.1		
		Uppgift saknas, ej svar	0	10.6		
		16	Hustru	Saknar förvärvsarbete	1	19.3
				Planerar utbildning eller omskolning	2	1.2
Har ej förvärvsarbetat under större delen av äktenskapet	3			3.5		
Nedsatt förvärvsförmåga på grund av varaktig sjukdom eller handikapp	4			1.7		
Inget av dessa förhållanden föreligger	5			49.2		
1+2	6			2.5		
1+3	7			6.3		
1+4	8			2.0		
2+3	9			.1		
2+4	+			0		
3+4	-			.1		
Annat	ostansat			1.1		
Uppgift saknas, ej svar	0			12.8		

Kolumn	Fråga	Svarsalternativ	Position	Frekvens
17	6 Nuvarande årsinkomst (härmed avses den beräknade bruttoinkomsten, d v s den inkomst som ligger till grund för rättens bedömning i underhållsfråga)	Man		
		Ingen inkomst	1	4.0
		0- 9999 kr.	2	2.5
		10000-19999 kr.	3	6.0
		20000-39999 kr.	4	55.9
		40000-59999 kr.	5	15.9
		60000-99999 kr.	6	3.3
		100000-	7	.4
		Uppgift saknas, ej svar	0	12.0
		18	Hustru	Ingen inkomst
0- 9999 kr.	2			11.8
10000-19999 kr.	3			23.7
20000-39999 kr.	4			31.3
40000-59999 kr.	5			1.4
60000-99999 kr.	6			.1
100000-	7			0
Uppgift saknas, ej svar	0			3.3
19	7 Förmögenhetsförhållanden (härmed avses den taxerade förmögenheten)	Man		
		Skulderna större än tillgångarna	1	3.7
		Ingen förmögenhet	2	46.0
		0- 24999 kr.	3	9.2
		25000- 49999 kr.	4	2.2
		50000- 99999 kr.	5	1.6
		100000-199999 kr.	6	1.0
		200000-	7	0
		Uppgift saknas, ej svar	0	36.4
		20	Hustru	Skulderna större än tillgångarna
Ingen förmögenhet	2			59.2
0- 24999 kr.	3			8.8
25000- 49999 kr.	4			1.0
50000- 99999 kr.	5			.6
100000-199999 kr.	6			.2
200000-	7			0
Uppgift saknas, ej svar	0			28.1

Kolumn	Fråga	Svarsalternativ	Position	Frekvens
21	8 a Man	All egendom är giftorättsgods	1	80.5
		All egendom är enskild	2	4.6
		En del av egendomen är giftorättsgods och en del enskild	3	1.2
		Egendomens art okänd	4	13.8
		Uppgift saknas, ej svar	0	
22	Hustru	All egendom är giftorättsgods	1	79.9
		All egendom är enskild	2	5.3
		En del av egendomen är giftorättsgods och en del enskild	3	1.1
		Egendomens art okänd	4	13.7
		Uppgift saknas, ej svar	0	
23	8 b Större delen av den enskilda egendomen är enskild på grund av Man	Äktenskapsförord	1	3.5
		Föreskrift vid gåva eller testamente	2	.2
		Förfallen dom på hemskillnad	3	1.4
		Boskillnad	4	.4
		Uppgift saknas, ej svar	0	.3
		Skall ej besvaras	9	94.2
24	Hustru	Äktenskapsförord	1	4.2
		Föreskrift vid gåva eller testamente	2	.2
		Förfallen dom på hemskillnad	3	1.4
		Boskillnad	4	.3
		Uppgift saknas, ej svar	0	.3
		Skall ej besvaras	9	93.5
25	9 a Betalas underhållsbidrag till annan än make och gemensamma barn av	Mannen	1	3.4
		Hustrun	2	.1
		Båda	3	0
		Ingendera	4	87.9
		Uppgift saknas, ej svar	0	8.6

Kolumn	Fråga	Svarsalternativ	Position	Frekvens		
26	9 b Hur stort är det månatliga beloppet (bidrag till flera personer summeras)	Man				
		0- 249 kr.	1	1.7		
		250- 499 kr.	2	.7		
		500- 999 kr.	3	.6		
		1000-1999 kr.	4	.1		
		2000-	5	0		
		Uppgift saknas, ej svar	0	9.0		
		Skall ej besvaras	9	87.9		
		27	Hustru	0- 249 kr.	1	
250- 499 kr.	2					
500- 999 kr.	3			0		
1000-1999 kr.	4					
2000-	5					
Uppgift saknas, ej svar	0			8.6		
Skall ej besvaras	9			91.4		
28	10 Vem får vårdnaden om eventuella barn (exempel: född 1960= 13 år) Antal till			Man		
				Under 3 år		
		0 barn	0	99.1		
		1 barn	1	.8		
		2 barn	2	.1		
		3 barn	3	0		
		4 -	4	0		
		Ej svar	9	0		
		29	3-6 år	0 barn	0	96.9
				1 barn	1	2.8
				2 barn	2	.3
				3 barn	3	0
				4 -	4	0
				Ej svar	9	0
		30	7-12 år	0 barn	0	96.1
1 barn	1			3.1		
2 barn	2			.8		
3 barn	3			0		
4 -	4			0		
Ej svar	9			0		
31	13-16 år	0 barn	0	97.4		
		1 barn	1	2.3		
		2 barn	2	.3		
		3 barn	3	0		
		4 -	4	0		
		Ej svar	9	0		
32	Över 16 år	0 barn	0	97.9		
		1 barn	1	1.8		
		2 barn	2	.3		
		3 barn	3	0		
		4 -	4	0		
		Ej svar	9	0		

Kolumn	Fråga	Svarsalternativ	Position	Frekvens	
33	Hustru	Under 3 år	0 barn	0	81.1
		1 barn	1	18.0	
		2 barn	2	.8	
		3 barn	3	.1	
		4 -	4	0	
		Ej svar	9	0	
34		3-6 år	0 barn	0	69.2
		1 barn	1	26.4	
		2 barn	2	4.4	
		3 barn	3	.1	
		4 -	4	0	
		Ej svar	9	0	
35		7-12 år	0 barn	0	64.9
		1 barn	1	25.7	
		2 barn	2	8.6	
		3 barn	3	.7	
		4 -	4	.1	
		Ej svar	9	0	
36		13-16 år	0 barn	0	84.4
		1 barn	1	13.2	
		2 barn	2	2.2	
		3 barn	3	.1	
		4 -	4	.1	
		Ej svar	9	0	
37		Över 16 år	0 barn	0	91.2
		1 barn	1	7.6	
		2 barn	2	1.1	
		3 barn	3	0	
		4 -	4	0	
		Ej svar	9	0	
38	11 a	Periodiskt understöd till make skall utges av	Mannen	1	29.4
		Hustrun	2	0	
		Ingendera	3	70.2	
		Uppgift saknas, ej svar	0	.4	
39	11 b	Hur stort månatligt belopp skall utgå	0- 99 kr.	1	0
		100-299 kr.	2	6.6	
		300-499 kr.	3	8.5	
		500-799 kr.	4	8.1	
		800-	5	6.3	
		Uppgift saknas, ej svar	0	.2	
		Skall ej besvaras	9	70.2	
40	11 c	Underhållsbidrag i form av engångsbelopp skall utges av	Mannen	1	.1
		Hustrun	2	.1	
		Ingendera	3	99.5	
		Uppgift saknas, ej svar	0	.3	

Kolumn	Fråga	Svarsalternativ	Position	Frekvens
41	12 a Underhållsbidrag till barn skall utges av man/hustru (avser även bidrag som utges till makens barn i tidigare gifte eller utom äktenskapet)	Endast mannen	1	69.2
		Endast hustrun	2	2.6
		Ingendera	3	5.5
		Både mannen och hustrun	4	2.4
		Uppgift saknas, ej svar	0	0
		Har inga barn	9	20.2
42	12 b Hur stort sammanlagt månatligt belopp skall utges av man/hustru (bidrag till flera barn summeras) Man	0-249 kr.	1	6.5
		250-399 kr.	2	28.4
		400-599 kr.	3	20.8
		600-999 kr.	4	14.2
		1000-	5	1.7
		Uppgift saknas, ej svar	0	.1
		Skall ej besvaras	9	28.3
		43	Hustru	0-249 kr.
250-399 kr.	2			1.8
400-599 kr.	3			.2
600-999 kr.	4			.1
1000-	5			0
Uppgift saknas, ej svar	0			0
Skall ej besvaras	9			94.8

4 Äktenskapsskillnadsmål från allmänna advokatbyråer

Detta material utgörs av 1 078 fall av gemensam ansökan om äktenskapsskillnad, som lämnats in till rätten av allmän advokatbyrå. Beträffande representativitet se vad som sagts i avsnittet Tekniska kommentarer.

Sammanfattning av frekvensfördelningar

Medianåldern för männen är 36,8 år och för kvinnorna 33,5 år. Medianvaraktigheten av äktenskapen är 10,2 år.

Ingen av kvinnorna och knappt tre procent av männen tillhör socialgrupp I. Cirka 30 procent av såväl männen som kvinnorna tillhör socialgrupp II. Nästan 60 procent av männen och 42 procent av kvinnorna tillhör socialgrupp III. Tolv procent av kvinnorna är klassificerade som hemmafruar utan socialklassbeteckning. Ett fåtal procent av både män och kvinnor är studerande respektive pensionärer, varvid bör noteras att pensionärerna inbegriper både sjuk- och ålderspensionärer.

10–15 procent av männen saknar förvärsarbete och åttio procent har heltidsarbete. Femtio procent av kvinnorna arbetar heltid, 15 procent halvtid och cirka fem procent mindre än halvtid. Ungefär 25 procent av kvinnorna har inte förvärsarbete.

Inkomstmässigt ligger typvärdena för männens del i klassen 20 000–40 000 kr. och detsamma är fallet med kvinnorna. Det bör dock observeras att uppgift om mannens inkomst saknas i drygt en fjärdedel av fallen men endast i sex procent för kvinnorna. Detta hänger sannolikt samman med att kvinnorna i stor utsträckning är de som tar kontakt med den allmänna advokatbyrån och många av dem känner ej till makens inkomstförhållanden.

Medianen visar att männen har en genomsnittsinkomst på cirka 29 600 kr., och kvinnorna på cirka 18 600 kr. Om man anger medianinkomsten för dem som har inkomst blir siffrorna något annorlunda. Sålunda blir medianinkomsten för männen 30 400 kr. och för kvinnorna 22 000 kr.

Bodelning har skett i bortemot hälften av fallen, och då giftorättsgodset delats har det vanligtvis skett genom likadelning mellan man och hustru. I de fall likadelning ej skett har i de flesta fallen större delen av giftorättsgodset tillfallit hustrun.

I de fall uppgift föreligger har vanligen hustrun tilldelats den

gemensamma bostaden — i cirka 3/4 av de fall där kunskap föreligger om vad som skett med den gemensamma bostaden. I de fall det är känt om egendomen är enskild eller giftorättsgods gäller att i 90 procent av fallen för såväl män som kvinnor all egendom är giftorättsgods, och i cirka 10 procent all egendom är enskild. Det finns något enstaka fall där egendomen delvis är giftorättsgods och delvis enskild. Den vanligaste grunden för såväl männen som kvinnorna till att egendomen är enskild är äktenskapsförord. Därnäst vanligaste grund är dom på hemskillnad.

I 83 procent av de fall där uppgift om männens förmögenhet föreligger är den noll eller också är skulderna större än tillgångarna, vilket innebär att 17 procent av de kända fallen har någon förmögenhet — de flesta ligger på en mycket liten sådan, under 25 000 kr. För kvinnorna gäller ungefär samma värden: 86 procent har ingen förmögenhet eller har skulder som överstiger tillgångarna och 14 procent har således förmögenhet, de allra flesta under 25 000 kr.

I inget fall betalar hustrun underhållsbidrag till annan än make och gemensamma barn. Männen gör det i cirka 3 procent av fallen.

Oavsett barnens ålder är det vanligast att kvinnorna får vårdnaden om dem.

Periodiskt underhållsbidrag till make utges i tre procent av fallen av mannen och i endast ett fall av hustrun. Medianstorleken på underhållsbidraget ligger på 475 kr. per månad. I 60 procent av de fall där periodiskt underhållsbidrag skall utges finns ingen bestämmelse om tidslängden utsatt annat än att det skall utgå så länge maken lever ogift. I fall där tidgräns finns bestämd är mediantiden drygt ett år, och endast i enstaka fall skall bidragets storlek ändras vid viss tidpunkt.

Underhållsbidrag i form av engångsbelopp förekommer inte i något fall.

Barnfamiljerna utgör 76 procent av samtliga fall. I 85 procent av barnfamiljerna skall mannen ensam betala underhållsbidrag till barn. I tre procent av fallen skall kvinnan ensam betala underhållsbidrag till barn, och i fyra procent av fallen skall både mannen och hustrun betala bidrag, medan i återstående åtta procent ingendera skall göra det. Månadsbeloppet som skall utges är uttryckt i mediantal för mannen 385 kr. och för kvinnan 180 kr. — endast i enstaka fall skall bidragets storlek ändras vid viss tidpunkt under bidragstiden.

Delning av giftorättsgods

I detta material har bodelning skett i nästan hälften av de 1 078 fallen. Uppgift saknas om hur giftorättsgodset delats i 27 procent (136 fall) av de fall där bodelning skett. Av de återstående 365 fallen där bodelning skett och vi känner till hur giftorättsgodset fördelats, har giftorättsgodset delats lika mellan makarna i 75 procent av fallen, i 21 procent av fallen har större delen av giftorättsgodset gått till hustrun och i 4 procent av fallen har större delen gått till mannen. Oberoende av hur man handskas med de fall där uppgift saknas, kan man konstatera att det vanligaste är

en likadelning av giftorättsgodset, och en klar antydning finns att det närmast vanligaste är att merparten går till hustrun, medan det är mindre vanligt att merparten går till mannen.

Då likadelning icke sker är fördelningen beroende av vem som får vårdnaden om barnen. Om kvinnan får vårdnaden får hon i 25 procent av fallen mera än hälften av giftorättsgodset medan då mannen får vårdnaden om barnen han i 14 procent av fallen får mera än hälften av giftorättsgodset.

Den gemensamma bostaden

I de fall där bodelning skett och där uppgift föreligger om hur man förfarit med den gemensamma bostaden, sammanlagt 403 fall utgörande 37 procent av hela materialet, gäller att i 1/4 av fallen fick mannen bostaden och i 3/4 fick hustrun bostaden (i ett par procent av fallen såldes bostaden).

Ett svagt, men dock ganska klart samband finns mellan barnantal och vem som tilldelas bostaden. I 21 procent av de fall där kvinnan tilldelats bostaden är äktenskapen barnlösa, medan i fall mannen tilldelats bostaden 31 procent var barnlösa, men samtidigt gäller, som framgår av tabell 18, att oavsett barnantal är det vanligare att kvinnan får bostaden än att mannen får den. Ju fler barn kvinnan får vårdnaden om desto större är sannolikheten att hon får bostaden.

Om mannen får vårdnad om barn får han i 68 % av fallen bostaden, om han ej får vårdnad om något barn får han i 19 % av fallen bostaden (tabell 19).

Tabell 18 Antal barn hustrun fått vårdnaden om och hur man förfarit med den gemensamma bostaden

	Bostaden till:			
	Mannen	Kvinnan	Såld	Bastal
Inget barn till kvinnan	41	56	3	116
1	23	73	4	152
2	12	87	1	106
3	8	92	0	39
4	(22)	(78)	0	9
5	0	(100)	0	1
Summa	24	74	2	403

Tabell 19 Tilldelning av bostaden då mannen får vårdnad om minst ett barn

	Bostaden till:			
	Mannen	Kvinnan	Såld	Bastal
Inget barn till mannen	19	78	2	363
Ett eller fler barn till mannen	68	33	0	40

Tabell 20 Den gemensamma bostaden var:

	Procent
Hyreslägenhet	26,7
Bostadsrättslägenhet	4,2
Fastighet (villa, egnahem)	5,6
Byggnad på ofri grund	0
Tomträtt	0,3
Annat	0,4
Uppgift saknas	52,8
Bodelning har ej skett	10,1
Bastal	1 078

Tabell 21 Bostadstyp och vem som får bostaden

	Bostaden till:			
	Mannen	Kvinnan	Såld	Bastal
Hyreslägenhet	15	85	0	271
Bostadsrätt	23	68	9	44
Villa, egnahem	66	31	3	58

Den gemensamma bostaden var, som framgår av tabell 20, i de fall uppgift finns, i största utsträckning hyreslägenhet. Om vi antar att fall då uppgift saknas respektive bodelning ej skett är fördelade på samma sätt som de fall där uppgift finns, kan vi konstatera att i bortemot 3/4 av fallen var bostaden hyreslägenhet, i 11 procent bostadsrättslägenhet och i 15 procent villa eller egnahem.

Som framgår av tabell 21 är det mycket vanligt att kvinnan får bostaden om den är en hyreslägenhet, mindre vanligt om den är en bostadsrätt och ganska ovanligt om bostaden utgörs av villa eller egnahem.

Enskild egendom

I de fall där uppgift föreligger gäller för männen att i 90 procent är all egendom giftorättsgods, och i 10 procent är all egendom enskild. Endast i ett fall utgörande mindre än en procent, är egendomen delvis giftorättsgods, delvis enskild. För kvinnornas del gäller, att av de kända fallen är i 90 procent all egendom giftorättsgods, i 10 procent enskild egendom, och på samma sätt som för männen i mindre än en procent, utgörande ett fall, delvis giftorätt och delvis enskild egendom.

I de cirka 30 fall där egendomen är enskild gäller i ungefär 2/3 av fallen att egendomen är enskild p. g. a. äktenskapsförord. Totalt finns ett fall av föreskrift vid gåva eller testamente, och några enstaka fall beroende på dom på hemskillnad eller boskillnad. Det enda dessa sifferuppgifter anger är, att i de sällsynta fall i detta material, där egendomen är enskild, finns viss variation i anledningarna till att egendomen är enskild, men det vore helt felaktigt att dra några vidare slutsatser om vanligheten av de olika anledningarna då materialets grad av representativitet sannolikt är ganska låg.

Vårdnad om barn

Av de 1 078 familjerna är 822 barnfamiljer, utgörande totalt 76 procent av fallen. Av barnfamiljerna får hustrun vårdnaden om samtliga barn i 86 procent av fallen, mannen får vårdnaden om samtliga barn i 6 procent av fallen, och barnen fördelas på man och hustru i 8 procent av fallen. Detta innebär att i 94 procent av fallen får hustrun vårdnad om minst ett barn och i 14 procent får mannen vårdnad om minst ett barn.

Uttryckt i antalet barn ser bilden något annorlunda ut: Sammanlagt finns 1 465 barn i materialet, och av dessa får hustrun vårdnaden om 90 procent och mannen om 10 procent. I de åtta procent av barnfamiljerna utgörande 68 fall, där syskonskaran delas går 88 barn till hustrun och 73 barn till mannen.

I materialet finns 109 familjer med barn under tre år (tabell 22). I 96 procent av dessa fall går vårdnaden om barnen till hustrun, och i fyra procent av fallen till mannen. I intet fall delar föräldrarna på syskonskaran.

Tabell 22 Vårdnad om barn i förhållande till barnets ålder

Vårdnadshavare	Barnets ålder				
	-3 år	3-6	7-12	13-16	16-
Mannen	4	6	7	13	17
Delat	0	2	4	3	4
Kvinnan	96	92	89	84	79
Bastal	109	330	421	189	130

I materialet finns 330 fall med barn i åldern 3-6 år. I 92 procent av fallen går samtliga barn till hustrun, i 6 procent av fallen till mannen, och i 2 procent fördelas barnen mellan makarna.

I materialet finns 421 fall med ett eller flera barn i åldern 7-12 år. I 89 procent av dessa fall går vårdnaden av samtliga barn till hustrun, i 7 procent till mannen, och i 4 procent av fallen fördelas barnen mellan föräldrarna.

I materialet finns 189 fall med barn i åldern 13-16 år. I 84 procent av dessa fall går vårdnaden av samtliga barn till hustrun, i 13 procent till mannen, och i 3 procent av fallen fördelas barnen mellan föräldrarna.

I materialet finns 130 familjer med barn över 16 år. I 79 procent av dessa tilldelas hustrun vårdnaden om samtliga barn, i 17 procent av fallen mannen och i fyra procent fördelas barnen mellan föräldrarna. Det är således större sannolikhet för att mannen får vårdnaden om barnen ju äldre de är.

Av de på heltid förvärvsarbetsande kvinnorna får 73 procent vårdnaden om ett eller flera barn. 81 procent av de på halvtid förvärvsarbetsande får vårdnaden om ett eller flera barn. 87 procent av dem som förvärvsarbetsar mindre än halvtid får vårdnaden om ett eller flera barn, medan däremot endast 63 procent av dem som ej har förvärvsarbete får vårdnaden om ett eller flera barn. Det senare låga värdet beror till största utsträckning på

Tabell 23 Ålder och vårdnad om barn i barnfamiljer

Ålder	Mannen får vårdnaden			Kvinnan får vårdnaden		
	inget barn	ett eller flera barn	bas-tal	inget barn	ett eller flera barn	bastal
20-24	95	5	21	4	96	77
25-29	90	10	160	5	95	237
30-34	86	14	210	5	95	199
35-39	89	11	175	7	93	131
40-44	77	23	107	8	92	100
45-49	83	17	83	7	93	41
50-54	89	11	37	8	92	26
55-59	93	7	15	0	100	9
60-	86	14	14	0	100	2

att det i fallen med ej förvärvsarbetande hustrur finns flera äldre kvinnor än i de fall hustrun förvärvsarbetar.

Som framgår av tabell 23 finns en klar, om än icke särskilt stark tendens till, att i de familjer där barn finns, får fäderna vårdnaden om barnen i flera fall ju högre ålder fäderna har (i åldrarna över 50 år är bastalen så små att siffrorna där är synnerligen osäkra). För kvinnornas vidkommande däremot finns knappast någon iakttagbar tendens med åldern.

Varken för männens eller kvinnornas vidkommande tycks deras respektive årsinkomst ha någon betydelse för om de får vårdnaden om barn eller ej.

Underhållsbidrag till barn

I de fall där barn finns, skall mannen ensam betala underhållsbidrag till barn i 85 procent av fallen. I 3,3 procent av fallen skall endast hustrun betala underhållsbidrag, i 7,8 procent ingen av föräldrarna och i 3,7 procent båda föräldrarna.

I 26 av de 27 fall där endast kvinnan skall betala underhållsbidrag för barn, får mannen vårdnaden om barnet eller alla barnen.

Det förefaller självklart att ju fler barn kvinnan får vårdnaden om desto större skall underhållsbidraget till barnen från mannens sida vara. Uttryckt i siffror innebär detta medianmässigt att i fall av ett barn skall 319 kr. per månad utgå, vid två barn 507 kr. och vid tre barn eller fler 660 kr. Detta kan jämföras med bidragsförskottet som vid denna tid var 263 kr. för ett barn, 526 kr. för två barn och 789 kr. för tre barn.

I de fall då mannen får vårdnaden om ett barn skall kvinnan i median till barnet betala 125 kr. (bastal 38) i underhållsbidrag och i fall av två eller flera barn 270 kr. (bastal 18).

I 10 procent av fallen är det sammanlagda underhållsbidragets storlek mindre än 250 kr., och i knappt två procent av fallen mer än 1 000 kr. För hela materialet ligger det månatliga underhållsbidraget medianmässigt på 385 kr.

Som tidigare påpekats är det relativt sällsynt att kvinnan betalar underhållsbidrag till barn, och för dessa fall ligger det månatliga medianunderhållsbidraget på 125 kr. då mannen får vårdnaden om ett barn, och på 270 kr. då mannen får vårdnaden om två eller flera barn. I hela materialet är det 178 kr.

Storleken av underhållsbidraget till barn varierar efter mannens socialklass, så att i socialklass I är medianbidraget 467 kr., i socialklass II 428 kr. och socialklass III 337 kr. Det genomsnittliga underhållsbidraget till barn från mannen är något mindre i de fall hustrun är förvärvsarbetande än då hon är hemmafru eller studerande. Skillnaderna är dock minimala. Då hustrun skall betala underhållsbidrag till barn är det under 250 kr. i 70 procent av fallen och icke i något fall överstigande 600 kr.

Några geografiska skillnader i fråga om storleken av underhållsbidraget till barn föreligger inte. För de allmänna advokatbyråer som har så många fall att det är av intresse att beräkna fördelningen, ligger medianen i klassen 250–400 kr., och inga markanta geografiska avvikelser kan skönjas.

Underhållsbidrag till make

I 31 fall – utgörande 2,9 procent – skall mannen betala periodiskt underhållsbidrag till hustrun, och i ett fall – 1 promille – skall hustrun betala periodiskt underhållsbidrag till mannen.

I högre inkomstklasser, i detta material utgörande mer än 40 000 kr. per år, är den relativa andelen män som skall betala underhållsbidrag till hustrun större. Det rör sig om cirka 10 procent av samtliga fall med högre inkomst. En viss tendens – det mycket lilla antalet fall bör dock observeras – föreligger möjligen till att ju högre inkomst man har, desto högre är underhållsbidraget.

Hustruns inkomst är genomgående mycket låg då hon får underhållsbidrag. Endast en hustru med inkomst överstigande 20 000 kr. per år får underhållsbidrag medan antalet hustrur med denna inkomstsituation i materialet i stort överstiger 42 procent.

I fall med barn (821 fall) kan bidragssidan sammanfattas på följande sätt:

Där det finns barn skall mannen betala underhåll

till både maka och barn i	2,1 procent av fallen
till endast maka i	2,3 procent av fallen och
till endast barn i	88,9 procent av fallen

På samma sätt skall kvinnan i barnfamiljerna betala underhåll

till både make och barn i 1 fall utgörande	1 promille
till endast make i	0 fall och
till endast barn i	3,2 procent av fallen

I 7,4 procent av fallen betalas inga underhållsbidrag från mannen eller kvinnan.

Man kan också formulera tendenserna sålunda, att det är vanligare med underhållsbidrag till hustrun i fall då underhållsberättigade barn inte finns. I ungefär 5 procent av dessa barnlösa familjer skall mannen betala underhållsbidrag till hustrun, medan mannen endast i 2,3 procent av barnfamiljerna skall betala underhållsbidrag till hustrun. Detta resultat sammanhänger med att en stor del av dessa fall är sådana där makarna varit gifta en längre tid, och sannolikt har uppvuxna barn. Sålunda har, i fall där mannen skall betala underhållsbidrag till kvinnan, 42 procent av äktenskapen varat 21 år eller längre tid, medan i de fall hon icke får underhåll, endast 15 procent av fallen, äktenskapet varat 21 år eller längre tid. Detta kan också uttryckas så, att i fall underhållsbidrag utgår är mannens medianålder 50 år, i övriga fall 36 år. I bidragsfallen är kvinnans medianålder 50 år och i övriga fall 33 år.

Av det lilla antalet (29) fall där mannen tillhör socialklass I skall 14 procent betala underhållsbidrag till hustrun. I socialklass II skall 4 procent betala underhållsbidrag och i socialklass III endast 2 procent.

Hustrun är hemmafru, studerande eller pensionär i 70 procent av de fall då bidrag skall utgå och förvärvsarbete i cirka 30 procent av fallen. De män som skall utge bidrag har en medianinkomst på 40 000 kr. per år, de övriga på ungefär 29 000 kr. Kvinnornas medianinkomst i de fall underhållsbidrag skall utgå ligger på drygt 2 000 kr. per år, och i övriga fall på 19 000 kr.

Frågan om hur länge underhållsbidrag skall utgå är i denna delundersökning rimligen av marginellt intresse, eftersom det är ett sådant litet antal som över huvud taget skall utge bidrag. Dock kan noteras, att variationerna är stora. I majoriteten av fallen finns ingen tidsgräns satt. Data visar att medianstorleken på underhållsbidraget rör sig om 550 kr. per månad, där ingen tidsgräns finns utsatt, medan det är 450 kr. där tidsgräns finns utsatt. Det bör dock observeras, att bastalen är mycket små — 19 respektive 12 — vilket gör att dessa sifferuppgifter måste ses som synnerligen osäkra.

I intet fall, där mannen får vårdnad om barn, skall han utge periodiskt underhållsbidrag till hustrun. Detta kan också formuleras så, att 31 av de 965 män som icke får vårdnaden om något barn, skall betala underhållsbidrag till hustrun, medan ingen av de 113 män som får vårdnaden om barn skall betala underhållsbidrag till hustrun.

Av de 31 fall där mannen skall betala underhållsbidrag till hustrun är 60 procent sådana där hustrun får vårdnad om barn och 40 procent där hustrun inte får vårdnaden om barn. Detta kan också formuleras så, att i 12 av de 301 fall där hustrun icke har vårdnaden om något barn får hon periodiskt underhållsbidrag av maken (utgörande 4 procent av 301), och i 19 av de 777 fall där hustrun får vårdnaden om barn får hon också underhållsbidrag (utgörande 2,5 procent av 777).

Frekvensfördelningar

Kolumn	Fråga	Svarsalternativ	Position	Frekvens
1-3	Allmänna Advokatbyrå nr			
4-7	Ärendets nummer			
8	1 Födelseår Man	-1954	0	0
		1953-1949	1	3.1
		1948-1944	2	18.6
		1943-1939	3	21.9
		1938-1934	4	18.0
		1933-1929	5	11.9
		1928-1924	6	9.7
		1923-1919	7	7.1
		1918-1914	8	4.3
		1913-	9	5.4
		Uppgift saknas, ej svar	-	0
9	Hustru	-1954	0	0
		1953-1949	1	9.9
		1948-1944	2	25.1
		1943-1939	3	21.2
		1938-1934	4	13.3
		1933-1929	5	10.9
		1928-1924	6	7.2
		1923-1919	7	6.0
		1918-1914	8	3.3
		1913-	9	3.1
		Uppgift saknas, ej svar	-	0
10	2 Vigselår	1973	0	0.2
		1972	1	0.8
		1971	2	3.2
		1970	3	5.4
		1969	4	6.2
		1968	5	6.5
		1967-1963	6	28.1
		1962-1958	7	19.7
		1957-1953	8	11.7
		1952-	9	15.9
		Uppgift saknas, ej svar	-	2.3
11	3 Yrke eller sysselsättning anges så noggrant som möjligt, om inte något av nedanstående alter- nativ är tillämpligt (om det är fråga om flera sysselsättningar anges den där större delen av inkomsten intjänas)			
	Man	Socialgrupp I	1	2.7
		Socialgrupp II	2	29.5
		Socialgrupp III	3	56.5
		Omskolning	6	.1
		Hemmamake	7	0
		Studerande	8	3.2
		Pensionär	9	4.5
		Uppgift saknas, ej svar	0	3.4

Kolumn	Fråga	Svarsalternativ	Position	Frekvens
12	Hustru	Socialgrupp I	1	0.6
		Socialgrupp II	2	31.0
		Socialgrupp III	3	41.7
		Omskolning	6	0.9
		Hemmake	7	11.6
		Studerande	8	6.8
		Pensionär	9	4.0
		Uppgift saknas, ej svar	0	3.4
		13	4 Är förvärsarbetet Man	Heltid
Halvtid	2			.1
Mindre än halvtid	3			.3
Förvärsarbete saknas	4			11.1
Uppgift saknas, ej svar	0			12.1
14	Hustru			Heltid
		Halvtid	2	13.5
		Mindre än halvtid	3	3.6
		Förvärsarbete saknas	4	22.8
		Uppgift saknas, ej svar	0	10.5
		15	5 Föreligger något/ några av följande förhållanden be- träffande man/ hustru Man	Saknar förvärsarbete
Planerar utbildning eller omskolning	2			.5
Har ej förvärsarbetat under större delen av äktenskapet	3			.2
Nedsatt förvärsförmåga på grund av varaktig sjukdom eller handikapp	4			1.3
Inget av dessa förhål- landen föreligger	5			73.7
1+2	6			.2
1+3	7			.2
1+4	8			3.1
2+3	9			0
2+4	+			0
3+4	-			0
Annat	ostansat			.1
Uppgift saknas, ej svar	0			13.7

Kolumn	Fråga	Svarsalternativ	Position	Frekvens		
16	Hustru	Saknar förvärvsarbete	1	15.1		
		Planerar utbildning eller omskolning	2	.9		
		Har ej förvärvsarbetat under större delen av äktenskapet	3	3.2		
		Nedsatt förvärvsförmåga på grund av varaktig sjukdom eller handikapp	4	.8		
		Inget av dessa förhållanden föreligger	5	55.5		
		1+2	6	1.0		
		1+3	7	2.2		
		1+4	8	2.4		
		2+3	9	.2		
		2+4	+	0		
		3+4	-	0		
		Annat	ostansat	.9		
		Uppgift saknas, ej svar	0	17.6		
17	6 Nuvarande årsinkomst (härmed avses den beräknade bruttoinkomsten, d v s den inkomst som ligger till grund för rättens bedömning i underhållsfråga)	Man				
		Ingen inkomst	1	3.6		
		0— 9999 kr.	2	3.0		
		10000—19999 kr.	3	6.8		
		20000—39999 kr.	4	47.3		
		40000—59999 kr.	5	9.4		
		60000—99999 kr.	6	2.0		
		100000—	7	.1		
		Uppgift saknas, ej svar	0	27.8		
		18	Hustru	Ingen inkomst	1	15.6
0— 9999 kr.	2			9.4		
10000—19999 kr.	3			24.9		
20000—39999 kr.	4			42.2		
40000—59999 kr.	5			.6		
60000—99999 kr.	6			.1		
100000—	7			0		
Uppgift saknas, ej svar	0			7.2		
19	7 Har bodelning skett			Ja	1	46.5
				Nej	2	10.4
		Uppgift saknas, ej svar	0	43.1		

Kolumn	Fråga	Svarsalternativ	Position	Frekvens
20	8 Hur har giftorätts- godset delats	Lika mellan man/hustru	1	25.3
		Större delen till mannen	2	1.5
		Större delen till hustrun	3	7.1
		Uppgift saknas, ej svar	0	55.8
		Bodelning har ej skett	9	10.4
21	9 Den gemensamma bostaden tilldelades	Mannen	1	9.0
		Hustrun	2	27.6
		Såldes	3	.8
		Uppgift saknas, ej svar	0	52.2
		Bodelning har ej skett	9	10.4
22	10 Den gemensamma bostaden var	Hyreslägenhet	1	26.7
		Bostadsrättslägenhet	2	4.2
		Fastighet (villa, egna- hem)	3	5.6
		Byggnad på ofri grund	4	0
		Tomträtt	5	.3
		Annat	6	.4
		Uppgift saknas, ej svar	0	52.8
		Bodelning har ej skett	9	10.1
23	11 a Man	All egendom är gifto- rättsgods	1	23.1
		All egendom är enskild	2	2.5
		Egendomen delvis gifto- rättsgods och delvis enskild	3	.1
		Egendomens art okänd	4	23.3
		Uppgift saknas, ej svar	0	4.7
		Bodelning har skett	9	46.3
24	Hustru	All egendom är gifto- rättsgods	1	22.9
		All egendom är enskild	2	2.7
		Egendomen delvis gifto- rättsgods och delvis enskild	3	.1
		Egendomens art okänd	4	23.3
		Uppgift saknas, ej svar	0	4.7
		Bodelning har skett	9	46.3

Kolumn	Fråga	Svarsalternativ	Position	Frekvens		
25	11 b Större delen av den enskilda egen- domen är enskild på grund av Man	Äktenskapsförord	1	1.6		
		Föreskrift vid gåva eller testamente	2	0		
		Dom på hemskillnad	3	0.8		
		Boskillnad	4	0.2		
		Uppgift saknas, ej svar	0	4.8		
		Bodelning har skett	9	92.6		
26	Hustru	Äktenskapsförord	1	1.7		
		Föreskrift vid gåva eller testamente	2	.1		
		Dom på hemskillnad	3	.8		
		Boskillnad	4	.2		
		Uppgift saknas, ej svar	0	4.8		
		Bodelning har skett	9	92.4		
27	12 Förmögenhetsförhål- landen (härmed avses den taxerade förmö- genheten) Man	Skulderna större än till- gångarna	1	3.3		
		Ingen förmögenhet	2	41.7		
		0— 24999 kr.	3	6.3		
		25000— 49999 kr.	4	1.7		
		50000— 99999 kr.	5	.7		
		100000—199999 kr.	6	0		
		200000—	7	.2		
		Uppgift saknas, ej svar	0	46.1		
		28	Hustru	Skulderna större än till- gångarna	1	1.5
				Ingen förmögenhet	2	55.6
0— 24999 kr.	3			7.3		
25000— 49999 kr.	4			1.2		
50000— 99999 kr.	5			.5		
100000—199999 kr.	6			0		
200000—	7			.1		
Uppgift saknas, ej svar	0			33.9		
29	13 a Betalas underhålls- bidrag till annan än make och ge- mensamma barn av			Mannen	1	2.9
		Hustrun	2	0		
		Båda	3	0		
		Ingendera	4	87.8		
		Uppgift saknas, ej svar	0	9.4		

Kolumn	Fråga	Svarsalternativ	Position	Frekvens
30	13 b Hur stort är det månatliga beloppet (bidrag till flera personer summeras) Man	0– 249 kr. 250– 499 kr. 500– 999 kr. 1000–1999 kr. 2000– Uppgift saknas, ej svar Skall ej besvaras	1 2 3 4 5 0 9	1.1 1.1 .3 0 0 9.7 87.8
31	Hustru	0– 249 kr. 250– 499 kr. 500– 999 kr. 1000–1999 kr. 2000– Uppgift saknas, ej svar Skall ej besvaras	1 2 3 4 5 0 9	0 0 0 0 0 9.4 90.6
32	14 Vem får vårdnaden om eventuella barn (exempel: född 1960= 13 år) Antal till Man Under 3 år	0 barn 1 barn 2 barn 3 barn 4 – Ej svar	0 1 2 3 4 9	99.6 .3 .1 0 0 0
33	3–6 år	0 barn 1 barn 2 barn 3 barn 4 – Ej svar	0 1 2 3 4 9	97.6 2.3 .1 0 0 0
34	7–12 år	0 barn 1 barn 2 barn 3 barn 4 – Ej svar	0 1 2 3 4 9	95.8 3.3 .8 0 0 0
35	13–16 år	0 barn 1 barn 2 barn 3 barn 4 – Ej svar	0 1 2 3 4 9	97.2 2.4 .4 0 0 0
36	Över 16 år	0 barn 1 barn 2 barn 3 barn 4 – Ej svar	0 1 2 3 4 9	97.5 2.3 .2 0 0 0

Kolumn	Fråga	Svarsalternativ	Position	Frekvens	
37	Hustru	Under 3 år	0 barn	0	90.3
		1 barn	1	9.4	
		2 barn	2	.4	
		3 barn	3	0	
		4 -	4	0	
		Ej svar	9	0	
38		3-6 år	0 barn	0	71.2
		1 barn	1	24.0	
		2 barn	2	4.8	
		3 barn	3	0	
		4 -	4	0	
		Ej svar	9	0	
39		7-12 år	0 barn	0	63.7
		1 barn	1	25.1	
		2 barn	2	10.2	
		3 barn	3	.7	
		4 -	4	.2	
		Ej svar	9	0	
40		13-16 år	0 barn	0	84.8
		1 barn	1	12.7	
		2 barn	2	2.3	
		3 barn	3	.2	
		4 -	4	0	
		Ej svar	9	0	
41		Över 16 år	0 barn	0	90.0
		1 barn	1	8.2	
		2 barn	2	1.9	
		3 barn	3	0	
		4 -	4	0	
		Ej svar	9	0	
42	15 a	Periodiskt underhålls- bidrag till make skall utges av	Mannen	1	2.9
		Hustrun	2	.1	
		Ingendera	3	96.4	
		Uppgift saknas, ej svar	0	.6	
43	15 b	Hur stort månat- ligt belopp skall utgå	0- 99 kr.	1	.4
		100-299 kr.	2	.3	
		300-499 kr.	3	.8	
		500-799 kr.	4	.6	
		800-	5	.7	
		Uppgift saknas, ej svar	0	.7	
		Skall ej besvaras	9	96.4	
44	15 c	Underhållsbidrag i form av engångs- belopp skall utges av	Mannen	1	
		Hustrun	2		
		Ingendera	3	99.4	
		Uppgift saknas, ej svar	0	.6	

Kolumn	Fråga	Svarsalternativ	Position	Frekvens		
45	16 Hur länge skall periodiskt bidrag utgå under	Kortare tid än 1 år	1	.5		
		1- 2 år	2	.3		
		3- 5 år	3	.3		
		6-10 år	4	0		
		Längre tid än 10 år	5	.2		
		Ingen annan tidsgräns än så länge maken lever ogift	6	1.8		
		Uppgift saknas, ej svar	0	.6		
		Skall ej besvaras	9	96.4		
		46	17 Skall bidragets storlek ändras vid viss tidpunkt under bidragstiden	Nej	2	2.5
Bidraget sänks med mindre än hälften av det först utgående beloppet	3			0		
Bidraget sänks med hälften eller mer av det först utgående beloppet	4			.4		
Bidraget höjs med mindre än hälften av det först utgående beloppet	5			.1		
Bidraget höjs med hälften eller mer av det först utgående beloppet	6			0		
Uppgift saknas, ej svar	0			.6		
Skall ej besvaras	9			96.4		
47	18 a Underhållsbidrag till barn skall utges av man/hustru			Endast mannen	1	64.9
				Endast hustrun	2	2.5
		Ingendera	3	5.9		
		Både mannen och hustrun	4	2.8		
		Uppgift saknas, ej svar	0	0		
		Har inga barn	9	23.8		
48	18 b Hur stort sammanlagt månatligt belopp skall utges av man/hustru (bidrag till flera barn summeras) Man	Under 249 kr.	1	6.7		
		250-399 kr.	2	30.1		
		400-599 kr.	3	17.5		
		600-999 kr.	4	12.1		
		1000-	5	1.2		
		Uppgift saknas, ej svar	0	.1		
		0 barn	9	32.4		

Kolumn	Fråga	Svarsalternativ	Position	Frekvens
49	Hustru	Under 249 kr.	1	3.7
		250-399 kr.	2	1.3
		400-599 kr.	3	.3
		600-999 kr.	4	0
		1000-	5	0
		Uppgift saknas, ej svar	0	0
		0 barn	9	94.7
50	19 Skall bidragets storlek ändras vid viss tidpunkt under bidragstiden	Nej	2	69.4
		Bidraget sänks med mindre än hälften av det först utgående beloppet	3	.2
		Bidraget sänks med hälften eller mer av det först utgående beloppet	4	.2
		Bidraget höjs med mindre än hälften av det först utgående beloppet	5	4
		Bidraget höjs med hälften eller mer av det först utgående beloppet	6	0
		Uppgift saknas, ej svar	0	0
		0 barn	9	29.9
		51	20 Begärs förordnande om rätt för man/hustru till familjepension enligt allmänna pensionsreglementet	För mannen
För hustrun	2			6
För ingendera	3			98.7
Uppgift saknas, ej svar	0			.7

Några jämförelser

Antal barn, ålder m. m.

Vissa av de s. k. bakgrundskaraktistika kan lämpa sig för en jämförelse mellan de fyra delmaterialen. Vissa andra är mindre lämpade beroende på det ibland mycket stora interna bortfallet, dvs. tingsrätten eller advokatbyrån saknar uppgift (vanligtvis av den orsaken att parterna inte fört in uppgiften i målet).

Antal barn

Som framgår av tabell 24 förekommer en del skillnader i barnantal mellan de fyra materialen. Oavsett om man medräknat de barnlösa eller ej finner man att det finns något fler barn i tingsrättsfallen än i fallen från advokatbyråerna. Några stora skillnader är det dock inte fråga om. Skillnaden kan hänga samman med att tingsrättsfallen kan vara tvistiga medan de senare avser gemensam ansökan. I material A och B är mannen respektive kvinnan genomsnittligt äldre än i material C, vilket också kan utgöra en förklaring till skillnader i barnantal.

En jämförelse med antal barn i samtliga skilsmässofall (tabell 24) visar att alla de fyra delmaterialen har en överrepresentation av barnfamiljer. Median för hela riket under 1973 låg på 1,11 medan de två tingsrättsmaterialen låg runt 1,6 – i genomsnitt ett halvt barn mera. En ganska stor del av denna skillnad beror på att i riksmaterialet fanns avsevärt fler

Tabell 24 Antal barn i materialen A–D och i alla skilsmässofall 1973

	A	B	C	D	1973 ¹
0 barn	18	20	20	24	31
Ett barn	28	28	34	32	31
Två barn	31	33	34	32	27
Tre barn	16	14	10	10	8
Fyra barn	5	4	2	2	2
Fem barn	1	1	1	–	0,5
Sex barn	1	1	–	0	0,1
Sju barn	–	0	–	0	–
Bastal	1 203	1 764	1 440	1 078	16 292
Median	1,64	1,57	1,40	1,33	1,11

¹ Källa: Befolkningsförändringar 1973, del 3 tabell 5.22.

Fördelning då de barnlösa bortsorteras

	A	B	C	D	1973
Ett barn	35	35	41	41	45
Två barn	38	41	42	43	40
Tre barn	19	17	13	13	12
Fyra barn	6	5	3	3	3
Fem barn	2	2	1	—	1
Sex barn	1	1	—	0	0,1
Sju barn	—	0	—	0	—
Bastal	992	1 420	1 147	822	11 263
Median	1,92	1,87	1,70	1,70	1,62

barnlösa; om dessa ej medräknas blir skillnaden inte så stor. Det är helt rimligt att tingsrättsfallen skall ha en överrepresentation av barnfamiljer då ju tvisten inte sällan gäller vårdnad eller underhåll till barn.

Ålder och äktenskapets varaktighet

Några större skillnader i materialens ålderssammansättning föreligger inte. Man kan dock notera att genomsnittligt har material C de yngsta makarna och de kortaste äktenskapen — nio år i median mot övriga äktenskap som varat ungefär tio år i median.

Makarna i hemskillnadsfallen från tingsrätterna — material A — är genomsnittligt äldst trots att äktenskapets varaktighet är densamma som i material B och D.

Socialklass och förvärsarbete

Inga skillnader föreligger mellan de fyra materialen vad beträffar socialklassstillhörigheten. I ett avseende finns dock en klar skillnad: de två äktenskapsskillnadsmaterialen har något mindre andel hemmafruar än de två hemskillnadsmaterialen — särskilt stor är skillnaden mellan de två materialen från allmänna advokatbyråerna där C har 24 procent hemmafruar och D har 12 procent hemmafruar (en skillnad som inte rimligen beror på skillnader i bortfall).

Material D — äktenskapsskillnadsmaterial från de allmänna advokatbyråerna — uppvisar en mycket hög andel kvinnor som förvärsarbetar på heltid.

Båda dessa två typer av skillnader hänger sannolikt samman med att många av kvinnorna har skaffat sig ett arbete i samband med skilsmässan vilket tyder på att hemskillnadstiden inte bara är en betänketid utan också en omställningsperiod.

Inkomst och förmögenhet

De fyra materialen skiljer sig inte från varandra vad gäller männens inkomst medan (som följd av vad ovan nämnts) genomsnittsinkomsten för de kvinnor som har inkomst är högst i material D.

Beträffande förmögenhet skiljer sig de fyra materialen inte från varandra.

Twisten

Som framgår av tabell 25 föreligger, när målet avgörs av tingsrätten, ingen tvist i nästan hälften av fallen (cirka 43 respektive cirka 46 procent).

Märk dock att tvist i annan fråga än om vårdnad, underhåll och skadestånd inte redovisas i undersökningen. I båda tingsrättsmaterialen är barnens underhåll den fråga som parterna oftast är oense om, nämligen i 43–44 procent av fallen. I hemskillnadsmaterialet gäller tvisten i vart fjärde fall underhåll till make – en fråga som i mycket mindre utsträckning är föremål för rättens prövning i äktenskapsskillnadsfallen. Hemskillnadstiden ses tydligen i de flesta fall som en omställningsperiod, som ibland kan utsträckas någon tid efter äktenskapets upplösning.

Tabell 25 Twistefrågor i tingsrättsmaterialen

Twisten har gällt	Mtrl A	Mtrl B
Vårdnadsfråga	5,1	5,2
Underhåll t barn	43,4	43,8
Underhåll t make	23,9	10,1
Skadestånd	–	0,5
Ingen tvist	42,7	46,1

I material B har skadeståndsfrågan varit tvistig i några få fall men det bör observeras att skadestånd utdömts i 1,6 procent av fallen (28 fall).

Vårdnad om barn

Som framgår av tabell 26 (och av redovisningarna i de olika avsnitten) är överensstämmelsen mellan de fyra materialen mycket god vad beträffar fördelningen av barnen i hem- och äktenskapsskillnadsfallen. I mellan 81 och 86 procent av fallen går det enda eller alla barnen till kvinnan, i fem till tio procent av fallen går det enda eller alla barnen till mannen och i åtta till nio procent fördelas barnen mellan makarna.

Om man i stället för att se på skillnadsmålen som fall betraktar barnen som enheter blir fördelningen som i tabell 27. Där framgår att mellan 10 och 14 procent av barnen går till fadern medan mellan 86 och 90 procent går till modern.

Man kan möjligen säga att ett av materialen är något avvikande från de övriga tre: äktenskapsskillnadsmaterialet (B). Där finns den största andelen fall med barn som tilldelas fadern.

Tabell 26 Hur fördelas barnen i barnfamiljerna mellan föräldrarna?

Material	Modern	Skaran delas	Fadern
A	84	9	7
B	81	9	10
C	86	8	5
D	86	8	6

Tabell 27 Hur fördelas barnen mellan föräldrarna?

Material	Andel barn till	
	Modern	Fadern
A	89	11
B	86	14
C	90	10
D	90	10

Tabell 28 visar en sammanställning av hur barnen i olika åldersklasser i barnfamiljerna (med familjer som enhet) fördelas mellan föräldrarna. Vi finner även här en stor samstämmighet mellan de fyra materialen och att material B (tingsrätternas äktenskapsskillnadsmål) avviker något från de andra tre materialen. I material B finns något fler fall där barnen går till fadern än i de andra materialen. Dock gäller för samtliga material och alla åldrar att i en klar majoritet av fallen (aldrig understigande 76 procent) modern får vårdnaden om samtliga barn. Med stigande ålder på barnet tycks sannolikheten vara större att fadern skall få vårdnaden. Det förefaller som om fadern ytterst sällan får vårdnaden om barn i skolans lågstadium och barn som är ännu yngre, medan han i något större utsträckning får vårdnaden om äldre barn.

Tabell 28 Andel fall där barn tilldelats mannen (inom parentes fall där barnen fördelats mellan föräldrarna) i relation till barnens ålder

Material	-3 år	3-6	7-12	13-16	16
A	4 (1)	7 (2)	10 (4)	14 (4)	18 (1)
B	7 (0)	10 (2)	12 (4)	16 (2)	20 (4)
C	1 (4)	7 (2)	8 (2)	14 (1)	16 (4)
D	4 (0)	6 (2)	7 (4)	13 (3)	17 (4)

Det görs ibland gällande att tingsrätterna i de större städerna skulle vara mer benägna än annorstädes att ge fadern vårdnaden om barnen. Som framgår av tabell 29 tycks detta inte vara förhållandet. Vi finner där snarare en tendens till att i de tre storstäderna andelen fall där fadern får vårdnaden är lägre än i övriga landet. Det bör dock observeras att tabell 29 bygger på samtliga fall i material B, således även de fall där vårdnadsfrågan inte är tvistig utan rätten endast fastställer vad parterna kommit överens om.

Tabell 29 Vårdnad om barn i tingsrätternas äktenskapsskillnadsfall

	Modern	Delat	Fadern
Stockholm	87	3	10
Göteborg	84	8	9
Malmö	86	6	8
Övriga landet	80	10	10

Tabell 30 Vårdnad om barn i tingsrätternas äktenskapsskillnadsfall då tvisten gällt vårdnad

	Modern	Delat	Fadern	Bastal
Tvisten gällt vårdnad	74	16	10	90
Övriga tvister	82	10	9	774
Ingen tvist	83	6	10	548

Vi har (som framgår av tabell 30) differentierat material B så att vi skiljer mellan tre principfall: då tvisten gäller vårdnadsfråga, då tvist finns av annan eller andra orsaker och då ingen tvist föreligger. Vi finner då att domstolarna under andra halvåret 1973 haft endast 90 vårdnadstvister att ta ställning till. De har härvid givit modern ensam vårdnaden om barnet eller barnen i 74 procent av fallen och fadern i 10 procent medan i återstående 16 procent barnen fördelas mellan föräldrarna. Således finner vi att domstolarna är något mera "radikala" än vad föräldrarna är då de själva fattar beslut och domstolarna enbart fastställer föräldrarnas beslut.

Tabell 31 Hur fördelas barnen mellan föräldrarna då tvisten gällt vårdnad i tingsrätternas äktenskapsskillnadsfall?

	Modern	Fadern	Bastal
Tvisten gällt vårdnad	80	20	179
Övriga tvister	86	14	1 652
Ingen tvist	85	15	886

I tabell 31 har vi tagit barnen som enhet och inte som i tabell 30 skilsmässofallen. Vi finner då att i dessa 90 skilsmässofall finns 179 barn och av dessa har modern fått vårdnaden om 80 procent och fadern fått vårdnaden om 20 procent.

Eftersom antalet tvistiga mål per år är mycket litet bör man också vara försiktig med att uttala sig om tendenser på olika orter. Sålunda har de flesta tingsrätter inte mer än högst ett fall per år där tvist i vårdnadsfrågan föreligger. De större domstolarna har fler fall men inte ens i Stockholm är antalet fall under andra halvåret 1973 större än nio. Malmö har ett fall och Göteborg ett.

Underhållsbidrag till barn

Som framgår av tabell 32 finns inga större skillnader mellan de fyra materialen när det gäller frågan vem av föräldrarna som skall betala underhållsbidrag till barnen. Det är knappast heller att vänta med tanke på att i stort sett inga skillnader föreligger vad beträffar vårdnadsfrågan.

Tabell 33 tar upp underhållsbidragens storlek i medianer i de fyra materialen i relation till det antal barn som andra maken får vårdnaden om. Vi ser av denna tabell att i äktenskapsskillnadsfallen från tingsrätterna beloppet är något större än i hemskillnadsfallen medan förhållandet är

Tabell 32 Underhållsbidrag till barn

Material	Mannen	Kvinnan	Båda	Ingen
A	83	4	4	9
B	80	5	4	10
C	87	3	3	7
D	85	3	4	8

Tabell 33 Underhållsbidrag i kronor till barn som kvinnan respektive mannen fått vårdnaden om i relation till antalet barn. Medianer

Material	Antal barn t kvinnan				Antal barn t mannen	
	1	2	3	4-	1	2-
A	305	457	569	690	155	188
B	305	499	610	711	151	213
C	325	531	688	600	169	277
D	319	507	660		125	270
Bidragförskott- skulle ge	263	526	789	minst 1 052	263	minst 526

i stort sett omvänt för fallen från de allmänna advokatbyråerna. Några större skillnader är det dock inte fråga om.

En tendens tycks finnas till större belopp i materialen från advokatbyråerna jämfört med dem från tingsrätterna — detta visar sig när man jämför hemskillnadsmaterialen (A och C) med varandra och äktenskaps-skillnadsmaterialen (B och D) med varandra.

Vi kan notera att medianbeloppen för männens vidkommande då kvinnan får vårdnaden om ett barn ligger något högre än bidragförskottet medan nästan alla andra medianbelopp ligger under eller avsevärt under vad bidragförskottet skulle ge. Detta gäller i synnerhet för de belopp kvinnorna skall betala för de barn männen får vårdnaden om — där rör det sig om ungefär halva beloppen. Det bör här noteras att vi jämfört medianbeloppen med bidragförskotten vilket innebär att bidragsbeloppet i mera än hälften av de flesta delmaterial något eller avsevärt understiger bidragförskottsbeloppet.

Underhållsbidrag till make

I material A, B och C finns intet fall där kvinnan skall ge periodiskt underhållsbidrag till mannen — i material D (äktenskapsskillnadsfall från allmänna advokatbyråerna) finns ett fall.

De fyra materialen skiljer sig avsevärt beträffande andelen fall där mannen skall ge kvinnan periodiskt underhållsbidrag (tabell 34). Vid jämförelse av de två hemskillnadsmaterialen finner vi att det i tingsrätts-materialet finns fler fall där mannen skall betala underhållsbidrag — 42 procent av männen mot 30 procent i advokatbyråmaterialet. Samma typ

av skillnad finner vi mellan de två äktenskapsskillnadsmaterialen — i tingsrättsmaterialet är andelen 15 procent och i advokatbyråmaterialet endast tre procent. Man bör dock inte dra den slutsatsen att det lönar sig för kvinnan att få frågan om det skall utgå underhållsbidrag eller inte prövad av domstol. Dels är de två typerna av material mycket olika dels gäller de tvistiga målen inte enbart underhåll till make och dels kan materialen från de allmänna advokatbyråerna inte sägas vara representativa.

Tabell 34 Periodiskt underhållsbidrag till make skall utges av

	Mannen	Kvinnan	Ingendera
A	42	0	58
B	15	0	85
C	30	0	70
D	3	(1 fall)	97

Underhållsbidragens storlek varierar inte nämnvärt mellan de fyra materialen. Vid jämförelse mellan de två hemskillnadsmaterialen finner vi att material C har något högre medianbelopp än material A (493 kr. respektive 440 kr.). Spridningen kring medianen är i båda materialen ganska stor och de skiljer sig inte från varandra i typ av spridning. Vid jämförelse mellan de två äktenskapsskillnadsmaterialen finner man att de två medianbeloppen är på praktiskt taget samma nivå — 483 kr. per månad för material B och 470 kr. för material D. Det bör dock observeras att bastalet för material D är litet. Vid jämförelse mellan tingsrättsmaterialet finner vi att beloppet är något högre vid äktenskapsskillnad än vid hemskillnad medan förhållandet är omvänt beträffande advokatbyråmaterialet, där skillnaden dock inte är så stor.

För de två äktenskapsskillnadsmaterialen finns uppgifter om hur länge det periodiska underhållsbidraget skall utgå. I tingsrättsmaterialet har i ungefär 40 procent av fallen ingen tidsgräns utsatts och i de 60 procent av fallen då bidraget tidsbegränsats är 75 procent begränsade att gälla högst två år. I advokatbyråmaterialet däremot finns i ungefär 60 procent av fallen ingen tidsgräns utsatt och i de fall bidraget tidsbegränsats är gränsen högst två år i 60 procent av fallen. Om de två materialen vore helt jämförbara skulle man kunna säga att i dessa fall överenskommelse utan tvist genomsnittligt är till fördel för kvinnan men materialens beskaffenhet tillåter oss inte att dra den slutsatsen.

III

Sammanboende ogifta förr och nu

Ulla Jergeby
Agnethe Nordlund
Jan Trost

Innehåll

Kapitel 1 <i>Inledning</i>	125
1.1 Kort historik över civiläktenskapets införande	128
1.2 Äktenskapslagen	132
1.2.1 Trolovning	132
1.2.2 Äktenskapshinder	132
1.2.3 Hindersprövning och ingång av äktenskap	133
Kapitel 2 <i>Aktuella studier av sammanboende ogifta</i>	135
2.1 Amerikanska undersökningar	135
2.1.1 Groves konferens	135
2.1.2 Eleanor Macklin: "Heterosexual cohabitation among unmarried students"	138
2.1.3 Judith Lyness, Milton Lipetz & David Keith: "Living together: An alternative to marriage"	139
2.1.4 Dan J. Peterman, Carl A. Ridley & Scott M. Andersson: "A Comparison of Cohabiting and Noncohabiting College Students"	141
2.1.5 George Thorman: Cohabitation: A report on the married-unmarried life-style	142
2.2 Danska undersökningar	143
2.2.1 Inger Koch-Nielsen: Ægteskabet i statistisk og sociologisk belysning	143
2.2.2 I. M. Pedersen: Ægteskab	144
2.2.3 Alfred Lieck: Papirløse ægteskaber belyst ud fra mødrehjælpens erfaringer	145
2.3 Svenska undersökningar	145
2.3.1 Astrid Näsholm: "Sammanboende gifta och sammanboende ogifta"	145
2.3.2 Lena Alnebring: "Sammanboende ogifta"	147
2.3.3 Jan Trost: "En undersökning av allmänhetens inställning i några familjeekonomiska frågor"	152
2.3.4 Agneta Claesson, Ragna Lindgren & Göran Lindh: "Samvetsäktenskapet och juridiken"	152
2.3.5 Britta Holmbeck: "Giftermålens och skilsmässornas utveckling efter 1950"	155

2.4	Bearbetning av material	159
2.4.1	"Vi Föräldrar"-undersökningen	159
2.4.2	"Studenter och försvar"	162
2.4.3	"Han, hon, ungarna och jobbet"	164
2.4.4	"KA 5 undersökningarna"	167
	Kapitel 3 <i>Avslutande kommentar</i>	168
	<i>Litteratur</i>	170

1 Inledning

Föreliggande arbete är avsett att vara en sammanställning av vad som hittills är känt inom ämnet "sammanboende ogifta".

Rapporten inleds med en kort historisk översikt över hur det sett ut i Sverige kring sekelskiftet och därefter. Det finns inte några direkta studier över ämnet men inom folklivsforskningen har man uppmärksammat fenomenet en del. Vi är medvetna om att det finns stora luckor i beskrivningen och detta beror på att vi inte kunnat finna fler beskrivningar. Det är uppenbart att det saknas såväl sammanställningar av den offentliga debatten om olika samlevnadsformer, som beskrivningar av faktiska förhållanden.

Rapporten innehåller också en statistisk översikt dels över giftermålsfrekvensens fluktuationer, dels över frekvensen av utom äktenskapet födda barn. Båda dessa variabler anser vi vara indikatorer på förekomsten av sammanboende ogifta i ett samhälle. En viss indikator är också debatten kring civiläktenskapets införande i Sverige 1908.

Undersökningar som direkt avser att beskriva förekomsten och arten av sammanboende ogifta har dock saknats fram till senare år, då i första hand amerikanska samhällsvetare blivit intresserade av fenomenet. Kulturella skillnader samt, inte minst, skillnader i definitionen av begreppet "sammanboende ogifta" innebär att jämförelser mellan resultaten av dessa undersökningar och svenska förhållanden blir svåra att göra.

I Sverige har några undersökningar utförts och resultaten redovisas nedan. Dessa undersökningar och den beskrivning av civilståndsutvecklingen i Sverige sedan 1950 som Holmbeck (1974) ger tyder på att stora förändringar mot ett ökat sammanboende utan giftermål har ägt rum i vårt land under de senaste 5–10 åren. För att kunna förklara denna utveckling, och inte minst för att kunna göra rimliga förutsägelser om den framtida utvecklingen, behöver vi ökad kunskap dels om de ogifta sammanboendes egna motiv för sitt val av samlevnadsform, dels om den historiska utveckling som fört fram till dagens situation.

På grund av att svenskarna och den svenska bygdelagen kristnades så sent har hedniska sedvänjor i många fall bevarats i landskapslagarnas äldsta skick. Detta gällde även formerna för äktenskapets ingående. Först genom 1734 års lag blev kyrklig vigsel den enda lagligt accepterade formen för äktenskapsbildning (Hafström 1967, s. 19 o. 20). Förmodligen förekom dock andra samlevnadsformer, och som vi senare skall se

kunde man i undantagsfall jämställa "ofullkomnade äktenskap" med de lagliga äktenskapen. Hellspong och Löfgren (1972) skildrar i sin översikt över svenska samhällstyper och livsformer från medeltid till nutid, olika samlevnadsformer på landsbygden och i staden, främst vid sekelskiftet och däromkring. Bland annat nämns att antalet utomäktenskapligt födda barn ökat markant under senare delen av 1800-talet. 1750 föddes 2,5 % av alla barn utanför äktenskapet, år 1850 hade denna siffra stigit till 9 % och år 1910 till 15 %. Löfgren (1972) redovisar länsvis antalet levande födda barn i Sverige i medeltal för åren 1901–1910. Områden med högt antal utomäktenskapliga födslar sammanfaller med de landsbygdsdistrikt som drog till sig arbetare, ofta skogsområden där den huvudsakliga sysselsättningen var skogsavverkning och sågverksarbete. Även i bygder med ett omfattande landsbygdsproletariat var de utomäktenskapliga barnen många. Undantagna från detta är Jönköpings och Västerbottens län som båda visar låga siffror. I båda dessa län förekom starka frikyrkoströmningar.

Både bland landsbygdens jordbruksarbetare och i de nya industrimiljöerna kring sågverk och fabriker blev äktenskapet inte längre en lika självklar institution som tidigare. Samboende utan vigsel tycks ha varit vanligt bland skogshuggare och industriarbetare. Ännu på 1930-talet fanns det typiska norrländska skogsarbetarbygder, där hälften av alla barn föddes utom äktenskapet. En stor del av dessa barn växte upp i "stockholmsäktenskap", dvs. samlevnadsformer som kunde vara lika stabila som de officiella äktenskapsformerna. Från mellankrigstidens Ljusdal konstateras att största antalet mödrar till barn utom äktenskapet var hushållerskor till skogs- och diversearbetare: "Samlevnaden varar oftast hela livet och flera barn födas inom deras samlevnad" (Löfgren 1972, s. 265–266). Barnen fick vanligen faderns släktnamn.

Löfgren påpekar att av de höga antalen utomäktenskapligt födda barn i vissa områden, en stor procent ofta var resultatet av fasta familjebildningar om än utan officiell sanktion, och att en mycket stor andel var föräktenskapligt födda barn som senare legitimerades genom äktenskap.

Tabell 1 Utom äktenskapet levande födda/100 av samtliga levande födda 1850–1970 vart femte år; samt 1971 och 1972

1850	9,4	1920	15,9
1855	9,4	1925	15,2
1860	8,9	1930	16,4
1865	9,3	1935	14,2
1870	10,4	1940	11,8
1875	10,2	1945	9,2
1880	10,2	1950	9,8
1885	10,4	1955	10,0
1890	10,2	1960	11,3
1895	10,7	1965	13,3
1900	11,4	1970	18,0
1905	12,3	1971	21,0
1910	14,3	1972	25,0
1915	15,9	1973	28,4 ^a

(Statistisk årsbok 1930 tab. 27, 1968 tab. 34, 1973 tab. 45.)

^a Preliminär uppgift.

Även i städerna valde många att leva i så kallade "stockholmsäktenskap" under andra hälften av 1800-talet och första delen av 1900-talet. Vid 1800-talets mitt var endast en fjärdedel av Stockholms vuxna kvinnor gifta, och nära hälften av alla barn föddes utom äktenskapet. En bidragande faktor utgjorde de många ogifta landsbygdsflickor som tog sin tillflykt till stadens anonymitet för att föda sitt barn. En undersökning av nära 3 000 arbeterskor i Stockholm mot 1800-talets slut visar dessutom att en fjärdedel av de ogifta mödrarna bodde hos anhöriga. Mannen hade alltså lämnat kvinnan och barnet. Med den sociala misären i städernas arbetarslum följde låg äktenskapsfrekvens. Många valde att leva tillsammans i ett inofficiellt "stockholmsäktenskap" utan kyrklig välsignelse.

En antydning om hur vanligt förekommande det är att man bor tillsammans utan att vara gifta, kan andelen utomäktenskapligt födda barn ge. Ovanstående tabell ger vid handen att andelen ökar stadigt från 1850 till 1935, då den sjunker, toppen ligger vid 1920–30-talet. I mitten av 60-talet ökar andelen igen, för att år 1973 ligga på 28 %. Den första toppen kan bero på att det var ganska vanligt att folk bodde samman i städerna och vissa andra delar av landet utan att vara gifta (Löfgren 1972, s. 269), en bidragande orsak var säkert också att det i början på 1900-talet blev lag på att barnmorskorna skulle anmäla alla födselar, vilket inte hade varit fallet tidigare.

Jämför man andelen utomäktenskapligt födda i städer och på landsbygd så finner man att skillnaden är stor under senare hälften av 1800-talet. Åren 1861–70 var andelen utomäktenskapligt födda per 100 av samtliga levande födda 7,5 på landsbygden och 23,5 i städerna. Så stor är skillnaden fram till början av 1920-talet, då den jämnas ut något till 13,1 på landsbygden och 19,9 i städerna under 1921–25. Under slutet av 30-talet och början av 40-talet blir utjämnningen fullständig (1941–45 9,3 resp. 9,2). Observera att skillnaderna utjämnats både genom en ökning på landsbygden och en minskning i städerna. Orsakerna kan alltså vara att man dels blivit mer tolerant mot ogifta mödrar på landsbygden, vilket

Tabell 2 Giftermålsfrekvensen 1890–1955

År	Antal giftermål	Andelen giftermål i förhållande till medelfolkmängden
1890	28 611	5,99
1895	28 728	5,87
1900	31 478	6,15
1905	30 888	5,85
1910	33 162	6,03
1915	33 182	5,83
1920	42 918	7,30
1925	37 419	6,19
1930	43 858	7,15
1935	51 306	8,22
1940	59 166	9,31
1945	63 108	9,51
1950	54 222	7,73
1955	52 105	7,17

(Statistisk årsbok 1930 tab. 27 och 1946 tab. 34 och 37 samt 1956 tab. 45.)

förmodligen minskat antalet ogifta kvinnor som flyttat till staden för att föda sitt barn, dels att det blivit vanligare att man gifter sig i städerna (Statistisk årsbok 1946, tab. 33).

En annan indikator på förekomsten av sammanboende ogifta är giftermålsfrekvensens fluktuationer. Enligt Quensel (Quensel 1945) ger ökningen i giftermålsfrekvensen mellan 1900 och 1930 inte en helt riktig bild (se tab. 2) då den beror på den förändrade åldersfördelningen. Efter 1930 ökar dock även det åldersspecifika giftermålstalet.

Det som här redovisats är det *allmänna giftermålstalet* och enbart detta ger inte en riktig bild av giftermålsförhållandena. Så länge åldersfördelningen är oförändrad inom befolkningen så stämmer ovan angivna tal, men om däremot befolkningens åldersfördelning förändras påverkas giftermålstalet. Så till exempel överensstämmer inte ökningen i allmänna giftermålstalet från 1900 till 1930-talet med det specifika giftermålstalet, utan förklaras av den förändrade åldersfördelningen. Efter 1933 stiger dock även det specifika giftermålstalet och överensstämmer under 1930–1940-talen med allmänna giftermålstalet (Quensel 1945). Under perioden 1936–1945 ökade antalet äktenskap för ogifta kvinnor markant.

Tabell 3 Förstagångsäktenskap för kvinnor per 1 000 ogifta i samma ålder

	15–19 år	20–24 år	25–29 år	30–34 år	35–39 år	40–44 år	45–49 år
1936–40	16,2	111,8	142,8	88,6	43,2	21,0	10,2
1941–45	23,8	147,5	168,9	98,1	51,5	25,2	13,0

(Sjövall 1973.)

Som synes genomgår specifika giftermålstalet en ökning som motsvarar den allmänna uppgången av giftermålstalet mellan 1935 och 1945. Samtidigt med denna uppgång av giftermålen ökar födelsetalen.

1.1 Kort historik över civiläktenskapets införande

Under 1800-talet ökade kritiken mot det till kyrkan knutna äktenskapet allt mer, och under senare delen av 1800-talet kulminerade diskussionerna kring den kyrkliga vigseln.

Det förekom att personer av religiösa skäl utestängdes från rätten att gifta sig och alltså tvingades att sammanbo ogifta på grund av lagstiftningens innehåll, t. ex. judar och baptister (Claesson m. fl. 1973). Andra som hade möjlighet att ingå äktenskap önskade en civil form för att ingå äktenskap.

Många av åttioårsradikalisterna som var juridiskt medvetna önskade över huvud taget inte ingå äktenskap, för att därigenom undvika vissa av äktenskapets rättsverkningar. Kvinnan kunde härigenom undkomma mannens målsmannaskap i både personligt och ekonomiskt hänseende. (Claesson m. fl. 1973, s. 19.)

Det fanns också de, vars kritik *inte* var ett stöd för införandet av civiläktenskap, som vände sig mot vigseln som sådan såväl kyrklig som borgerlig. (Sundberg 1968, s. 64.)

Den tanke som kom till uttryck i 1686 års kyrkolag och fastslogs i 1734 års lag, att kyrklig vigsel var den enda lagliga formen för äktenskap, började luckras upp från och med 1860-talet (Persson 1971, s. 15 ff).

Genom lagen av 1860 blev det möjligt för de medlemmar ur de främmande trossamfund, som var erkända av konungen att vigas. 1863 vann s. k. borgerligt äktenskap erkännande i svensk lag, då det stadgades, att ett äktenskap mellan en kristen och en mosaisk trosbekännare skulle ske borgerligt.

Därmed var, för en liten minoritet, obligatoriskt borgerligt äktenskap infört. Tio år senare, 1873, kom lagen om att för vissa även medge fakultativt civiläktenskap. Valfrihet var möjligt i de fall där den ena eller båda kontrahenterna tillhörde främmande kristet trossamfund med vigselberättigat prästerskap, eller då den ena parten var medlem av svenska kyrkan och den andra tillhörde främmande kristet trossamfund. Tillhörde ingen av parterna svenska kyrkan eller vigselberättigat samfund, föreskrev lagen av år 1873 borgerligt äktenskap som enda alternativ. 1880 förändrades lagen på nytt. Då stadgades att den som inte blivit döpt eller fått nattvarden inom svenska kyrkan måste gifta sig borgerligt. Lagen 1880 betydde att civiläktenskapet utsträcktes till att gälla personer, som i varje fall till det yttre var statskyrkomedlemmar. Den första fasen i kampen för civiläktenskapets införande var nu genomförd.

Efter 1880 kom några års stiltje och därefter fördes diskussionen på ett något annat plan. Diskussionen gällde inte längre en minoritet, utan rätt till civiläktenskap för alla människor.

1885 och flera år framåt motionerades i riksdagens andra kammare om ett civiläktenskap som skulle vara tillgängligt för alla, dock ej obligatoriskt, och fram till och med 1898 yrkade Lagutskottet avslag på motionerna. Från och med 1900 bifaller utskottet motionerna. Första kammaren började rösta i frågan först år 1900 och är ensam om att hindra civiläktenskapets utsträckande genom att avstyrka. Detta gäller även år 1903.

Huvudskälet till Lagutskottets bifall till motionen år 1900 var tvångsargumentet. Det var bättre, sade man, att medge den civila formen än att fortsätta med tvångsföreskrifter. I kammardebatterna fästes, av dem som talade för en reform, en stor vikt vid tanke- och samvetsfriheten. Det var främst två grupper av samvetsäktenskap som blivit mer uppmärksammade än övriga, nämligen *baptistäktenskap* och *förening som ingicks av radikala fritänkare* som hade en propagandistisk avsikt.

Fritiof Palmér och Signe Garling annonserade den 20 februari 1904 om att de ingått samvetsäktenskap. Orsakerna till samvetsäktenskapet var två, dels en protest mot det kyrkliga tvångsäktenskapet och dels en protest mot kvinnans rättslösa ställning under dåvarande äktenskapsförhållanden (Persson 1971, s. 69). De båda var studerande vid Göteborgs högskola och reaktionen från rektorsnämnden blev en skrivelse där de uppmanades att "snarast möjligt genom laglig vigsel låta bekräfta

äktenskapsaftalet" (Persson 1971, s. 52). Efter detta följde en livlig debatt i pressen mellan olika ledarskribenter, där orsakerna till rektorsnämndens handlande diskuterades. Den delen av pressen som var negativ till rektorsnämndens agerande framförde orsaker såsom "den specifika göteborgska religionen i form av schartuanism" och rädsla för högskolans donatorer, den press som försvarade ingripandet antydde den propagandaeffekt som de båda kontrahenternas handlande kunde ha, bl. a. sägs att man inte fick bortse från "den offentliga fara som ligger i exemplets smittande makt" (Persson 1971, s. 54).

Debatten i tidningarna fortsatte med insändare och protestskrivelser från olika studentkårer och högskolor, där man bl. a. beskrev rektorsnämndens ingripande som "ett officiellt hyckleri, ovärdigt akademiska läran och kränkande för ungdomens rättskänsla" (Persson 1971, s. 68).

Den fortsatta debatten kom i stor utsträckning att handla om civiläktenskapets införande, någon diskussion om formen för ett sådant äktenskap fördes dock inte. Från vissa tidningar betraktades det som

Tabell 4 Antalet årligen ingångna äktenskap och den borgerliga andelen därav 1880–1970 vissa år med 5-årsintervaller 1916–1950

År	Tot. ant. äktenskap	Antal borgerliga	Procentandel borgerliga
1880	28 919	33	0,1
1890	28 611	306	1,1
1900	31 478	798	2,2
1904	30 683	829	2,7
1908	33 084	1 132	3,4
1909	32 546	2 240	6,9
1910	33 612	2 651	8,0
1915	33 182	4 153	12,5
1916/1920	38 480	3 118	8,1
1926/1930	40 670	2 917	7,2
1931/1935	45 484	3 438	7,6
1936/1940	57 110	4 188	7,3
1941/1945	62 694	3 488	5,6
1946/1950	58 198	4 333	7,4
1954	53 008	3 620	6,8
1958	50 785	3 148	6,2
1960	50 149	2 954	5,9
1963	53 480	3 651	6,8
1965	59 963	4 488	7,5
1968	52 291	5 145	9,8
1969	48 357	6 240	12,9
1970	43 278	6 867	15,9
1971	39 918	7 545 ^a	18,9 ^a
1972	38 636	8 731 ^a	22,6 ^a
1973	38 251	9 257 ^a	22,4 ^a

(Källor: Persson, 1971, s. 121, SOU 1972:41 "Familj och äktenskap" s. 335, Svenska Kyrkans Centralråd.)

^a Dessa värden är uppskattade värden, eftersom Statistiska Centralbyrån ej producerar beräkningar över antal borgerliga resp. antal kyrkliga vigslar. Uppskattningen är gjord utifrån uppgifter från Svenska Kyrkans Centralråd om antalet vigslar i Svenska Kyrkan under resp. år, med antagandet att de kyrkliga vigslar som ej hör till Svenska Kyrkan varit relativt konstanta under de senaste åren.

självlart att rätten till civiläktenskap skulle finnas, ingen del av pressen förde argument *mot* civiläktenskapet.

Vid 1904 års riksdag beslutades i båda kamrarna att ett förslag till lagändring skulle utarbetas.

Kammardebatten visar att huvudskälen till första kammarens förändrade inställning mellan 1900 och 1904 var två. Dels en annan inställning från kyrkans sida, och dels som ett resultat av den diskussion om samvetsäktenskap som fördes till följd av Fritiof Palmérs och Signe Garlings handlande. Lagen om civiläktenskap tillgängligt för alla kom 1908 och började gälla från början av år 1909. Nu fanns alltså full valfrihet mellan kyrklig och borgerlig vigsel.

Som vi kan se av tabellen ökar andelen borgerligt ingångna äktenskap för varje år, men är i förhållande till totalantalet mycket litet till och med 1908. Lagen om fakultativt civiläktenskap år 1908 förorsakar att procentandelen år 1909 ökar till i det närmaste 7 % och därefter ökar andelen stadigt fram till 1915, varefter den sjunker och håller sig relativt konstant fram till 1968, då den på nytt ökar kraftigt. Från och med detta år ökar antalet borgerliga vigslar samtidigt som det totala antalet vigslar snabbt sjunker. 1973 uppgår andelen borgerliga vigslar till ungefär 22 %, dvs. andelen har mer än fördubblats på 5 år.

Efter 1915 kom samvetsäktenskapen under en period att sakna betydelse, men 1930 sköt debatten om samvetsäktenskap ånyo fart. Samlevnad utan äktenskap blev med tiden alltmer socialt accepterat. Det var i första hand inom sociallagstiftningen som man började ta hänsyn till denna samlevnadsform och den betecknades då såsom "äktenskapsliknande förhållanden". Inom äktenskaps- och arvsrätten saknas fortfarande regler för de s. k. samvetsäktenskapen, medan det däremot inom föräldrarätten har skett en viss förändring. I samband med de förändringar av giftermåls- och skilsmässolagen som trädde i kraft den 1 januari 1974 företogs tre viktiga detaljförändringar i föräldrabalkens § 6: 12.

Fortfarande står barn utom äktenskap automatiskt under moderns vårdnad, men om föräldrarna är ense om att fadern skall vara vårdhadshavare kan rätten förordna så, "om det ej är uppenbart stridande mot barnets bästa". Tidigare gällde att fadern måste anses lämplig som vårdnadshavare för att kunna förordnas av rätten. Om däremot båda föräldrarna vill ha vårdnaden om barnet, kunde enligt den gamla lagen fadern få vårdnaden endast om modern av rätten befunnits ej vara lämplig att utöva vårdnaden — den nya lagen säger att fadern kan få vårdnaden efter ansökan om "det finnes skäligt med hänsyn till barnets bästa". Den tredje förändringen gäller huvudsakligen fall där modern avlidit och enligt den gamla lagen rätten kunde överflytta vårdnaden till fadern eller särskilt förordnad förmyndare, vilket inte sällan innebar att barnets mormor fick vårdnaden trots faderns önskan att själv få det. Enligt den nya formuleringen skall fadern i normalfallen få vårdnaden om han så vill, såvida inte barnet med hänsyn till dess bästa bör anförtros åt särskilt förordnad förmyndare.

1.2 Äktenskapslagen

Den senaste större ändringen av lagen beträffande ingående av äktenskap trädde i kraft 1974. Dessförinnan gjordes en mindre ändring gällande från andra halvåret 1969, men den lag som i huvudsak gällde trädde i kraft redan 1921.

1.2.1 *Trolovning*

Enligt 1734 års lag, som gällde fram till 1915, skulle vid "fästningen" vittnen finnas närvarande, eljest var trolovningen ej giltig. Detta förfarande var avhängigt en önskan att undvika hemliga förlovningar (lagen talar om trolovning då vardagsspråket använder termen förloving). Trolovning med annan utgjorde ett äktenskapshinder. Om barn avlades i trolovning ansågs förbindelsen vara ett "ofullkomnat äktenskap", barnet betraktades som barn i äktenskap och kvinnan erhöll giftorätt i mannens egendom. Ville endera eller båda upplösa trolovningen måste detta anmälas till domkapitlet. Innan man, genom 1915 års lag, förenklade formerna väsentligt, blev det alltmer vanligt att förloving ingicks utan vittnen och att man bröt förlovingen utan att meddela domkapitlet.

Enligt 1915 års lag innebar trolovning att "man och kvinna med vittnen, ringväxling eller annorledes överenskommit att ingå äktenskap med varandra". Även upplösning av trolovning var enkel och inga formföreskrifter fanns. Om den ene avled eller om förlovingen bröts, angav lagen att gåvor skulle återlämnas (dock ej till den som hade skulden till upplösningen eller till den avlidnes dödsbo). Om den ene var "vållande" till brytningen och den andre genom brytningen hade lidit ekonomisk förlust beroende på vidtagna åtgärder inför äktenskapet, kunde denne få ersättning för förlusterna.

Fram till 1971 hade endast barn födda eller avlade under trolovning arvsrätt efter fadern — från 1971 utsträcktes arvsrätten till att omfatta samtliga utomäktenskapligt födda barn. Även rätten att ta faderns efternamn var begränsad till "trolovningsbarn". Nu har alla utomäktenskapliga barn rätt att ta faderns efternamn (från 1970).

Den nya lagen (1974) har upphävt hela 1. kapitlet i giftermålsbalken och därigenom tagit bort trolovningens juridiska effekter.

1.2.2 *Äktenskapshinder*

När det gäller lagen om hinder för äktenskap har förändringar företagits vid tre tillfällen under senare år. Den 1 juli 1969 sänktes giftermålsåldern för män från 21 år till 18, det vill säga till samma åldersgräns som redan tidigare gällt för kvinnor. Enligt den tidigare lagstiftningen fick fränskild kvinna inte gifta sig inom tio månader från äktenskapets upplösning, såvida hon inte kunde visa att hon ej var havande, eller att hon ej sammanbott med sin f. d. make under de senaste tio månaderna. Även denna bestämmelse togs bort 1969. 1971 företogs en ny förändring, så

att adoptant och adoptivbarn numera får gifta sig även om adoptivförhållandet kvarstår.

Den sista förändringen skedde 1974, då sinnesslöhet samt sinnessjukdom togs bort som äktenskapshinder. Samtidigt utgick bestämmelsen om att man ej fick gifta sig med sitt syskons avkomling. Även svågerskap upphörde att vara äktenskapshinder – med svågerskap menas att den ene tidigare varit gift med den andres släkting i rätt upp- eller nedstigande led.

Som äktenskapshinder kvarstår alltså efter den 1 januari 1974, bigami, släktskap i rätt upp- eller nedstigande led samt syskonskap. Halvsyskon kan dock erhålla rätt att gifta sig efter dispens.

1.2.3 *Hindersprövning och ingång av äktenskap*

De flesta landslagarna innehöll småningom regler om lysning och 1734 års lag föreskrev att lysning skulle ske innan äktenskap ingicks. Lysning innebar ursprungligen en hindersprövning genom att i kyrkporten, för allmänheten, omtalades att de två avsåg ingå äktenskap och att allmänheten uppmanades tillkännage om de visst om något hinder. Successivt kom lysningen att få en mer och mer rituell innebörd, bl. a. genom att den föregicks av hindersprövning enligt 1920 års lag. Innan äktenskap fick ingås måste i kyrkan meddelas tre söndagar i följd att de två avsåg ingå äktenskap. Genom lagändring som trädde i kraft 1 juli 1969 ersattes lysningen helt av en enkel hindersprövning. Denna går ut på att pastorsämbetet på begäran av de två kontrollerar om något hinder mot att de två gifter sig föreligger. Om de gifter sig i samma församling där hindersprövningen skett behöver intyg om hindersfrihet ej utfärdas.

Sedan 1909 är såväl kyrklig som borgerlig vigsel laglig.

Den kyrkliga vigselritualen föreskrivs i kyrkolagen och förutom frivillig påbyggnad skall en relativt kortfattad ceremoni genomföras – inga större ändringar har skett på senare tid.

Den borgerliga vigseln däremot har ändrats från 1965 att omfatta en enklare text än tidigare, då även den innehöll religiösa inslag. Från 1974 finns två möjligheter för dem som gifter sig borgerligt – de kan följa ett ceremoniel som innebär att de två lovar att älska varandra i nöd och lust, etc., eller ett ceremoniel som bara innehåller en vigselförrättares fråga om de vill gifta sig.

Vigselförrättare i kyrklig vigsel är dels präster i svenska kyrkan, dels ock av regeringen eller länsstyrelse förordnade personer inom andra samfund. Några större förändringar har ej skett på senare tid.

För borgerlig vigsel gäller att vigselförrättare är lagfaren domare i underrätt eller annan person som av länsstyrelsen förordnats. Ej heller på denna punkt har några större förändringar skett i lagen.

Familjelagssakkunniga (SOU 1972: 41) föreslog ett väsentligt annorlunda ceremoniel för ingång av äktenskap. Förslaget innebar att mannen och kvinnan gemensamt och skriftligen skulle förklara att de ville gifta sig. Denna anmälan skulle av dem personligen överlämnas till behörig mottagare. Behörig mottagare skulle vara vissa tjänstemän, och av

länsstyrelsen förordnade personer, som kan ge äktenskapets ingående en sådan religiös eller annan inramning som de som gifter sig vill ha. På denna mottagare skulle komma ansvaret att kontrollera att hindersfrihetsintyg finns, att personuppgifterna stämmer och att parterna gifter sig frivilligt. I och med att mottagaren kontrollerat dessa detaljer och meddelat de två att så har skett skulle äktenskapet vara konstituerat, för att sedan registreras. Riksdagen beslöt dock behålla det gamla ceremoniellet med förenklingen av den borgerliga vigseln.

2 Aktuella studier av sammanboende ogifta

Ett fåtal undersökningar av sammanboende ogifta har gjorts på senare tid, främst då i USA, men också i Sverige har några studier utförts. En jämförelse av resultaten blir emellertid omöjlig att genomföra, delvis beroende på att undersökningarna hänför sig till skilda kulturer, men delvis också beroende på att definitionerna av företeelsen "sammanboende ogift" skiljer sig åt mellan de olika undersökningarna. Begreppet är ingalunda lätt att avgränsa; när kan ett par sägas ha ingått i ett äktenskapsliknande förhållande, vilka funktioner ska fullgöras inom förhållandet för att det ska kunna jämföras med äktenskap etc.?

Vi har i denna framställning valt att redovisa de undersökningar vi ansett relevanta var för sig, snarare än att göra en sammanställning. Varje referat inleds med den definition författarna använt sig av (i de fall där en definition funnits tillgänglig).

2.1 Amerikanska undersökningar

2.1.1 Groves konferens

Ett växande intresse hos amerikanska samhällsvetare för det faktum att människor sammanbor utan att vara gifta, visar sig bl. a. i att man vid Groves konferens 1973 anordnade en "Cohabitation Workshop". Ett av resultaten från denna konferens blev att man beslöt utge ett "Newsletter", det vill säga en regelbundet återkommande sammanställning av forskningsprojekt inom området (redigerad av Eleanor Macklin). Detta första Cohabitation Research Newsletter inleds med en kort summering av den diskussion som fördes mellan olika forskare och övriga intresserade av området.

A. Definitioner

De definitioner som använts när man försökt studera sammanboende ogifta varierar mycket, speciellt när det gäller hur länge ett par ska ha bott tillsammans för att betraktas som sammanboende. Vissa menade att det fick avgöras från fall till fall, andra menade att de personer som ansåg sig vara sammanboende skulle klassificeras som sådana, oavsett hur länge

de sammanlevt med partnern. Ytterligare andra ansåg att man skulle använda hur ofta parterna delar sovrum som kriterium. Meningarna var alltså delade, men man enades om att en gemensam definition var nödvändig om man i framtiden skulle kunna jämföra sina respektive data. Man kom överens om följande definition: "En man och en kvinna som varaktigt delar hushåll utan legalt kontrakt".

B. Utbredning

Viss forskning har på senare tid skett där andra än collestuderande ingått, men uppskattningar av hur utbredd företeelsen är finns tillgängliga endast för collestuderande, och resultaten varierar beroende på hur man definierat termen "sammanboende ogifta", bland annat med avseende på tiden.

C. Beskrivning av de sammanboende

Följande variabler ansågs mest relevanta för att bestämma huruvida det var troligt att ett par skulle komma att sammanbo ogifta; låg varseblivning av socialt ogillande, låg skuld känsla vad gäller föräktenskapliga sexuella förbindelser, och lättillgängliga möjligheter.

D. Varför bor människor tillsammans utan att vara gifta?

Sociala faktorer som leder till ökad utbredning visade sig vara; oförändrade attityder gentemot föräktenskaplig sexualitet, förbättrade preventivmedel, minskat föräldrainflytande, kvinnorörelsernas utbredning. Den vanligaste anledningen till att sammanbo har visat sig vara känslomässiga skäl.

E. Relationens karakteristika

Relationerna varierar från vänskap, "gå stadigt" till äktenskapsliknande förhållande. Majoriteten av de sammanboende collestudenterna visar en stark, kärleksfull, monogam relation, utan några specifika planer på att gifta sig med partnern.

Commitment (här översatt med engagemang) var det karaktäristikum som diskuterades mest utförligt. En definition på engagemang gavs: "Ett beslut att utföra en serie handlingar" och då innehöll termen två dimensioner; 1) personlig hängivelse och 2) beteende som visar engagemang inför utomstående. Det senare tenderar att tvinga parterna att fortsätta relationen oavsett förändringar i deras personliga engagemang (t. ex. socialt tryck att fortsätta).

Man diskuterade även vad som bestämmer graden av engagemang:

- 1) Strukturella tillfällen (t. ex. tillgång till bostad, officiella sanktioner mot sammanboende etc.).
- 2) Ekonomiska resurser (t. ex. vilka ekonomiska vinster det kunde innebära att man delar bostad).

- 3) Sociala resurser.
- 4) Normativa påtryckningar (påverkan från referensgrupper).
- 5) Interaktion, känsla av belöning, balans (hur tillfredsställelse och belönande relationer upplevs).
- 6) Värderingar och målsättningar (vad definieras som viktigt, och vilka är livsmålen?).

Frågan om huruvida engagemang är nödvändigt för att en relation skall bli livsduelig diskuterades. Det var tydligt att graden av engagemang varierar med det speciella sammanboendeförhållandet. Man antog att där initialengagemanget var lågt behövdes en hög grad av behovstillfredsställelse för att relationen skulle fortsätta. Högt engagemang kan leda till större vilja att investera, att engagera sig i framtidsplanering osv. Det är troligt att ett sådant förhållande är mer stabilt.

F. Problem som upptäckts

Huvudproblemen för de ogifta sammanboende som man undersökt har varit:

- 1) Föräldraproblem — exempelvis en stark önskan att hålla förhållandet hemligt för föräldrarna.
- 2) Emotionella problem — svartsjuka och beroende.
- 3) Sexuella problem.
- 4) Samhällsdiskriminering.

G. Konsekvenser av sammanboende

- 1) På individen. Det är inte klart vilka effekter sammanboende kan ha på individen och arten av effekter varierar förmodligen med sådana faktorer som grad av emotionell mognad, förväntningar, och tidigare erfarenhet.
- 2) Effekter på relationen. Macklin frågar huruvida ogift sammanboende ger upphov till ett kvalitativt meningsfullt förhållande.
- 3) Effekter på samhället. Det antas att effekten av ökande sammanboende skulle bli en försening av giftermålen och en sänkning av födelsetalet. Det finns emellertid inget som talar för att ökat sammanboende reducerar frekvensen av förstagångsgiften inom en synlig framtid (detta gäller USA och skiljer sig alltså från trenden i Sverige. Förf. anm.)

I denna sammanfattning finns också en del rekommendationer till politiker och en redogörelse för sociologernas ståndpunkt, och vad som skall göras den närmaste tiden.

Man får hålla i minnet att det som här sammanfattats gäller i USA och är i ganska liten grad tillämpligt på svenska förhållanden, men det ger en schematisk bild över vad som sker och vilka frågeställningar som de amerikanska sociologerna anser viktiga i detta sammanhang.

2.1.2 *Eleanor Macklin: "Heterosexual cohabitation among unmarried college students"*. (Macklin 1972)

Detta är en förstudie till en större undersökning som syftar till att ge en mer komplett bild av olika sammanboendeformer. Man bestämde sig för en ganska vittomfattande definition av ogift sammanboende "att dela sovrum under minst fyra nätter per vecka under minst 3 månader i följd med någon av motsatt kön".

En serie ostrukturerade intervjuer utfördes under april 1971 med 15 kvinnliga studenter vid Cornelluniversitetet i Idaho. Alla dessa 15 flickor hade erfarenhet av sammanboende. Ett intervjuformulär sändes i september 1971 ut till 104 flickor, 86 svarade och av dem hade 29 haft erfarenhet av sammanboende. Sammanlagt intervjuades alltså 44 kvinnliga studenter. Det är dessa intervjuer som ingår i materialet nedan.

Flera olika slag av sammanboende uppgavs, bland annat att bo tillsammans med en man utan sexuell gemenskap (båda rumskamraterna hade sällskap), att bo i tält vid resa i Europa, att dela rum på studenthem eller att dela rum med ett sammanboende par. Det vanligaste var dock att flickan flyttade till pojkens rum eller tvärtom, eller att paret bodde i egen lägenhet eller ett hus.

Ungefär hälften av paren tillbringade sju nätter i veckan tillsammans. I de övriga fallen bodde flickan ensam en eller två kvällar och nätter i veckan och träffade då sina vänner medan pojken träffade sina vänner. Förutom de icke-emotionellt engagerade par som tidigare nämnts, fanns det par som bott tillsammans mer än tre månader utan att ha samlag, då de enligt flickans uppgift inte känt sig mogna för det ännu. Det fanns praktiskt taget inget fall där paret hade helt gemensam kassa, men de delade för det mesta mat- och nöjeskostnaderna. Oftast hade partnerna gemensamma intressen, gemensamma vänner och tillbringade mycket tid tillsammans med dem.

Varför studenter bor tillsammans

Det finns tre aspekter på det förhållandet att studenter bor tillsammans utan att vara gifta nu; de speciella förhållandena på den institution där det äger rum, vidare samhällsliga orsaker samt de personliga motiven hos den enskilde studenten.

De speciella förhållanden som existerar på institutionen kan vara t. ex. förändringar i studenthemsreglemente. För bara tio år sedan hände det att en student som sammanbott ogift med en flicka blev relegerad.

Förändringar i reglementen på studenthem ses som en följd av större sociala förändringar, t. ex. förändring i kvinnans ställning, vilket gör att samma regler gäller för män och kvinnor, ett ifrågasättande av de sexuella morallagarna, vilka länge påverkat folks sätt att leva, större frihet för människor att välja sin egen livsstil.

Vid frågan om varför intervjupersonerna valt att sammanbo ogifta fick man ofta svar som "nöje av att vara tillsammans", egoism (t. ex. för besvärligt att skjutsa flickan hem, lättare att stanna kvar hos partnern än

att fara hem vid midnatt). Ibland blev svaret att det var av nyfikenhet. Man ville veta hur det är att bo tillsammans med någon av motsatt kön. Att bo tillsammans var sällan ett resultat av noggrant övervägande.

Ungefär hälften av förhållandena hade stark känslorelation, och man träffade inte andra av motsatt kön. En annan stor grupp uppgav att de hade stark känslorelation och var också öppen för andra relationer. Bara ett fåtal uppgav försöksengagemang och ännu färre sade att de bara var vänner.

Problem som framkommit

Macklin delar upp problem som framkommit i fyra kategorier; emotionella, sexuella, problem med föräldrarna samt problem som hade att göra med samlevnadssituationen.

Emotionella problem var till största delen överengagemang (förlust av egen identitet, överberoende) andra problem i denna kategori var känslan av att vara fångad (man vill bryta sig loss men kan inte), svartsjuka mot partners andra intressen och känslan av att vara utnyttjad.

Sexuella problem var vanliga. Endast ett fåtal uppgav att de inte hade sådana problem. De vanligast nämnda problemen var olika grad av sexuellt intresse, olika perioder av sexuellt intresse hos parterna, brist på orgasm, rädsla för graviditet.

Ett stort problem var *föräldrarelationerna*. Mer än en fjärdedel uppgav ett eller flera problem i relationen till föräldrarna; känsla av skuld gentemot föräldrarna, rädsla för upptäckt, föräldrarnas ogillande av pojken.

Problem relaterade till situationen var ganska små och fåtaliga, brist på privatliv, brist på utrymme osv.

Fördelar

Fler än hälften uppgav att deras förhållande fungerade mycket väl och mer än 80 % påpekade att det var både utvecklande och givande.

Intervjupersonerna tyckte att fördelarna bestod i en djupare förståelse för sig själv och sina behov, för sina förväntningar och brister; ökad kunskap om vad det innebär att bo tillsammans med någon annan, klargörande om vad man vill ha ut av ett äktenskap samt ökad emotionell mognad.

2.1.3 Judith Lyness, Milton Lipetz & David Keith: "Living together: An alternative to marriage". (Lyness et al 1972)

När man studerar samlevnad utan äktenskap måste man hålla i minnet att par kan leva tillsammans under kortare period, för att det just då är lämpligt, t. ex. därför att man inte anser sig ha råd att gifta sig ännu, först vill avsluta utbildningen etc., eller är osäker på huruvida man funnit rätt partner eller ej (trial marriage). Bara när man lever tillsammans ogifta "för livet", det vill säga när man antagit denna samlevnadsform som ett

alternativ till äktenskap kan man vänta sig att det skall påverka giftermålsfrekvensen.

För att komma underfund med hur stor påverkan sammanboende kan ha på äktenskapsfrekvensen måste man undersöka i vilken utsträckning *paren avser gifta sig* (commitment to marriage). Man har i denna studie också försökt förutsäga hur väl ett sådant arrangemang skulle lyckas genom att titta på faktorer som bedömts som viktiga för vilket som helst långvarigt förhållande.

De faktorer som använts här är; partnernas förmåga att besvara positiva känslor gentemot varandra, i vilken utsträckning man värderar den andre som person och graden av lycka de själva upplevt i sitt förflutna.

Metoder

Data samlades in från par som ingick i en större undersökning, som handlade om äktenskapliga relationer. En del av detta större urval togs ut genom ett representativt slumpurval i Boulder, Colorado, 1968–1969. De i urvalet som hade ett fast förhållande (gifta, stadigt sällskap och sammanboende) ombads delta i undersökningen. Resten av urvalet erhöles genom frivilliga (bland annat genom annonser). Totalt bestod urvalet av 140 par av vilka 49 hade stadigt sällskap och 18 var sammanboende. Av dessa specialintervjuades 31 par som hade stadigt sällskap och samtliga sammanboende.

Två frågeformulär användes; ett som behandlade social bakgrund och ett som behandlade känslor och relationer. 24 av bakgrundsvariablerna var av kvantitativt slag och delades in i sju kluster. Fyra av dessa kluster används här, nämligen:

Föräldrarnas förhållande
Harmonisk tonårsperiod
Engagemang i partnern
Avsikt att ej gifta sig

Även i frågeformulär nummer två delades frågorna in i undergrupper, som fick följande rubriker:

Jag känner förtroende för (partnern)
Jag behöver (partnern)
Jag respekterar (partnern)
Sexuell tillfredsställelse
Tillfredsställelse med relationen

Eftersom männen och kvinnorna analyserades separat erhöles man fyra svarsgrupper sammanboende män, sammanboende kvinnor, män som hade stadigt sällskap samt kvinnor som hade stadigt sällskap.

Resultat och diskussion

Den enda signifikanta skillnad man fann mellan gruppen som gick stadigt och gruppen av sammanboende var att 82 % av dem som hade stadigt

sällskap var studerande jämfört med 59 % av de sammanboende.

Paren hade varit tillsammans i genomsnitt 8–9 månader, den egna inkomsten var lägre än 4 000 dollars/år medan föräldrarna hade ca 15 000 dollars/år, fäderna hade åtminstone någon college-utbildning.

Samtliga var starkt engagerade i partnern och i detta avseende fann man ingen skillnad mellan de båda grupperna. Signifikanta skillnader fick man däremot när det gällde avsikt att gifta sig, där gruppen av dem som hade stadigt sällskap låg högst. Bara 3 av de 18 sammanboende männen medgav något beslut över huvud taget att gifta sig. Något fler av de sammanboende kvinnorna hade tänkt på giftermål.

Samtliga kände förtroende för partnern och graden av tillfredsställelse var hög i båda grupperna.

När det gällde bakgrundsfaktorerna harmonisk tonårsperiod samt föräldrarnas förhållande, fanns en signifikant skillnad, nämligen att männen som hade stadigt sällskap uppgav lyckligare tonårsperiod än de övriga.

Om man gör undergrupper av de frågor som korrelerar inom varje grupp, så ser man att för sammanboende män är varken avsikt att gifta sig eller sexuell tillfredsställelse relaterade till andra aspekter av förhållandet. För sammanboende kvinnor däremot, var avsikt att gifta sig en signifikant del av förhållandet, under förutsättning av att kvinnan samtidigt angav olycklig tonårsperiod och stort behov (Jag behöver) av partnern. De par som hade stadigt sällskap var överens om huruvida de skulle gifta sig eller ej, medan de sammanboende oftare tycks skilja sig åt i denna fråga.

När det gällde känslornas ömsesidighet (mätt som korrelationen mellan hans och hennes svar) visade de som hade stadigt sällskap signifikant högre korrelation för sex av de sju frågor som ingick i index.

2.1.4 *Dan J. Peterman, Carl A. Ridley och Scott M. Andersson: "A Comparison of Cohabiting and Noncohabiting College Students"* (Peterman et al 1974)

1 099 collegestudenter vid Pennsylvania State University besvarade ett frågeformulär där huvudsyftet var att få kännedom om hur många som sammanbodde ogifta och i vilka avseenden dessa skilde sig från ej sammanboende ogifta. Formuläret innehöll frågor om gängse bakgrundsvariabler, såsom ålder, antal terminer, ämne och linje för studierna, föräldrarnas civilstånd och yrke, etc. Dessutom innehöll formuläret frågor om attityd- och beteendevariabler samt givetvis uppgifter som sammanhänge med sammanboendet.

Ingen nominell definition av sammanboende finns i artikeln. Däremot har en operationell definition av följande utseende använts: "Are you now, or have you ever lived (eating, sleeping, socializing at the same residence) together with someone of the opposite sex?" Denna definition är som synes mycket vid och inkluderar en hel del möjligheter till icke äktenskapsliknande samboende av typen den bostadslösa studenten som några veckor får bo hos ett par vänner.

Resultaten visar att 32,8 % av studenterna svarade ja på frågan (33,4 av männen och 32,3 av kvinnorna). Av kvinnorna menade 86 % och av männen 83 % att det var eller varit fråga om kärlek eller intimt förhållande och inte bara vänskap, 60 % av fallen innebar sammanboende där även en tredje part bodde.

I endast en fjärdedel av fallen var föräldrarna informerade om sammanboendet. För männen gäller att 50 % uppgav att sammanboendet varat kortare tid än en månad – motsvarande siffra för kvinnorna var 31 %. Om man gör en indelning i "mindre än sex månader" och "mer än sex månader" finner man att 82 % av männen och 75 % av kvinnorna har sammanbott högst sex månader. Det skall dock observeras att uppgifter saknas om hur många som sammanbodde vid tiden för datainsamlingen (början av 1972).

Jämförelsen av de som har erfarenhet av samboende med de som ej har det visar att inga betydande skillnader förekommer vad beträffar bakgrundskaraktistika medan de sammanboende är mera mellanpersonligt aktiva och effektiva.

Peterman et al konkluderar själva:

Möjligheterna att sammanbo har de senaste åren ökat, bl. a. beroende på att många studenter ej längre bor på universitetsområdet (Campus) utan i mindre restriktiva områden. Rädslan för graviditet har minskat genom effektivare preventivmetoder. Om de får möjlighet experimenterar de mera mellanpersonligt orienterade studenterna med samboende som en naturlig del i sina tendenser att bilda många förhållanden av hög kvalitet. Det finns också en begränsad önskan att permanenta förhållandet, i synnerhet bland yngre män. Mot slutet av collegetiden blir förhållandet mera stadigt och kan ofta ses som ett proväktenskap. Detta mönster gäller för många studenter oberoende av familjeförhållanden och andra bakgrundskaraktistika. Ungdoms- eller kamratkulturen och kanske i synnerhet den man sammanbor med tycks vara mäktig nog som källa för påverkan för att komma över påverkan från föräldrar och andra delar av samhället. Det finns inga uppenbara negativa effekter av sammanboendet i termer av anpassning eller studieresultat. Snarare finns en tendens att sammanboende är förenat med mera positiva attityder till sig själv. Äktenskap efter avslutat college är fortfarande ett mycket populärt val bland de sammanboende men samboende betraktas av många som ett föredraget långtidsarrangemang.

2.1.5 *George Thorman: Cohabitation: A report on the married-unmarried life-style* (Thorman 1973)

Thorman har vid en studie av 431 studenter vid University of Texas i Austin funnit att ungefär 36 procent har haft någon slags erfarenhet av att vara sammanboende ogifta (någon definition finns inte annat än att sammanboendet skall ha varat minst tre månader). Trettio av dessa par intervjuades med informella intervjuer. Åldersvariationen gick från 18 till 30 år och såväl relativt nytillkomna som äldre studenter finns med i denna grupp. Ungefär hälften av paren hade sammanbott längre tid än

tolv månader. Fjorton av de 60 studenterna hade även tidigare sammanbott ogifta. Bland resultaten kan nämnas följande:

För en klar majoritet av fallen hade den sexuella aspekten av att bo tillsammans endast en sekundär betydelse. Den kanske mest intressanta iakttagelsen är den som Thorman sammanfattar på följande sätt (i vår översättning): Sammanboende par kan inte särskiljas från andra par genom yttre karaktäristika, genom beteendemönstren. De representerar ett genomsnitt av studenter och skiljer sig inte från majoriteten av studenterna i fråga om familjebakgrund, intellektuella intressen eller levnadssätt.

Thorman drar också slutsatsen att sammanboendet inte tycks vara något försöksäktenskap eller förlovningsäktenskap utan någon slags alternativ till äktenskapet. Det bör dock observeras att denna slutsats grundar sig helt och hållet på intervjuerna och inte på en tolkning av situationen – en tolkning i mera egentlig mening kanske på längre sikt skulle ge vid handen att sammanboendet ändå för många av paren fungerat som ett försöksäktenskap eller som ett försteg till äktenskapet, dvs. ett förlovningsäktenskap. Indikatorer på detta är att åtskilliga av paren sa att de inte avsåg att gifta sig såvida de inte fick barn och Thorman drar också slutsatsen att eftersom unga människor blir biologiskt mogna vid en tidigare ålder nu och ändå måste arbeta längre för att slutföra sin utbildning (den sociala mognaden) så kan de se på sammanboendet som en rimlig övergångsform till det monogama äktenskapet.

2.2 Danska undersökningar

2.2.1 I. Koch-Nielsen: *Ægteskabet i statistisk og sociologisk belysning* (Koch-Nielsen 1974)

På uppdrag av Ægteskabsudvalget av 1969 i Danmark har Socialforskningsinstituttet genomfört en undersökning av ungefär 2 000 personer fördelade lika bland följande fyra kategorier:

- 1) Personer gifta 1972 i åldersgruppen 18–50 år.
- 2) Personer frånskilda 1972 i åldersgruppen 18–50 år.
- 3) Personer som har varit gifta i minst tio år med samma make/maka och som fortfarande är gifta, i åldersgruppen 18–50 år.
- 4) Ogifta (dvs. personer som varken är eller har varit gifta) i åldersgruppen 18–50 år.

Dessa personer intervjuades under tidsperioden maj–augusti 1973. Den aktuella rapporten innehåller det preliminära huvudresultatet från denna undersökning, som utförts vid Socialforskningsinstituttet i Köpenhamn. Rapporten visar att 1969 ingicks 39 000 vigslar och 1971 endast 32 800 vigslar i Danmark, en nedgång med 16 procent sett till endast råvärdena. En analys grundad på officiell statistik visar att de åldersspecifika giftermålstalen har under denna tvåårsperiod gått ned högst i de lägre

åldrarna och avsevärt mindre i de högre åldrarna och totalt rör det sig om en relativ nedgång på 19–20 procent.

Resultaten från undersökningen visar att 27 procent av de ogifta (mellan 18–50 år) och 34 procent av de som blev frånskilda 1972 (mellan 18–50 år) vid intervjutillfället var sammanboende ogifta. Dessa värden antyder klart och tydligt att nedgången i giftermålstalen icke återspeglar någon minskad popularitet hos tvåpersonersgruppen som sådan utan endast hos äktenskapet i mera legal mening. Giftermålsfrekvensens nedgång motsvaras sålunda i stället av en ökning i antalet ”papirløse forhold”.

Den preliminära redovisningen visar också att i båda dessa kategorier sammanlevande uppfattar 40 procent sammanboendet som ett proväktenskap på ett eller annat sätt och 2/3 av de som hade gift sig 1972 hade bott samman i över ett halvt år innan de gifte sig. Man fann också en antiäktenskapsinställning hos ungefär 25 procent av ogifta och frånskilda sammanboende. Endast ungefär 13 procent angav ekonomiska fördelar som anledning till att man icke hade gift sig.

2.2.2 I. M. Pedersen: *Ægteskab*, (Pedersen 1974)

I ett annat betänkande utgivet av det danska Ægteskabsudvalget finns en del kompletterande uppgifter till Koch-Nielsens (1974) delvis byggande på samma undersökning. Där framgår att av de ogifta sammanboende hade 15 % ett eller två barn (ingen hade mer än två barn) och den sammanboende var far/mor till barnet/barnen i 82 % av fallen (detta utgör dock blott 14 av de 418 intervjuade ogifta), att av de frånskilda sammanboende hade 76 % barn och i de flesta fallen var den tidigare äktenskapspartnern far/mor till barnet. Beträffande sammanboendets varaktighet se nedanstående tabell (de intervjuade blev tillfrågade i maj 1973).

	År	Frånskilda sammanboende %	Ogifta sammanboende %
Före	1970	17	3
	1970	14	13
	1971	16	25
	1972	40	40
	1973	12	16
		99	97

Vi finner av denna tabell att för både de frånskilda och de ogifta sammanboende är den genomsnittliga varaktigheten mycket kort jämfört med gifta sammanboende. Denna skillnad i varaktighet hänger givetvis samman med den snävare åldersvariationen hos de sammanboende än hos de gifta. Dessutom är det rimligen så att en del av de sammanboende ser sitt sammanboende som ett ”prövoäktenskap” och om detta ej faller väl ut flyttar de isär igen. Vidare blir varaktigheten på det icke-gifta

sammanboendet kortare än det gifta sammanboendet därigenom att det förra kan sluta i ett äktenskap – således en förändring av beteckning och ej av sammanboendet i sig. Slutligen skall noteras att genom en under senare år mycket starkt ökad popularitet hos företeelsen sammanboende utan äktenskap har många av dessa bildats under den senaste tiden och därför har varaktigheten ej hunnit bli längre.

I Pedersens (1974) rapportering finns också uppgifter från mödrahjälpinstitutionernas statistik över klienter som söker hjälp och stöd: dessa klienter utgjorde under tiden 1969–70 totalt 11 900 personer. Av de ogifta bodde 1 839 (= 27 %) samman med en man medan motsvarande tal för de tidigare gifta (dvs. frånskilda och änkor) var 481 (= 36 %). Tio procent av de gifta levde inte samman med sin make.

2.2.3 Alfred Lieck: *Papirløse ægteskaber belyst ud fra mødrehjælpens erfaringer* (Lieck 1973)

Lieck visar att andelen äktenskapsliknande sammanboende bland mödravårdsinstitutionernas klienter har stigit genom åren.

.Av de ogifta nyansökningarna var 1965 endast 17 procent sammanboende ogifta medan 1971 ungefär 41 procent var sammanboende. Man kan också konstatera (enligt Lieck 1974) att 1955/56 ”ønskæde 72 % av de icke-gifte bidragsfastsættelse, i 1968/69 59 %, i 1970/71 51 % og i 1971/72 er tallet gået ned til 45 %”.

Lieck hävdar att tendensen till att ingå äktenskap på grund av graviditet har minskat (åtminstone i Köpenhamn) – sålunda var 1960 55 procent av alla förstfödda barn födda under äktenskapets första nio månader medan motsvarande andel 1970 var 34 procent. Procentandelen utomäktenskapligt födda var 1955 sju medan den 1972 var 14.

2.3 Svenska undersökningar

2.3.1 Astrid Näsholm: *”Sammanboende gifta och sammanboende ogifta”* (Näsholm 1972)

Näsholm har använt sig av följande definition på sammanboende ogift: ”Två vuxna personer av olika kön, som lever under äktenskapsliknande former i gemensamt hushåll utan att officiellt ha bekräftat sitt förhållande genom vigsel”.

Två undersökningar ligger till grund för rapporten:

- 1) Familjeundersökningen
- 2) Hushållsbudgetundersökningen

Ingen av de båda undersökningarna har haft som huvudsyfte att behandla samlevnadsformer. Ur varje undersökning har uttagits de hushåll som bäst överensstämmer med de grupper som skall behandlas i rapporten, dvs. de skall innehålla två sammanboende ogifta av motsatt kön som lever under äktenskapsliknande förhållanden, samt sammanboende gifta par.

Familjeundersökningen

Syftet med denna undersökning var att ge information om vilka resurser som står olika familjer till buds, till exempel i fråga om ekonomi, bostad, utbildning och förvärvsarbete. Populationen bestod av familjer som var varaktigt bosatta i Sverige under undersökningsperioden, utom familjer med enbart fosterbarn och familjer utan barn där familjeföreståndaren var född 1904 eller tidigare. Urval har varit RTB-hushåll, ett sådant hushåll består av de personer som har samma huvudman i RTB (registret över totalbefolkningen). Stickprovet bestod av 4 279 hushåll.

Urvalet av familjer består av sammanboende gifta och sammanboende ogifta. Med sammanboende gifta avses att hustrun är registrerad i RTB på samma bostadsadress som maken och med hans samhörighetsbeteckning. Med sammanboende ogifta avses sammanboende enligt vederbörandes enkätsvar, oavsett om parterna är kyrkobokförda på samma adress eller ej. Av data från Familjeundersökningen framgår att under 1969 ca 6 % av alla sammanboende var ogifta.

Civilståndsfördelningen för sammanboende ogifta visar att en övervägande del (75,7 %) var ogifta medan 17,4 % var frånskilda, 4,2 % änklingar/änkor och endast 2,7 % var gifta.

De flesta (61,5 %) av de sammanboende ogifta hade inga barn och endast ca 10 % hade 2 eller flera barn. Motsvarande siffror för de gifta var drygt 38 % barnlösa och 37 % med 2 eller flera barn. Hushållsstorleken var alltså i regel 2 eller 3 personer för de sammanboende ogifta, medan 3 eller fler personer var vanligast hos de gifta. Dessutom hade ca 60 % av 2-personershushållen hos de gifta en huvudman som är född 1905–1914. Dessa har förmodligen barn som är födda före 1952, och som därigenom inte kommit med i denna statistik.

Undersökningen visar att ogifta sammanboende, och det gäller båda könen, har genomsnittligt högre utbildning än de gifta. Av samtliga studerande som ingick i undersökningen var en majoritet ogift sammanboende. De flesta sammanboende ogifta var emellertid arbetare eller tjänstemän, gruppen studerande får alltså antagas utgöra en ganska liten andel av det totala materialet.

Vid jämförelsen mellan gifta respektive ogifta sammanboende måste man emellertid komma ihåg att materialet inte är åldersdifferentierat. Som vi senare kommer att se visar andra undersökningar i allmänhet, att de ogifta sammanboende i allmänhet är genomsnittligt yngre än de gifta, och sådana variabler som hushållsstorlek och utbildning är förmodligen i hög grad korrelerade med ålder. Vi rör oss ju med genomsnittliga uppgifter för vardera gruppen, och det är väl troligt att till exempel de som är födda på 40-talet har högre genomsnittsutbildning än de kullar som föddes under 20- och 30-talen.

Hushållsbudgetundersökningen:

Syftet med denna undersökning var främst att ge information om fördelningen av hushållens konsumtion och olikheter i detta avseende

mellan olika grupper av hushåll. Undersökningen belyser förhållandena under 1969.

Populationen i rapporten klassificeras som sammanboende ogifta och sammanboende gifta. Begränsningen att de två ogifta personerna ska leva samman i hushåll under *äktenskapsliknande former* finns ej i denna undersökning! Detta medför att i populationen finns med till exempel ogifta syskon eller en förälder som delar hushåll med ett vuxet barn.

Enligt Näsholms beräkningar består andelen sammanboende ogifta av ca 7 % av samtliga samlevnadsfall.

Hushållens storlek hos de båda grupperna överensstämmer med resultatet från föregående undersökning. 68,7 % av de sammanboende ogiftas hushåll består av 2 personer och 21 % av 3 personer. Bland de sammanboende gifta består hushållen i ca 77 % av fallen av 3 eller fler personer.

Åldern skiljer sig också i de båda grupperna, ca 39 % av de ogifta är under 29 år, medan endast drygt 11 % av de gifta är så unga. Medianåldern för ogifta män är 34,5 år och för gifta 48,5 år. För kvinnorna är medianåldern 30 respektive 45,2 år.

De gifta hushållsföreståndarna har den högsta utbildningen. Undantag är dock personer under 29 år, av vilka drygt 8 % av de ogifta finns i den högsta utbildningskategorin (exempelvis akademisk examen). I denna ålder finns dock de flesta av de ogifta hushållsföreståndarna. Någon direkt skillnad i hushållens sammanlagda nettoinkomst fann man inte.

Brister i de båda undersökningarna och svårigheter att jämföra på grund av olika kategoriindelningar gör det svårt att göra jämförelser och att dra några slutsatser. Vissa fenomen påvisar dock de båda undersökningarna:

Av samtliga faktiska samlevnadsfall 1969, gifta och ogifta, är mellan 6,4 och 6,8 % sammanboende ogifta.

Hushållsmedlemmarnas antal är lägre bland sammanboende ogifta.

Sammanboende ogifta har oftare en högre utbildning än sammanboende gifta.

Medelåldern är lägre bland de sammanboende ogifta än bland de gifta.

Pågående studier är vanligare bland sammanboende ogifta än bland gifta.

Nettoinkomsten är densamma för båda grupperna.

2.3.2 Lena Alnebring: "Sammanboende ogifta" (Alnebring 1973)

Denna rapports datamaterial består av 14 informella intervjuer. Syftet med rapporten är för det första att med hjälp av en fallstudie försöka öka insikten i den sociala företeelsen att bo tillsammans utan att vara gifta. För det andra är syftet att försöka kartlägga vilka olika motiv och vilka olika former av sammanboende ogifta som i princip förekommer och att visa detta med en egenskapsrymd-illustration.

Definition av sammanboende:

”Två vuxna personer av motsatt kön som lever under äktenskapsliknande former i gemensamt hushåll utan att ha bekräftat sitt förhållande genom vigsel”.

Då undersökningen gjordes ansågs det viktigt att försöka få fram så många alternativa motiv till samlevnad utan äktenskap som möjligt. Meningen var också att beskriva hur de intervjuade hade tänkt sig framtiden, om denna form av samlevnad var en stabil form eller en övergångsform till det legala äktenskapet.

En annan synpunkt som man försökt beakta var vilka konsekvenser denna sammanboendeform får med tanke på de juridiska aspekterna. Man försökte också kontrollera hur de sammanboende ogifta upplever trycket mot likformighet och att se hur attityderna och det sociala trycket från omgivningen påverkar dem i valet av samlevnadsform. Dessutom fick de intervjuade jämföra sin samlevnad med ett legalt äktenskap och berätta vad de trodde vara den väsentligaste skillnaden.

Urvalet bestod av ett antal sammanboende ogifta par som utvalts selektivt. Villkoret för urvalet var dels att en grupp skulle vara förlovade och en grupp oförlovade, dels att det i båda dessa kategorier skulle ingå både familjer med och familjer utan barn.

Intervjupersonernas ålder var ganska låg, ingen var äldre än 32 år. Endast en av de intervjuade hade varit sammanboende tidigare. Den genomsnittliga utbildningsnivån var hög, ungefär hälften av de intervjuade var studenter, och många befann sig fortfarande i utbildningssystemet. De övriga hade skiftande sysselsättning (5 arbetare, 2 tjänstemän, 6 studerande och 1 hemarbetande).

Alla intervjuade fick under intervjuens gång fritt berätta om sina motiv till att sammanbo ogifta. Motiven visade sig vara ganska vaga. Skillnader kunde märkas mellan de som planerat att gifta sig efter en tid, och de som ännu inte bestämt om de skulle gifta sig eller ej, eller var övertygade om att de inte skulle gifta sig.

Parterna ser på sitt sammanboende som något helt privat och har i allmänhet inte övervägt vilka komplikationer som kan uppstå om förhållandet skulle upplösas (i synnerhet om de har barn eller många gemensamma ägodelar). Inte heller har någon av de intervjuade vidtagit några åtgärder eller på allvar beaktat de juridiska konsekvenserna av att leva samman utan vigsel.

Resultaten av en juridisk undersökning om sammanboende ogifta (Claesson et al 1973) tyder på att problem i samband med att vara sammanboende ogifta har ökat, och detta gäller speciellt vid upplösningen. I Alnebrings undersökning är dock de flesta övertygade om att en eventuell separation inte skulle bereda några svårigheter.

De nackdelar som intervjuade uppgivit är i regel av praktiskt slag, t. ex. två namn på dörren, två namn i telefonkatalogen, samt att det kan vara besvärligt att fylla i vissa blanketter. Intervjuade är ense om att så länge det inte finns några barn att ta hänsyn till så tycks den ogifta sammanboendeformen vara den klart bästa. När det finns barn

uppkommer emellertid flera nackdelar med att vara ogift, och de flesta anser att det är bäst att gifta sig då. Systemet med barnavårdsman upplevdes som en stor nackdel. Modern blev automatiskt tilldelad barnavårdsman trots att hon levde tillsammans med fadern.

De intervjupersoner som var förlovade hade alla planer på att gifta sig, och alla hade för avsikt att gifta sig kyrkligt. En del av dem som tänkte gifta sig ansåg att det skulle bli annorlunda efter giftermålet. "Det kommer att fungera på annat sätt" och "Vi kommer att känna större samhörighet". Denna grupp av intervjupersoner är positiva till samhällets regelsystem och tycker att det verkar praktiskt.

De som inte avser att gifta sig tillhör de äldre (åldersskillnaden är dock inte särskilt stor). Dessa personer lever tydligen mer som självständiga individer gentemot varandra. De är mer oppositionella mot samhället och tycker inte att samhället skall blanda sig i deras förhållande (t. ex. barnavårdsman).

Det visar sig att de som bestämt sig för att gifta sig senare känner ett ganska stort tryck mot likformighet. De tror t. ex. att föräldrarna inte skulle acceptera dem om de inte gifter sig. En del påstår att det inte är för sin egen skull de skall gifta sig utan för att glädja föräldrarna. Alnebring ser det som ett tryck från omgivningen. Andra vill gifta sig för att det är brukligt, de pekar ej på någon konkret orsak. Detta ser Alnebring som ett indirekt tryck från samhället eller en form av social vana.

De intervjupersoner som påstår att de inte tänker gifta sig, känner oftast inget tryck. Det kan i vissa fall kanske vara så, menar Alnebring, men det kan också bero på att personerna på något sätt reducerar eller bortförklarar trycket mot att gifta sig. Samhällstrycket når dock fram i en del fall ändå, vilket visar sig bl. a. i att intervjupersonerna trots allt tänker gifta sig om de får barn.

Taxonomier

Taxonomi 1

Denna taxonomi har som huvudterm *Syndyasmos* vilket innebär alla former av sammanboende mellan man och kvinna. *Syndyasmos* kan vara antingen legaliserad eller icke-legaliserad. Endast den andra formen diskuteras i rapporten och den delas in i två grupper, förlovade och

Syndyasmos													
Legaliserad		Ej legaliserad											
		Förlovade						Ej förlovade					
		Barn			Inga barn			Barn			Inga barn		
		ska gifta sig	vet ej	ska inte gifta sig	ska gifta sig	vet ej	ska inte gifta sig	ska gifta sig	vet ej	ska inte gifta sig	ska gifta sig	vet ej	ska inte gifta sig

Taxonomi 1. Ett sätt att klassificera syndyasmos

icke-förlovade. De par som ingår i dessa två grupper kan antingen ha barn eller inte, och var och en av de fyra grupper som då bildas delas in i tre grupper med avseende på framtiden; "ska gifta sig", "vet ej" och "ska inte gifta sig".

Denna första taxonomi får ses som ett förtydligande av bakgrundsfaktorerna i de olika sammanboendeformerna.

Taxonomi 2

I denna taxonomi klassificeras de sammanboende ogifta med avseende på sina motiv att sammanbo ogifta. 3 motiv diskuteras:

Juridiska, t. ex. att ej acceptera någon del av den familjerättsliga lagstiftningen.

Ekonomiska, t. ex. ekonomisk självständighet, förlust av underhåll.

Principiellt ideologiska, t. ex. fri och oberoende individ, politiska skäl.

En diskussion följer därefter om de 24 cellerna, huruvida det är sannolikt att paren som passar in i cellerna flyttar mellan dem, t. ex. gifter sig.

Exempel. De som befinner sig i cellerna 1, 9 och 17 har samtliga 3 motivgrupper till att inte gifta sig. I cell 1 är det ganska otroligt att det hamnar några personer, ett par som har för avsikt att gifta sig men som har både juridiska, ekonomiska och ideologiska skäl däremot existerar knappast i verkligheten. I cellerna, 8, 16 och 24 finns inte något av dessa 3 skäl mot att gifta sig.

Intervjupersonerna placeras sedan in där de tycks passa bäst med tanke på vad de sagt i intervjuerna. Det visade sig att intervjupersonerna hamnade i cellerna 6 (personer som ska gifta sig och har ekonomiska motiv att inte göra det, 3 st.), 8 (personer som ska gifta sig och inte har några motiv emot, 4 st.), 15 (personer som ej vet om de ska gifta sig och som har ideologiska skäl emot, 4 st.), och 17 (personer som inte ska gifta sig och har alla tre kategorierna av motiv emot, 4 st.). Det är troligt, enligt Alnebring, att dessa celler är mest förekommande även generellt sett. Det framgår också av intervjuerna att par som sammanbor, dvs. mannen och kvinnan i mycket stor utsträckning har väl överensstämmande motiv och åsikter, de flesta placeras i samma cell.

En invändning som kan riktas mot Alnebrings taxonomi är det faktum att fyra personer som ej vet om de skall gifta sig har *ideologiska skäl mot giftermål*. Det kan synas orimligt att personer som har uttalat ideologiska skäl mot giftermål skulle befinna sig i den situationen att de inte har bestämt huruvida de ska gifta sig eller ej. Att Alnebring trots detta får individer i kategori 15 skulle då kunna bero på att definitionen av begreppet "ideologiska skäl" är mycket vid eller på att individerna felklassificerats. Det är dock rimligt att en del av de som beroende på ideologiska skäl inte vill gifta sig varseblir möjligheten av ett starkt socialt tryck eller praktiska fördelar som så betydande att de trots ideologin kanske kommer att gifta sig. Som ett exempel kan nämnas det par där endast den ena har ideologiska skäl mot giftermål medan den andra har starka skäl för giftermål, ett annat exempel är det par där båda har

Ska gifta sig		Vet ej		Ska inte gifta sig	
Juridiska skäl		Juridiska skäl		Juridiska skäl	
Ej juridiska skäl		Ej juridiska skäl		Ej juridiska skäl	
Ekono- miska	Ej ekon. ekon.	Ekono- miska	Ej ekon. ekon.	Ekono- miska	Ej ekon. ekon.
Ideologiska	Ideologiska	Ideologiska	Ideologiska	Ideologiska	Ideologiska
ej	ej	ej	ej	ej	ej
1	2	3	4	5	6
		Ideologiska	Ideologiska	Ideologiska	Ideologiska
		ej	ej	ej	ej
		Ekono- miska	Ekono- miska	Ekono- miska	Ekono- miska
		Ideologiska	Ideologiska	Ideologiska	Ideologiska
		ej	ej	ej	ej
		7	8	9	10
		Ideologiska	Ideologiska	Ideologiska	Ideologiska
		ej	ej	ej	ej
		Ekono- miska	Ekono- miska	Ekono- miska	Ekono- miska
		Ideologiska	Ideologiska	Ideologiska	Ideologiska
		ej	ej	ej	ej
		11	12	13	14
		Ideologiska	Ideologiska	Ideologiska	Ideologiska
		ej	ej	ej	ej
		Ekono- miska	Ekono- miska	Ekono- miska	Ekono- miska
		Ideologiska	Ideologiska	Ideologiska	Ideologiska
		ej	ej	ej	ej
		15	16	17	18
		Ideologiska	Ideologiska	Ideologiska	Ideologiska
		ej	ej	ej	ej
		Ekono- miska	Ekono- miska	Ekono- miska	Ekono- miska
		Ideologiska	Ideologiska	Ideologiska	Ideologiska
		ej	ej	ej	ej
		19	20	21	22
		Ideologiska	Ideologiska	Ideologiska	Ideologiska
		ej	ej	ej	ej
		Ekono- miska	Ekono- miska	Ekono- miska	Ekono- miska
		Ideologiska	Ideologiska	Ideologiska	Ideologiska
		ej	ej	ej	ej
		23	24		

Taxonomi 2. Ett sätt att klassificera sammanboende ogifta

ideologiska skäl mot giftermål men varseblir lagstiftningen och andra regler och bestämmelser om paret skulle få barn som så tungt vägande att de för barnets skull kanske skulle komma att gifta sig.

Alnebring har vidare inte definierat begreppet juridiska, ekonomiska eller principiellt ideologiska skäl annat än genom exemplifikation, vilket begränsar taxonomins användbarhet.

2.3.3 *Jan Trost: "En undersökning av allmänhetens inställning i några familjeekonomiska frågor"* (s. 7 ff i föreliggande skrift)

Våren 1974 insamlades genom s. k. "buss" (dvs. ett antal frågor som "passagerare" i en större undersökning) data för Familjelagssakkunnigas räkning om allmänhetens inställning till underhållsbidrag efter skilsmässa, disposition av medel under äktenskapet samt olika fall av bodelning.

Materialet består av svar från 842 personer, slumpvis utvalda, efter ett bortfall på bortemot 30 procent. Data är insamlade över hela landet genom personliga intervjuer.

I materialet finns 626 fall där den tillfrågade är en av de två i en syndyasmos (samlingsbeteckning för de två företeelserna sammanboende ogifta och sammanboende gifta). Av dessa utgör 12 procent sammanboende ogifta.

De sammanboende ogifta visar sig helt naturligt vara genomsnittligt avsevärt mycket yngre än de gifta – medianåldern är för de sammanboende ogifta ca 29 år och de gifta ca 47 år.

Inga skillnader i hushållsinkomst föreligger mellan de två syndyasmoklasserna.

Trost påpekar att vid jämförelser mellan sammanboende ogifta och gifta rimligen åldern hela tiden borde konstanthållas. Detta gäller i synnerhet i vårt samhälle där det i dagens läge inte finns någon anledning förmoda att det är speciella kategorier av människor som underlåter att gifta sig i samband med sammanboendet.

Trost (1974) visar att 12 procent ogifta bland alla syndyasmos rimligen utgör en större andel än vad nedgången i giftermålsintensitet kan ge upphov till. Han gör därför antagandet att rekryteringen till sammanboende ogifta inte enbart skett genom en nedgång i giftermålsintensiteten utan också genom en ökad popularitet hos syndyasmos bl. a. på så sätt att allt fler unga flyttar samman nu jämfört med tidigare.

2.3.4 *Agneta Claesson, Ragna Lindgren & Göran Lindh: "Samvetsäktenskapet och juridiken"* (Claesson et al, 1973)

Definition: "En man och en kvinna med eller utan barn lever samman med familjefunktioner utan att ha ingått äktenskap i juridisk mening."

Denna juridiska rapport behandlar "samvetsäktenskapet" – dels har en empirisk studie gjorts för att belysa vissa juridiska problem som förs fram genom besök hos advokater, dels har man också gjort en översikt över rättsläget i dag, ex. vad gäller bostadsrätt, frågor om barn, sociala förmåner, skattefrågor och avtal. Vi begränsar detta referat till den första delen.

Den empiriska delen har gått till så att man skickat ut enkäter till alla medlemmar i Sveriges Advokatsamfund. Det visade sig att 870 advokater borde kunna lämna uppgifter, men svar lämnades endast av 570.

Bortfallet blir alltså 34 %. Av dessa 570 advokater med familjerätts-ärenden hade 380 erfarenhet av samvetsäktenskap i sin praktik, och 330 av dem har helt eller delvis lämnat svar. Samtliga advokater besvarade alltså inte alla frågor, varför bortfallet hos vissa frågor blir ganska stort. Man påpekar därför i rapporten att i flera fall får man betrakta siffrorna som minimisiffror. Detta gäller t. ex. det totala antalet fall som rapporterats och antalet upprättade avtal och testamenten.

Skäl till att leva i "samvetsäktenskap"

Den första frågan som ställdes till advokaterna var: "Vilka skäl brukar parterna ange till att de föredrar samvetsäktenskap framför legalt äktenskap?". 279 advokater svarade och de fördelade sig sålunda:

Vill inte binda sig	61 %
Vill pröva en tid före giftermål	48 %
Principiella ideologiska skäl	27 %
Vill vara ekonomiskt självständig	27 %
Det blir bara inte av	24 %
Mer rädd om varandra	15 %
För krångligt att skiljas	13 %
Kärleken stark nog ändå	10 %
För besvärligt att gifta sig	4 %
Eftersom man inte är religiös	1 %

Dessutom "övriga skäl" 23 % och i dessa innefattas exempelvis förlust av änkepension, underhåll och sociala förmåner samt skatteskäl.

Med principiellt ideologiska skäl menar man, enligt författarna, förmodligen en kritik mot "rättsinstitutet äktenskapet i sin helhet eller mot äktenskapet som social samlevnadsform".

Totala antalet fall

Advokaterna skulle här uppskattningsvis ange totala antalet fall som de själva haft under 1971 som över huvud taget rört förhållandena i ett samvetsäktenskap. 324 advokater besvarade frågan och totalt rapporterades 2 225 fall. Det stora flertalet advokater hade haft högst 5 fall och 8 % hade haft 20 fall eller fler under året. Man har inte funnit något stöd för antagandet att samvetsäktenskapet skulle vara vanligast i storstadsregionen.

"Har antalet fall, då parterna i ett samvetsäktenskap vänder sig till Er förändrats under senare år?" 315 advokater svarade och 35 % ansåg det vara oförändrat, 58 % ansåg att antalet ökat och 6 % uppgav att det ökat kraftigt. 1 %, dvs. 3 st. tyckte att det minskat.

Rådgivning

På frågan om hur många tillfällen under 1971 parter i samvetsäktenskap kontaktat advokat för rådgivning, uppgavs av 327 advokater 1 576 fall. 83 % hade haft 5 rådgivningar eller färre och 6 % hade haft 20 rådgivningar eller fler. Rådgivningsärendena utgör ca 70 % av det totala antalet samvetsäktenskapsärenden.

Upprättande av avtal och testamenten

Angående upprättande av avtal uppgav 150 advokater att de medverkat vid upprättandet av avtal mellan parter i samvetsäktenskap. Totalt upprättades 358 avtal under 1971.

På frågan om upprättande av testamente uppgav 319 advokater att de upprättat sådana, totalt 604 testamenten. Ungefär vart fjärde advokatbesök gäller upprättande av testamente. Antalet testamenten i samvetsäktenskap i förhållande till advokaternas totala antal inbördes testamenten ger vid handen att ungefär vart sjätte testamente skulle vara mellan parter i samvetsäktenskap. Dessa siffror är dock skattningar av advokaterna och bör betraktas med försiktighet.

Tvister

Då man sökt advokat med anledning av någon form av tvist, har detta i flertalet fall (54 %) gällt tvister med anledning av brytning. 31 % av tvisterna har dock gällt under sammanlevnaden. 14 % har skett med anledning av den ena partens död.

Juridiska problem

De juridiska problem, som avtal och tvister gällt, har i de allra flesta fall varit ekonomiska frågor, exempelvis egendomsfördelning, bodelning, äganderätt till gemensam egendom, arv eller del i kvarlåtenskap, testamente. Ett annat problemområde har varit vem som skall ha rätt till bostaden och ytterligare ett område har gällt underhåll och umgängesrätt med barn.

Det konstateras i rapporten att det är mycket ovanligt att tvister med anledning av samvetsäktenskap leder till dom, de flesta tvister förlikas på förberedelsestadiet.

21 % av de 291 som besvarade frågan om de brukar råda parterna att gifta sig svarade ja, 46 % svarade nej och 33 % svarade "olika".

Sammanfattningsvis kan sägas att enligt författarna skulle någon eller några procent av de som lever sammanboende ogifta ha funnit anledning att uppsöka advokat. De flesta ärendena gäller rådgivning, ungefär vart fjärde advokatbesök gäller upprättande av testamente. De flesta advokaterna ansåg att antalet fall ökat under senare år.

2.3.5 Brita Holmbeck: "Giftermålens och skilsmässornas utveckling efter 1950" (Holmbeck 1974)

Holmbeck visar i en demografisk analys (Holmbeck 1974) över civilståndsutvecklingen i Sverige 1950–1972 att sänkningen i det *totala* antalet ingångna äktenskap från mitten av 60-talet till 1972 är 21 000, det vill säga ca 35 %. Nedgången tycks fortsätta under 1973.

Samtidigt har antalet skilsmässor ökat från ca 10 000/år till ca 15 000/år, dvs. med 50 %. Detta betyder att andelen gifta av befolkningen har minskat starkt.

I Sverige har giftermålsutvecklingen alltsedan 30-talet karakteriserats av att en allt större andel av befolkningen gifter sig samt att medelåldern för första äktenskapets ingående sjunkit. 1969 sänktes den lagstadgade minimiåldern för ingående av äktenskap för män från 21 till 18 år. Efter 1966 har emellertid giftermålsmönstret plötsligt förändrats. Antalet ingångna äktenskap minskade, särskilt i de lägre giftermålsåldrarna, vilket medförde att medelåldern för första äktenskapets ingående steg igen.

Mellan 1960 och 1966 steg antalet ingångna äktenskap från 50 000 till 60 000, dvs. med ca 10 000. Därefter kommer den tidigare omtalade sänkningen till 39 000 1972. Denna nedgång kan inte förklaras med någon motsvarande förändring i befolkningsstrukturen, tvärtom ökar nu antalet ej gifta personer i de vanligaste giftermålsåldrarna på grund av de senaste årens låga giftermålsbenägenhet.

För att kunna ta hänsyn till förändringar i befolkningsstrukturen när man betraktar förändringen i antalet ingångna äktenskap, beräknades hur många äktenskap som skulle ha ingåtts under perioden 66–72 om giftermålsfrekvensen legat på samma nivå som under 61–65. Endast förväntade värdet för förstagångsäktenskap beräknades och sattes i relation till antalet ogifta kvinnor i 15–64 års ålder. För 1967 erhöles det beräknade antalet giftermål genom att applicera 1961–65 års giftermålsfrekvenser på det beräknade antalet ogifta kvinnor i början av 1967 osv.

Det höga antalet giftermål under 1966 måste till största delen förklaras av en förändrad åldersstruktur, då det förväntade antalet giftermål endast obetydligt understiger det observerade. Under perioden 1967 till 1972

Tabell 5 Beräknat och observerat antal ingångna äktenskap av ogifta kvinnor, 1966–72 (1 000-tal)

År	Antalet för första gången vigda kvinnor	
	Beräknat antal	Observerat antal
66	55,2	56,6
67	56,5	61,5
68	57,0	47,2
69	56,9	43,4
70	56,9	38,5
71	55,8	35,4
72	55,8	33,9
Summa 67–72	339,9	249,9

Källa: Holmbeck, 1974, s. 15.

har 90 000 färre äktenskap ingåtts än det förväntade antalet, vilket motsvarar en minskning av giftermålsfrekvensen med drygt 25 % jämfört med den som rådde perioden 1961 till 1965.

Den mycket stora nedgången i antalet giftermål, samt ökningen i antalet skilsmässor under samma tid har naturligtvis påverkat befolkningens civilståndsfördelning, och då mest i de vanligaste giftermålsåldrarna. Under perioden 1950–66 minskade andelen ogifta i alla åldersklasser. De senaste årens nedgång i antalet äktenskap har påverkat andelen ogifta i åldrarna under 30 år, men i åldrarna däröver är förändringen dock knappt märkbar.

Under hela perioden 1950–72 har omgiftesfrekvenserna för frånskilda sjunkit, och nedgången har accentuerats under de senaste 7–8 åren.

Åldersspecifika giftermålstal respektive skilsmässotal under perioden 1950–72

För män under 30 års ålder ökade giftermålstalen fram till mitten av 60-talet då de nådde de högsta värden som observerats i Sverige (i åldrarna 25–29 år: 184/1 000 1965, jfr 88/1 000 1972). Därefter har de emellertid sjunkit mycket kraftigt. För åldersgrupperna 30–34 år har de åldersspecifika giftermålstalen varit tämligen konstanta 1950–65, men från och med 1966 har de sjunkit med ca 50 %. I åldrarna över 35 år har giftermålstalen sjunkit svagt under hela perioden (accentuerat 1966–72 för åldrarna 35–39 år).

De åldersspecifika giftermålstalen för ogifta kvinnor visar i stort sett samma mönster som för ogifta män.

”Nedgången i antalet ingångna äktenskap som började efter 1966 har medfört att de åldersspecifika giftermålstalen för ogifta män och kvinnor under 1972 är bland de lägsta som observerats i Sverige sedan statistiken över ingångna äktenskap efter makarnas ålder tillkom för mer än 100 år sedan”. (Holmbeck 1974, s. 24.)

Åldersspecifika giftermålstalen för tidigare gifta män ligger i alla åldersklasser högre än för förut ogifta. För perioden 1950–1972 ser man en långsam men stadig minskning av talen, med undantag för gruppen 25–29 år, som visar en ökning mellan 1955–57. Efter 1965 har minskningen accentuerats i samtliga åldersklasser. Giftermålstalen för tidigare gifta kvinnor visar ungefär samma utveckling som för män. För åldersklassen 20–24 år sker emellertid en drastisk minskning mellan 1958–59 (från 325/1 000 till 240/1 000) och därefter en uppgång 1960–61 till 300/1 000.

Vid slutet av 1972 var 87,8 % av männen i åldern 20–24 år ogifta jämfört med 76,9 % i slutet av 1966, för kvinnorna var andelen 68,3 % respektive 53,1 %.

De åldersspecifika skilsmässotalen för gifta män och kvinnor under 50 års ålder har ökat med mellan 50 och 75 % sedan 1965, och särskilt kraftigt har ökningen varit 1969–72.

Holmbeck har även studerat kohorter (dvs. individer födda under en tidsperiod) och ur denna studie framgår att man i de flesta kohorter

samtidigt, efter 1967, börjar gifta sig i mindre utsträckning (till samma slutsats kom Karlsson, Karlsson 1974). Av kvinnor födda 1915 hade 23,9 % gift sig 22 år senare, och denna andel, det vill säga den procentandel ur varje kohort som gift sig vid 22 års ålder, steg kontinuerligt fram till 1967 (1945 års kohort). Därefter har den sjunkit stadigt.

Tabell 6 Procentandel gifta kvinnor vid 22 års ålder i 1945, 1948 och 1950 års kohorter

År	Födda år	Procentandel gifta
1967	1945	45,9
1970	1948	37,8
1972	1950	28,7

Regionala skillnader i utvecklingen

Vid studien har befolkningen delats upp på två civilstånd, nämligen ogifta och någon gång gifta, och beräkningarna har koncentrerats kring variationerna i andelen ogifta i de vanligaste giftermålsåldrarna. Folkmängdsuppgifterna på länsnivå har t. o. m. 1965 hämtats från folkräkningarna och därefter från registret över totalbefolkningen (RTB). I folkräkningarna redovisas endast länens befolkning uppdelad på kön, ålder och civilstånd för femåriga åldersklasser och det har inte funnits någon möjlighet att korrigera för att länen eventuellt har olika åldersstrukturer inom respektive femårsklass. Man bör dock vara medveten om att olika åldersstrukturer inom en femårsklass påverkar andelen ogifta speciellt i de åldersklasser där det är stor skillnad i andelen ogifta mellan lägsta och högsta åldern inom femårsklassen.

Beräkningarna har inriktats på variationerna i andelen ogifta män i 25–34 års ålder och kvinnor i 20–29 års ålder. Utvecklingen i länen sedan 1960 har jämförts med den som observerats för hela riket.

Först beräknades hur stor andel av hela rikets män/kvinnor i de aktuella åldersklasserna som bodde i varje län 1960, 1965, 1968 samt 1972. Dessa befolkningsandelar jämfördes med den regionala fördelningen av den ogifta befolkningen vid motsvarande tidpunkter.

Med utgångspunkt från hur andelen ogifta var i länen vid slutet av 1972 kan Sverige delas in i två delar: söder om Värmlands, Kopparbergs och Gävleborgs län är andelen ogifta lika stor som eller mindre än riksgenomsnittet, norr om denna gräns är andelen högre.

Den södra regionen kan delas in i tre områden, vardera bestående av fem län som sinsemellan haft olika utveckling under den undersökta perioden (1960–1972).

1. *Östra Mellansverige* – Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Örebro och Västmanlands län (C, D, E, T och U). Befolkningen har varit *ogift i mindre utsträckning* än riksgenomsnittet under hela perioden, men skillnaden har minskat (speciellt i C, U och T). Åldersspecifika giftermålstalet för kvinnor är högre än rikets under perioden 1960–61.

Även 1966–67 är talen höga, men har sjunkit i förhållande till 1960–61. Under de senaste fyra åren har antalet ingångna äktenskap minskat kraftigt, och åldersspecifika giftermålstalet ligger nu i nivå med riksgenomsnittet eller lägre (U och T).

2. *Västra Mellansverige* – Jönköpings, Kronobergs, Hallands, Älvsborgs och Skaraborgs län (F, G, N, P och R). Befolkningen var gift i mindre utsträckning fram till mitten av 1960-talet, men därefter i betydligt *större* utsträckning. Giftermålstalet är i allmänhet lägre än rikets (med åldersspecifika giftermålstalet avses hela tiden kvinnor) under åren 1960–61 och de högsta talen finns i ålderna 25–29 år. 1966–67 var det vanligare att äktenskapen ingicks i 20–24-årsåldern, men 25–29 hade inte sjunkit. Under de senaste åren har det ingåtts betydligt *fler* äktenskap av ogifta kvinnor än vad som skulle ha varit fallet om de haft samma giftermålsfrekvens som landet i övrigt.

3. *Södra och sydöstra Sverige samt Göteborgs och Bohus län* – Kalmar, Blekinge, Kristianstads, Malmöhus och Göteborgs och Bohus län (H, K, L, M och O). Befolkningen har varit gift i minst lika stor utsträckning som riksgenomsnittet under hela den studerade perioden. Höga giftermålstal 60–61, högst i åldern 25–29 år. I mitten av 1960-talet var giftermålstalet fortfarande höga, men nu högst i 20–24 års ålder. Under de senaste åren har det ingåtts betydligt fler äktenskap i dessa län än vad som skulle ha varit fallet om rikets giftermålstal gällt.

Norra delen

4. *Länen som gränsar till södra regionerna* – Gotlands, Värmlands, Stockholms, Kopparbergs och Gävleborgs län (I, S, A, B, W och X). Befolkningen var fram till mitten av 60-talet gift i samma utsträckning som riksgenomsnittet men därefter i mindre utsträckning. De åldersspecifika giftermålstalet var något lägre än rikets 1960, Gotlands var mycket lägre. 20–24 års ålder hade lika höga giftermålstal som 25–29 utom i Stockholms och Kopparbergs län där 20–24 år var störst. 1966–67 var talen i samtliga län lägre än rikets och 20–24 år var störst. Under de senaste fyra åren har färre än riksgenomsnittet gift sig.

5. *Norra Sverige utom Norrbottens län* – Västerbottens, Jämtlands och Västerbottens län (Y, Z och AC). Befolkningen har haft högre andel ogifta under hela perioden. Speciellt Jämtland har hög andel. 1960–66 och 1966–67 var åldersspecifika giftermålstalet högst i gruppen 25–29 år, 20–24 år är mycket lågt. 1969–1972 har betydligt färre äktenskap ingåtts än rikets giftermålsfrekvens, i Jämtland ca hälften så många.

6. *Norrbottens län* (BD) Först under de allra senaste åren är befolkningen ogift i större utsträckning än riksgenomsnittet. 1960–61 var åldersspecifika giftermålstalet för 20–24-åringar bland de högsta i Sverige. 1966–67 låg talet obetydligt under rikets. Under de sista fyra åren har det ingåtts färre äktenskap än det som beräknats med utgångspunkt från rikets giftermålsnivå.

2.4 Bearbetningar av material

2.4.1 "Vi Föräldrar"-undersökningen

Våren 1973 gjorde Familjeforskningsgruppen i samarbete med tidningen Vi Föräldrar en undersökning av ett urval ur tidningens prenumerantstock. Syftet med undersökningen var bland annat att kartlägga prenumeranternas attityder till barnuppfostran och könsrollsocialiseringen, samt (i de fall intervjupersonerna hade egna barn) hur lång tid föräldrarna tillbringade tillsammans med sina barn.

Tidningen hade vid undersökningstillfället ca 60 000 prenumeranter. Ett en-procentigt urval drogs slumpmässigt och sedan de prenumeranter som uppenbarligen inte var privatpersoner sållats bort återstod 569 personer. Av dessa intervjuades 78 % (443 st.) genom postenkät. Bortfallet blev alltså 22 %.

En genomgång av de intervjuades bakgrundsdata visar att de var tämligen unga, välutbildade och i allmänhet småbarnsföräldrar. 77,4 % (343) var gifta sammanboende, 13,1 % (58 st.) var ogifta sammanboende (återstoden, 9,5 % var ej sammanboende).

I undersökningen ingick 70 frågor ställda till prenumeranten och, i de fall adressaten var sammanboende, 19 frågor ställda till maken/makan eller motsvarande. Genom att korstabulera civilstånd med övriga frågor har vi försökt spåra eventuella skillnader mellan sammanboende ogifta och gifta. I resultatredovisningen nedan har endast de variabler som uppvisar några sådana skillnader i svarsfrekvens tagits med. Observera också att samtliga "gifta" som det talas om nedan är sammanboende, termen "sammanboende" har uteslutande använts som en språklig förkortning av termen "sammanboende ogifta".

I följande avseenden skilde sig de sammanboende ogifta från de gifta:

Lägre medianålder	Sammanboende: 24,0 år, gifta: 27,8 år.
Färre barn (under 16 år) per hushåll	41,4 % hade inga barn mot 13,8 % av de gifta.
Mindre andel hade hög teoretisk utbildning	40,4 % hade teoretisk utbildning t. o. m. realexamen mot 29,7 % av de gifta. Endast 8,8 % hade akademiska studier medan motsvarande siffra för gifta var 17,2 %.
Detsamma gäller för makens teoretiska utbildning	Här hade dessutom de gifta en större andel studier t. o. m. studentexamen, 28,8 % mot 15,5 % av de sammanboende.
Större andel förvärvsarbetade eller studerade på heltid	Något färre sammanboende än gifta var hemmafruar (men det är ju också färre av dem som har barn), medan något fler förvärvsarbetade på heltid och betydligt fler sammanboende än gifta studerade på heltid.
Annan bostadstyp	Betydligt större andel bodde i hyreslägenhet (60,3 % mot 36,4 % av de gifta) medan mer än dubbelt så stor andel av de gifta bodde i villa eller radhus jämfört med de sammanboende.

Tillbringade längre tid tillsammans med barnen och familjen

Antal timmar per vardag som hela familjen tillbringade tillsammans (median): Gifta: 3,4 timmar, Sammanboende: 4,3 timmar.

Antal timmar som ägnades aktivt åt barnen (median) per vardag: Gifta: 3,8 timmar, Sammanboende: 5,5 timmar.

Per helgdag: Gifta: 6,6 timmar, Sammanboende 7,4 timmar.

Trots detta ansåg större andel att de ägnade för lite tid åt barnen

Av de sammanboende ansåg 24,3 % detta jämfört med 13,6 % av de gifta.

Angav andra huvudsakliga källor till kunskaper om praktisk barnavård

På frågan om var man huvudsakligen lärt sig praktisk barnavård uppgav nära dubbelt så stor andel gifta som sammanboende att de hade lärt sig det genom böcker eller tidningar (31,1 % mot 15,8 %) och mer än dubbelt så stor andel hade lärt sig det genom särskilda kurser (13,5 % mot 5,3 % av de sammanboende). Sammanboende har betydligt oftare än gifta angivit tidningen "Vi Föräldrar" som källa (13,2 % mot 2,5 %). När det gällde huvudsaklig källa till kunskaper om näringslära, barnpsykologi och barnets fysiska utveckling skilde sig de gifta och de sammanboende inte åt.

Visade något bättre arbetsfördelning när det gällde barnpassningen (frågan ställdes endast till förvärvsarbetande med barn under 10 år)

Ingen av de sammanboende svarade att fadern oftast tar hand om barnen på natten medan 9,9 % av de gifta valde detta alternativ. Däremot var det fler sammanboende än gifta som uppgav "båda lika ofta" (50,0 % mot 37,4 %). 8,3 % av de sammanboende svarade att fadern oftast hade ansvaret för barnens mat mot 0 % av de gifta. Dessutom svarade betydligt fler av de sammanboende "båda lika ofta" (33,3 % mot 18,3 % av de gifta). På övriga frågor som gällde barnpassning skilde sig dock de gifta och de sammanboende inte åt.

Ansåg i större utsträckning att självständighet var den viktigaste egenskapen att utveckla hos ett barn

En större andel av de sammanboende än av de gifta ansåg att självständighet var den viktigaste egenskapen att utveckla hos en flicka (63,8 % mot 52,5 %) medan fler gifta ansåg samarbetsförmåga vara viktigaste egenskap (34,1 % mot 24,1 % av de sammanboende). Denna skillnad accentuerades när frågan gällde vilken egenskap som var viktigast att utveckla hos en pojke. (Självständighet: sammanboende 65,5 %, gifta 49,3 %. Samarbetsförmåga: sammanboende 25,9 %, gifta 36,5 %.)

De sammanboendes makar var mindre benägna än de giftas att anse att samarbetsförmåga var viktigaste egenskap att utveckla hos ett barn

Flicka: 24,6 % mot 35,0 % av de gifta, pojke: 24,6 % mot 38,3 % av de gifta. I övrigt skiljer sig de båda kategorierna åt endast i ett avseende, de sammanboendes makar ansåg i högre grad att anpassningsförmåga var viktig att utveckla hos flickor (28,1 % mot 17,1 % av de gifta).

De sammanboende ansåg i större utsträckning än de gifta att skiftarbete (där föräldrarna turas om att passa barnen) var den lämpligaste formen av barntillsyn för mycket små barn (6-12 månader)

43,9 % av de sammanboende ansåg att denna form av barntillsyn var lämpligast för mycket små barn, medan endast 27,7 % av de gifta ansåg detta. Betydligt färre av de sammanboende ansåg att bästa alternativ var annan dagmamma än nära släkting (1,8 % mot 10,8 % av de gifta), något färre valde också alternativet barnflicka i egna hemmet (17,5 % mot 24,4 %).

De ansåg också att barndaghem på moderns arbetsplats var att föredra för 3-6-åringar

Betydligt färre trodde på Gud

Det var också färre som ansåg att man bör lära sina barn tro på Gud

Majoriteten sympatiserade med ett socialistiskt parti

De ansåg det allvarligare om ett barn i 5-6-åldern snattar hemma

På frågan om vid vilken ålder man kan börja tala med sina söner respektive döttrar om sex angav både de sammanboende och deras makar oftare en högre ålder än de gifta

De var mindre benägna att acceptera en enstaka otrohet

Som avslutning ställdes följande fråga: "Om några bekanta till Er skulle be om ett råd om de skulle gifta sig eller sammanbo ogifta, vad skulle Ni då råda dem?" Det är ganska intressant att konstatera att ca 25 % av de sammanboende skulle ge vännerna rådet att gifta sig medan en lika stor andel av de gifta skulle råda dem att sammanbo.

Sammanfattning

De ogifta sammanboende var yngre än de gifta, vilket väl var väntat då företeelsen att sammanbo utan att gifta sig har ökat kraftigt under senare år. Till skillnader som måste antas ha ett nära samband med denna åldersskillnad hör bland annat att de sammanboende ogifta hade lägre teoretisk utbildning, oftare bodde i hyreslägenhet än de gifta (som oftare bodde i villa eller radhus) samt att det för det första var betydligt fler av de sammanboende som var barnlösa (41 %) och för det andra också var betydligt fler som endast hade ett barn. Detta är troligen det huvudsakliga skälet till att fler av de sammanboende ogifta kvinnorna än av de gifta förvärvsarbetade eller studerade på heltid.

De sammanboende ogifta som hade barn ägnade mer tid åt barnen, förmodligen beroende på att deras barn var yngre och alltså krävde mer tillsyn.

En ganska stor andel av de sammanboende ogifta var som sagt barnlösa, vilket antagligen förklarar varför de i mindre utsträckning än de gifta lärt sig barnavård genom böcker eller särskilda kurser.

Övriga skillnader: Majoriteten av de sammanboende ogifta sympatiserar

Något fler av de sammanboende än gifta valde detta alternativ (21,4 % mot 11,7 %).

26,3 % mot 43,4 % av de gifta.

43,1 % av de sammanboende besvarade frågan jakande jämfört med 61,8 % av de gifta.

Majoriteten av de gifta sympatiserade med ett borgerligt parti (59,5 %) medan det omvända gällde för de sammanboende, dvs. majoriteten (54,0 %) sympatiserade med ett socialistiskt parti. Svartalternativen var endast två, borgerligt eller socialistiskt.

Betydligt fler av de sammanboende ansåg det vara ganska allvarligt (50,9 % mot 29,1 % av de gifta), medan mer än tre gånger så stor andel av de gifta som av de sammanboende ansåg det vara normalt beteende (18,8 % mot 5,3 %). Möjligen kan förklaringen ligga i att de gifta ofta hade äldre barn och en mer realistisk uppfattning om vad som är normalt beteende för en 5-6-åring.

Förklaringen kan vara av samma typ som ovan, dvs. de gifta kan ha äldre barn och därmed en mer realistisk uppfattning om vid vilken ålder barn börjar fråga om sex. En vanlig kommentar till denna fråga var nämligen "när dom börjar fråga".

28,5 % av de gifta besvarade frågan med ja, men endast 15,5 % av de sammanboende.

med socialistiskt parti till skillnad från de gifta där majoriteten sympatiserar med borgerligt, de tror i mindre utsträckning på Gud, har något bättre arbetsfördelning när det gäller barnens vård då båda förvärvsarbetar, anser skiftesarbete (där föräldrarna turas om med att se till barnen) vara den bästa formen av barntillsyn för små barn (6–12 mån.) samt anser i högre grad än gifta att självständighet är den viktigaste egenskapen att utveckla hos barn. Dessutom är de sammanboende mindre benägna att överse med enstaka otrohet.

I ytterligare två avseenden skiljer sig sammanboende och gifta åt. Dels anser fler sammanboende att det är allvarligt om barn i 5–6-årsåldern snattar hemma, medan en större andel av de gifta anser det vara normalt, dels anger de sammanboende i allmänhet en högre ålder på frågan om när man anser att man kan börja tala med barnen om sex. Om de sammanboendes lägre ålder också innebär att de har yngre barn än de gifta så kan en rimlig förklaring till dessa skillnader vara att de gifta med sin (antagna) större erfarenhet av äldre barn, dels har en mer realistisk uppfattning om vad som är normalt beteende för ett barn i 5–6-årsåldern, dels ock har en mer realistisk uppfattning om vid vilken ålder barn börjar fråga om sex. En vanlig kommentar till den sistnämnda frågan var nämligen: "När dom börjar fråga".

2.4.2 "Studenter och försvar"

Hartmann och Jenner (1973) gjorde våren 1973 en opinionsundersökning bland studenter i Uppsala för att genom en kartläggning av studenternas sociala bakgrund, studiesituation, politiska attityder och inställning till försvaret, försöka ge en bild av den negativa försvarsinställning som man tidigare funnit bland studenter.

Data insamlades genom intervjuer med studenter i Uppsala vårterminen 1972. Urvalet drogs slumpmässigt från Uppsala studentkårs dataregister över antalet inskrivna vid universitetet vårterminen 1972. Endast de som betalt terminsavgiften och på så sätt visat sig tillhöra studerandekategorin accepterades vid urvalsdragningen. Det egentliga urvalet bestod av 436 individer, bortfallet var 16 % och antalet intervjuade blev alltså 365.

Kodningsförfarandet gjorde det möjligt för oss att i efterhand dela upp materialet i kategorierna sammanboende ogifta, gifta samt ej sammanboende. Denna uppdelning har vi bibehållit för samtliga i undersökningen ingående variabler för att kunna kontrollera om de sammanboende ogifta i något avseende skiljer sig från de gifta. Av de intervjuade var 212 ensamstående, 69 gifta och 84 sammanboende ogifta.

I följande avseenden skiljde sig de sammanboende ogifta från de gifta:

De var yngre, hade legat färre terminer vid universitetet samt hade färre betyg eller poäng.

Medianantal terminer för gifta: 8,2, för sammanboende: 7,8. Gifta har följaktligen något fler betyg eller poäng än de sammanboende. Särskilt stor är skillnaden när det gäller högre studier (på lic.- eller doktorandnivå) där 4,8 % av de sammanboende har uppgivit detta alternativ, medan hela 20,3 % av de gifta bedriver sådana studier.

De finansierar sina studier med hjälp av studielån

64,2 % av de sammanboende finansierar sina studier med hjälp av studielån. Motsvarande andel för gifta är endast 39,1 %, de försörjer sig i stället genom maken/makan (13,0 %) eller genom eget arbete (42,0 % mot 32,1 % av de sammanboende).

Annorlunda bostadssituation

17,9 % av de sammanboende bor i ett studentrum (alltså en ganska besvärlig bostadssituation) jämfört med 1,4 % av de gifta, som har studentlägenhet dubbelt så ofta som de sammanboende (55,1 % mot 26,2 %). Ingen av de gifta bor i delad lägenhet, medan 14,0 % av de sammanboende gör det. Det är emellertid sannolikt att flera av de sammanboende som svarat med detta alternativ med sitt svar avser "Delar lägenhet med partnern".

Fler har föräldrar eller syskon med akademiska studier

Något fler av de sammanboende (24,1 % mot 15,9 % av de gifta) har fäder med examen från universitet eller högskola. De har också något oftare föräldrar eller syskon som läst vid universitet eller högskola (41,7 % mot 33,4 %).

Färre har påbörjat sina studier för att få en yrkesutbildning

Något färre av de sammanboende har påbörjat universitetsstudier för att få en yrkesutbildning (41,0 % mot 52,9 %). Dessutom har drygt tre gånger så stor andel av de sammanboende som av de gifta uppgivit andra skäl än att få yrkesutbildning, speciellt intresse för något ämne eller få akademisk examen (19,3 % mot 5,9 %).

Majoriteten föredrog ett socialistiskt parti

Om de politiska partierna delas upp i blocken borgerligt (M + Fp + C + KDS) respektive socialistiskt (S + VPK + KFML) så har majoriteten av de sammanboende angivit att de föredrar ett socialistiskt parti (53,4 %) medan majoriteten av de gifta föredragit ett borgerligt parti (51,6 %). Mer än dubbelt så stor andel av de sammanboende har svarat att de inte sympatiserar med något av de existerande partierna (16,4 % mot 6,5 % av de gifta).

De kommer i mindre utsträckning från hem där fadern sympatiserar med Moderata Samlingspartiet.

17,9 % mot 32,3 % av de gifta.

De var något mer positiva till lönenivellering, mer misstänksamma mot politiker, mer negativa till EEC, samt något mer negativa till USA:s insats i Vietnamkriget och även något mer positiva till FNL

De var mer positiva till nedrustning av Sveriges försvar

En större andel av de sammanboende anser att Sverige bör nedrusta under förutsättning av att några andra mindre stater också gör det (45,8 % mot 33,3 % av de gifta). De gifta anser i stället att Sverige bör nedrusta endast om alla andra länder också gör det (55,1 % mot 34,9 % av de sammanboende).

De ansåg riskerna för stormaktskonflikt stora

Det är dubbelt så stor andel av de sammanboende som anser att riskerna är stora för att oroligheter i världen ska utvidgas till en konflikt mellan stormakterna (14,3 % mot 7,4 %).

Betydligt fler än de gifta ansåg att Sverige har alltför stor försvarsstyrka	54,2 % mot 37,7 % av de gifta.
Något fler anser också att Sverige bör minska försvarskostnaderna	66,7 % mot 56,5 % av de gifta. Som synes anser dock majoriteten av båda grupperna detta.
Fler anser att befrielse- och rörelsernas våld är berättigat	75,6 % av de sammanboende anser att det våld som de afrikanska och sydamerikanska befrielse- och rörelserna utövar är berättigat, medan endast 57,4 % av de gifta är av denna uppfattning.
De har en något annorlunda syn på hur det svenska försvaret bör organiseras än de gifta	Fler gifta än sammanboende anser att vi bör ha totalförsvaret av nuvarande typ eller civilmotstånd byggd på icke-våld, medan de sammanboende i högre utsträckning anser att vi bör ha en yrkesarmé eller organisera försvaret på annat sätt än de tre här nämnda.

Sammanfattning:

De sammanboende var genomsnittligt yngre än de gifta. Skillnader som med stor sannolikhet härrör från denna ålderskillnad är närmast att det är färre av de sammanboende som har barn, de har sämre bostadssituation, färre betyg samt försörjer sig oftare genom studielån (är man äldre och har fler betyg är sannolikheten för att få tjänst vid universitetet högre).

Attitydskillnader: Sammanboende var något mer negativa till försvaret, något mer positiva till lönenivellering, något mer negativa till Sveriges anslutning till EEC samt till USA:s aktivitet i Vietnam.

Övriga skillnader: Något färre av de sammanboende än av de gifta hade påbörjat sina universitetsstudier huvudsakligen för att få en yrkesutbildning. Majoriteten av de sammanboende sympatiserade med ett radikalt parti (soc. VPK, KFML) medan majoriteten av de gifta föredrog ett borgerligt (M, Fp, C, KDS). En dryg tredjedel av de gifta kom från hem där fadern sympatiserar med Moderata Samlingspartiet medan motsvarande andel av de sammanboende var ca en femtedel.

2.4.3 "Han, hon, ungarna och jobbet"

Syftet med undersökningen var att ge diskussionsunderlag för Folkpartiets Kvinnoförbunds kongress om partiets kvinnoprogram. Materialet insamlades under våren 1973 av representanter för Folkpartiet. I samtliga distrikt där man var intresserad av att delta i undersökningen gjordes ett slumpmässigt urval ur barnbidragsregistret, det vill säga kvinnor med barn under 16 år. Urvalet är alltså inte slumpmässigt, då distrikten inte valts ut på ett slumpmässigt sätt.

Av de kvinnor som intervjuades var 1 503 sammanboende (1 436 gifta och 67 sammanboende ogifta). Detta material har delats upp på de båda civilstånderna och en genomgång av samtliga i undersökningen ingående variabler utfördes.

I följande avseenden skiljer sig de sammanboende ogifta kvinnorna från de gifta:

Betydligt fler förvärvsarbetade regelbundet	66,2 % jämfört med 49,2 % av de gifta
Fler arbetade inom serviceyrke	Mer än dubbelt så stor andel av de sammanboende arbetade inom serviceyrke (25,4 % mot 9,8 %). 10,5 % av de gifta kvinnorna var lärare, medan ingen av de sammanboende uppgav detta yrke.
Männen tillhörde lägre socialgrupp	Betydligt fler av de gifta kvinnorna hade män med yrken som klassificerats i socialgrupp I (20,3 % mot 1,5 % för de sammanboende). De sammanboende kvinnornas män hade i stället dubbelt så ofta yrken som klassificerats som socialgrupp III (61,5 % mot 35,8 %).
De hade färre samt yngre barn	Huvudparten av de sammanboende hade endast ett barn (60,3 %) mot en femtedel av de gifta kvinnorna, som i stället i allmänhet hade 2 barn (49,9 %, sammanboende: 26,5 %). Dessutom hade de gifta betydligt oftare 3 barn (21,2 % mot 7,4 %). Tre gånger så stor andel av de sammanboende som av de gifta kvinnorna hade ett äldsta eller enda barn som var 3 år eller yngre (32,4 % mot 9,8 %).
En något större andel ansåg att ekonomin var det viktigaste skälet för kvinnor att välja yrkesarbete i stället för hemarbete	25,0 % mot 16,4 % av de gifta. Det var också fler sammanboende än gifta som angivit "utbildning, studieskulder" som främsta skäl (23,5 % mot 15,5 %).
De hade en något jämnare arbetsfördelning när det gällde hushållsarbetet	Praktiskt taget ingen av kvinnorna uppgav att mannen deltog mer i hushållsarbetet än de själva. Arbetsfördelningen tycks emellertid vara något jämnare bland de sammanboende än bland de gifta. 40,8 % av de gifta uppgav att mannen nästan inte alls deltog i hushållsarbetet mot 27,9 % av de sammanboende där i stället mer än dubbelt så stor andel som av de gifta uppgav att båda deltog lika mycket (30,9 % mot 12,5 %).
Och även när det gällde inköpen	30,9 % av de sammanboende kvinnorna sade att mannen deltog i inköpen lika ofta som kvinnan, medan endast 19,3 % av de gifta uppgav detta.
De hade betydligt längre arbetsdag	Antal timmar per vecka i förvärvsarbete, restid inberäknad (median) Gifta: 29,5 veckotimmar, sammanboende: 40,5 veckotimmar.
De hade oftare heltidsarbete samt oftare kvälls- eller skiftarbete	Mer än dubbelt så stor andel av de gifta kvinnorna hade halvtid eller deltidsarbete (34,0 % mot 12,5 % av de sammanboende), samt nära fyra gånger så stor andel hade "lärtid", dvs. från kl. 8-9 till kl. 14-16. De sammanboende ogifta kvinnorna hade betydligt oftare kvälls- eller skiftarbete (22,0 %, gifta: 11,3 %). Detsamma gäller för "butikstid" dvs. från kl. 8-9 till kl. 18 (14,6 %, gifta: 7,2 %).
De var också mindre nöjda med sina arbetstider	37,8 % var mycket nöjda jämfört med 55,9 % av de gifta men skillnaden blir ändå ganska liten då de övriga sammanboende i stor utsträckning förklarat sig ganska nöjda.
En större andel ville ha flexibel arbetstid	52,3 % mot 35,8 % av de gifta.

Av de hemarbetande kvinnorna hade fler tänkt börja förvärvsarbeta inom de närmaste två åren

Nära dubbelt så stor andel av de icke förvärvsarbetande sammanboende kvinnorna hade tänkt på att börja förvärvsarbeta inom de närmaste två åren jämfört med samma kategori gifta (36,4 % mot 18,6 % av de gifta). Majoriteten av båda grupperna besvarade dock frågan med nej.

Bostadsortens storlek: Gifta och sammanboende skiljer sig åt när det gäller bostadsortens storlek endast i ett fall, nämligen när det gäller städer med mer än 50 000 invånare (Stockholm, Göteborg och Malmö undantagna); en större andel av de sammanboende än av de gifta är bosatta i sådana städer (42,6 % mot 26,0 %).

Sammanfattning

Många av de skillnader mellan gifta och sammanboende, som kommit fram i undersökningen kan förmodas ha samband med åldern. Dit hör t. ex. skillnader i hushållsstorlek, huvudparten av de sammanboende hade endast ett barn medan ca hälften av de gifta hade två. Dessutom var de ogifta sammanboendes barn genomsnittligt yngre än de giftas. Till åldersrelaterade variabler hör förmodligen också socialgruppsstillhörighet och det kan möjligen förklara det faktum att en så liten andel av de sammanboende männen tillhörde socialgrupp I. 20 % av de gifta männen tillhörde socialgrupp I och detta är en mycket hög siffra, då andelen av Sveriges befolkning i den högsta socialgruppen utgör ca 8 % (Johansson, 1970), och ger en påminnelse om att urvalet *inte* är representativt.

Förvärvsarbete. En större andel av de sammanboende förvärvsarbetar regelbundet. Av dem som förvärvsarbetar tillbringar de sammanboende betydligt fler veckotimmar på sitt arbete (Md 40,5 tim. mot 29,5 tim. för gifta), och mer än dubbelt så stor andel av de sammanboende är sysselsatta inom ett serviceyrke. När det gäller arbetstiderna så har fler av de sammanboende skiftes- eller kvällsarbete och endast hälften så stor andel som av de gifta har halv- eller deltidsarbete. Det är också fler av de sammanboende som vill ha flexibel arbetstid. På frågan om vilka skäl de ansåg vara viktigast när kvinnor väljer förvärvsarbete i stället för hemarbete svarade fler av de sammanboende ekonomiska skäl. Av de icke förvärvsarbetande kvinnorna uppgav dubbelt så stor andel av de sammanboende att de hade tänkt börja förvärvsarbeta inom de närmaste 2 åren.

Övriga skillnader: De sammanboende hade en något bättre arbetsfördelning än de gifta (de var ju också heltidsarbetande i större utsträckning). När det gällde bostadsortens storlek skilde sig de sammanboende från de gifta endast i ett avseende, en större andel av de sammanboende än av de gifta var bosatta i städer med mer än 50 000 invånare (Stockholm, Göteborg och Malmö undantagna).

2.4.4 KA 5-undersökningarna

I den undersökningsserie som utförts av Trost vid KA 5 i Härnösand sedan 1960 bland de uttryckande värnpliktiga, har sedan 1969 respondenterna ombetts ange om de varit förlovade, haft stadigt sällskap, varit gifta eller sammanboende ogifta (Trost 1970–1974).

Bland de värnpliktiga som alla är i tjugoårsåldern finns alltför få syndyasmos för att de två klasserna sammanboende ogifta och gifta skall kunna jämföras med varandra med avseende på uppgifter medtagna i undersökningen. Däremot är andelen gifta respektive ogifta syndyasmos av intresse. Som tabell 7 visar har andelen gifta stadigt minskat och har nått ett absolut minimum. Andelen värnpliktiga tillhörande en syndyasmos har dock inte minskat utan snarare ökat och uppgår 1974 till en fjärdedel av alla värnpliktiga.

Tabell 7 Andelen värnpliktiga tillhörande syndyasmos och andelen gifta bland syndyasmos vid KA 5 1969–1974

År	Antal vpl.	Därav syndyasmos		Därav gifta
		totalt	procent	procent
1969	323	46	14	28
1970	263	48	18	23
1971	234	44	19	23
1972	238	41	17	10
1973	123	25	20	8
1974	178	41	23	0

Källa: Trost 1970–1974.

3 Avslutande kommentar

Vi har i denna rapport gått igenom en del olika typer av material: beskrivningar av befolkningen i Sverige de senaste hundra åren, amerikanska och danska rapporter om sammanboende ogifta, svenska rapporter och specialbearbetningar av material insamlade för andra ändamål.

Det tycks inte ha varit någon uppenbart ovanlig foreteelse att människor sammanbott under 1800-talet och början av 1900-talet utan att vara gifta. Bl. a. tyder frekvensen utomäktenskapligt födda barn härpå – en hög frekvens under första delen av 1900-talet fram till 1930-talet. Orsakerna kan ha varit många; en av dem har sannolikt hängt samman med fattigdom och därmed bristande möjligheter att sätta bo i traditionell mening, en har hängt samman med svårigheter att gifta sig om man ej tillhörde svenska kyrkan, en annan orsak eller bidragande faktor har sannolikt varit att den sociala kontrollen inte varit alltför avskräckande.

De amerikanska studierna tyder på att en ny typ av sammanboende har uppstått vid college och universitet – det bör noteras att de rapporter vi kunnat finna inte behandlar det inte ovanligt förekommande sammanboendet utan äktenskap bland slumbefolkningen. Det antas allmänt att sammanboende tidigare inte förekommit och studierna visar olika frekvens förekomst och materialens representativitet förefaller vara dåliga. Det tycks dock icke råda någon tvekan om att en hel del av de studerande vid college och universitet sammanbor ogifta. Dock bör observeras att definitionen av vad som är sammanboende varierar. Sålunda förefaller en del definitioner vara så vida att de inrymmer relativt tillfälliga förbindelser medan andra inrymmer också helt "platoniska" förhållanden mellan mannen och kvinnan. Vi här i Sverige torde vanligtvis avse att sammanboendet skall ske under "äktenskapsliknande former" och sålunda automatiskt inbegripa sexuellt samliv samt vara ganska fast och långvarigt.

De amerikanska studierna tyder vidare på att sammanboendet är något ej helt accepterat av omgivningen – det förefaller vara som om omgivningen finner sammanboendet "spännande" och något att skvallra om. (Detta påstående bygger dels på personliga kontakter med amerikanska kolleger, dels ock på intryck från läsning av ett Newsletter, som en amerikansk psykolog vid namn Eleanor Macklin distribuerar.) Detta innebär att de sammanboende ogifta i någon mening kan sägas vara

avvikande från det gängse mönstret. Studierna tyder också på att de skiljer sig från de ej sammanboende (vilket i den typen av miljö innebär helt ogifta) i en mängd avseenden. Som exempel kan nämnas att de skulle vara mera utåtriktade och kontaktsökande, mindre påverkade av den sociala kontrollen.

De danska studierna visar en kraftig ökning av andelen sammanboende ogifta och en kraftig minskning i giftermålsfrekvensen. Dessa data är dock ej helt jämförbara med de svenska data men det förefaller inte orimligt tolka uppgifterna så att Danmark och Sverige i dessa avseenden företer stora likheter.

De svenska studierna visar att förekomsten av stadigvarande sammanboende utan äktenskap under de senare åren ökat avsevärt. Sålunda uppgick andelen ogifta av alla sammanboende år 1969 till sex å sju procent medan andelen vid början av innevarande år uppgick till cirka 12 procent. Denna ökning förefaller vara större än minskningen i giftermålsintensiteten vilken kan tolkas så att den genomsnittliga åldern vid bildandet av ett sammanboende (gift eller ogift) sjunkit avsevärt och att man kan förmoda att sammanboende utan äktenskap kommer att bli en slags för- eller proväktenskap.

Några tendenser till nedgång i giftermålsintensiteten i det amerikanska samhället redovisar de amerikanska studierna inte men Trost (1974) har funnit en viss tendens i den riktningen.

De svenska studierna tyder på att sammanboendet är något i hög utsträckning accepterat av samhället och den direkta sociala omgivningen.

Jämförelserna mellan de sammanboende gifta och ogifta visar också genomgående endast sådana skillnader som förefaller vara beroende av skillnader i ålderssammansättningen mellan de två slagen av sammanboende. Att de sammanboende ogifta genomsnittligt är avsevärt yngre än de gifta motiveras av den ovannämnda tendensen som tolkats i riktning mot för- eller proväktenskap, dels ock det faktum att en ökning av andelen sammanboende skett mycket kraftigt de senare åren och rekryteringen skett bland dem som normalt skulle ha gift sig — giftermålsintensiteten har alltid varit högre bland lägre åldrar än bland högre (inom vissa gränser).

Litteratur

- Anebring, L. (1973): "*Sammanboende ogifta*", Research Reports from the Department of Sociology, Uppsala University. Special Series: Family Research, FF 22.
- Björnsson, B. (1970): "*The doctrine of Lutheran marriage*", Oslo.
- Claesson, A., Lindgren, R. & Lundh, G. (1973): "*Samvetsäktenskapet och juridiken*", Juridiska Institutionen, Uppsala Universitet.
- Hafström, G. (1967): "*Den svenska familjerättens historia*", Lund.
- Hartmann, J. & Jenner, B. (1973): "*Studenter och försvar*", Psykologiskt försvar nr 58.
- Heiner, N. S. (1966): "*New patterns in old Mexico*", New Haven.
- Hellspong, M. & Löfgren, O. (1972): "*Land och stad*", Lund.
- Holmbeck, B. (1974): "*Giftermälens och skilsmässornas utveckling efter 1950*", Information i prognosfrågor, 4.
- Johansson, S. (1970): "*Om Levnadsnivåundersökningen*", Allmänna förlaget, Stockholm.
- Karlsson, H. Å. (1974): "*Den minskade äktenskapsfrekvensen under senare år – en födelsekohortstudie för åldrarna 14–25 år*", 3-betygsuppsats vid Statistiska Institutionen, Stockholms Universitet.
- Koch-Nielsen, Inger (1974): "*Ægteskabet i statistisk og sociologisk belysning*", Betænkning nr 726, Statens Trykningskontor, Köpenhamn.
- Lieck, Alfred (1974): "*Papirløse ægteskaber belyst ud fra mødrehjælps erfaringer*" i *Juristen & Økonomen*, s. 13–17.
- Lyness, J., Lipetz, M. & Keith, D. (May 1972): "*Living together: An alternative to marriage*", *Journal of Marriage and the Family*.
- Löfgren, O. (1972): "*Familj och hushåll – Släkt och äktenskap*". I Hellspong & Löfgren, "*Land och Stad*", Lund.
- Macklin, E. (Oct. 1972): "*Heterosexual Cohabitation among unmarried College Students*", The Family Coordinator.
- Näsholm, A. (1972): "*Sammanboende gifta och sammanboende ogifta*" i SOU 1972: 41 Familj och äktenskap, Stockholm.
- Pedersen, I. M. (1974): "*Ægteskab*", betænkning nr 720 for ægteskabsudvalget af 1969, Köpenhamn.
- Persson, L. (1971): "*Samvetsäktenskap eller civiläktenskap*", Göteborg.
- Peterman, D. J., Ridley, C. A. and Anderson, S. M. (1974): "*A Comparison of Cohabiting and Noncohabiting College Students*", *Journal of Marriage and the Family*, vol. 36, 344–354.
- Quensel, C. E. (1945): "*Befolkningsfrågan*" i SOU 1945: 53.
- SOU 1972: 41: "*Familj och äktenskap I*", betänkande avgivet av Familjelagssakkunniga.
- Sundberg, J. (1969): "*Familjerätt i omvandling*", Stockholm. Statistisk Årsbok 1930, 1946, 1956, 1968 och 1973.
- Thorman, George (1973): "*Cohabitation: A Report on the married-unmarried Life-Style*", *The Futurist*, December 1973, s. 250–253.

- Trost, J. (1974): "*Married and Unmarried Cohabitation; The Case of Sweden with some Comparisons*", paper presented at the Eighth World Congress of Sociology, Toronto, Aug. 18-24.
- Trost, J. (1970-1974): "*En undersökning av attityder bland värnpliktiga vid KA 5*", MPI-rapporter nr A 8, A 12, A 14, A 17 och A 20 samt manus.

1. Demokrati på arbetsplatsen. A.
 2. Psalmer och visor. Del 1: 1. U.
 3. Psalmer och visor. Del 1: 2. U.
 4. Psalmer och visor. Del 1: 3. U.
 5. Bättre bösättning för flera. S.
 6. Huvudmannskapet för specialskolan och särskolan. U.
 7. Framtida studerandehälsovård. U.
 8. Utlandssvenskarnas rösträtt. Ju.
 9. Individerna och skolan. U.
 10. Rörlig pensionsålder. S.
 11. Svensk press. Tidningar i samverkan. Fi.
 12. Totalfinansiering. B.
 13. Vägtrafikolyckor och sjukvårdskostnader. S.
 14. Konstnärerna i samhället. U.
 15. Kommunal rösträtt för invandrare. Kn.
 16. Kriminalvårdens nämnder. Ju.
 17. Markanvändning och byggande. Remissmanställning utgiven av bostadsdepartementet. B.
 18. Förtroendevalda och partier i kommuner och landsting. Kn.
 19. Konsumentskydd på låsområdet. H.
 20. Brott i tjänsten av polisman. Ju.
 21. Pensionsförsäkring. Fi.
 22. Lag om allmänna handlingar. Ju.
 23. JO-ämbetet. Uppgifter och organisation. R.
 24. Tre sociologiska rapporter. Ju.
-

Statens offentliga utredningar 1975

Systematisk förteckning

Riksdagen

JO-ämbetet. Uppgifter och organisation. [23]

Justitiedepartementet

Utlandssvenskarnas rösträtt. [8]

Kriminalvårdens nämnder. [16]

Brott i tjänsten av polisman. [20]

Lag om allmänna handlingar. [22]

Tre sociologiska rapporter. [24]

Socialdepartementet

Bättre bosättning för flera. [5]

Rörlig pensionsålder. [10]

Vägrafikolyckor och sjukvårdskostnader. [13]

Finansdepartementet

Svensk press. Tidningar i samverkan. [11]

Pensionsförsäkring. [21]

Utbildningsdepartementet

1969 års psalmkommitté. 1. Psalmer och visor. Del 1: 1. [2] 2. Psalmer och visor. Del 1: 2. [3] 3.

Psalmer och visor. Del 1: 3. [4]

Huvudmannskapet för specialskolan och särskolan. [6]

Framtida studerandehälsovård. [7]

Individen och skolan. [9]

Konstnärerna i samhället. [14]

Handelsdepartementet

Konsumentskydd på låsområdet. [19]

Arbetsmarknadsdepartementet

Demokrati på arbetsplatsen. [1]

Bostadsdepartementet

Totalfinansiering. [12]

Markanvändning och byggande. Remissammanställning utgiven av bostadsdepartementet. [17]

Kommundepartementet

Kommunal rösträtt för invandrare. [15]

Förtroendevalda och partier i kommuner och landsting. [18]

CONFIDENTIAL
21 JUL 1975

LiberFörlag
Allmänna Förlaget

ISBN 91-38-02280-X